

**Birleşmiş Milletler
İşkenceye Karşı Komite'ye
Türkiye'nin Dördüncü Dönemsel
Raporu için sunulan
Alternatif Rapor**

ve

**Birleşmiş Milletler
İşkenceye Karşı Komitenin
Türkiye'nin Dördüncü Dönemsel
Raporu ile ilgili Sonuç Gözlemleri
(02 Haziran 2016-CAT/C/TUR/CO/4)**





TİHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

**Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'ye
Türkiye'nin Dördüncü Dönemsel Raporu için sunulan
Alternatif Rapor**

ve

**Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komitenin
Türkiye'nin Dördüncü Dönemsel Raporu ile ilgili Sonuç Gözlemleri
(02 Haziran 2016-CAT/C/TUR/CO/4)**

Aralık, 2016

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 112

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/Ankara

Tel: (312) 310 66 36 • Faks: (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

<http://www.tihv.org.tr>

ISBN: 978-605-9880-12-1

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş,
hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.
Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete'de
yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık, Ankara
Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07



EMBASSY OF SWEDEN

Ankara



NORWEGIAN EMBASSY

Bu belgede geçen grŒ ve dŒncelerden sadece
Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumludur.

Kısaltmalar:

Md.	: Madde
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
ATK	: Adli Tıp Kurumu
ATUD	: Adli Tıp Uzmanları Derneği
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
AİÖK	: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi
ÇHD	: Çağdaş Hukukçular Derneği
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
CGTİK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun
HAH	: Hakikat Adalet Hafıza Merkezi
TİHV	: Türkiye İnsan Hakları Vakfı
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İHD	: İnsan Hakları Derneği
Lambda	: Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
ATKK	: Adli Tıp Kurumu Kanunu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun
İİK	: İl İdaresi Kanunu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması
OPCAT	: BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol
ÖHD	: Özgürlükçü Hukukçular Derneği
Para	: Paragraf
SPT	: BM İşkenceyi Önleme Alt Komitesi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TİHK	: Türkiye İnsan Hakları Kurumu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
İKS	: Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme

I. GİRİŞ

1. Bu rapor, Türkiye Hükümeti hakkındaki dördüncü dönemsel rapor öncesi 26 Ocak 2014 tarihinde yayımlanan 'raporlama öncesi konu listesi' gereği Hükümetin verdiği yanıtların alternatifi niteliğindedir. Diğer yandan bu rapor, değerlendirme dönemi içerisinde Komite'nin dikkatini ilgili konulara çekmeyi amaçlamaktadır.
2. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) 1990'dan bu yana işkence görenlere ve yakınlarına tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunmaktadır. TİHV, Komite'nin Sonuç Gözlemlerinde de (CAT/C/TUR/3) yer bulduğu üzere, Türkiye'nin Üçüncü Dönemsel Raporuna dayanan geniş bir konu aralığına odaklanmış olan raporunu Komite'ye sunmuştur.

Dördüncü Dönem için sunulan bu rapor, sadece TİHV'in değil; ilgili insan hakları örgütleri ve birçok insan hakları savunucusunun da ürünü olarak değerlendirilmelidir¹.

3. Bu Rapor, 'raporlama öncesi konu listesi' ve Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme'deki (İKS) hükümlerin uygulanmasına odaklanan Devlet Raporunun yapısını takip etmektedir. Raporda ayrıca, 'raporlama öncesi konu listesi' yayınlanması ardından meydana gelen kimi güncel konu ve olaylara da değinilecektir.
4. Bu raporda ortaya konulan olaylar, İKS'nin uygulanmasındaki genel düzeneği ve sorunları tespit etmeye yarar nitelikte, doğrulanmış vakalara ve verilere dayanarak seçilmiştir. Bu nedenle, vaka örnekleri daha geniş problemlerin birer örneği olarak görülmelidir.

II. 2. MADDEYİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

5. **Resmi olmayan gözaltı yerlerindeki** işkence veya kötü muamele iddiaları hakkında (para.1):

Türkiye'de deneyimlendiği biçimiyle polis araçları, ev, işyeri, kısıtlanmış yerler, caddeler, eylem alanları vb. resmi olmayan gözaltı yerleri olarak tanımlanan yerlerde meydana gelen işkence ve diğer kötü muamele vakalarında, Komite'nin son Sonuç Gözlemlerinden bu yana önemli bir artış yaşanmıştır. Her ne kadar Türkiye Hükümeti Takip Raporunda (CAT/C/TUR/CO/3/Add.1) gerekli adımların atıldığını belirtmiş olsa da, bu vakaları önlemeye yönelik ne bir yasal düzenleme ne de yeni tedbirler uygulamaya konmuş değildir.

1 Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİST), Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD), Hakikat Adalet Hafıza Merkezi (HAH), İnsan Hakları Derneği (İHD), Lambda İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği (Lambda), Özgürlükçü Hukukçular Derneği (ÖHD) ve Türk Tabipleri Birliği (TTB)'nin insan hakları savunucularına ve saygıdeğer üyelerine teşekkürler.

6. Aksine, 4 Nisan 2015'te kabul edilen "İç Güvenlik Paketi²" olarak adlandırılan 6638 sayılı Kanun, resmi olmayan gözaltı yerlerini meşrulaştırmak adına atılan ilk adımlardandır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 91. maddesinde, idari amirler tarafından atanan güvenlik amirlerine "toplumsal olaylarda güç ve şiddetin karıştığı suçlarda", "Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kapsamındaki tüm suçlarda" ve "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanununda (TGYK) yapılan değişikliklerde ayrıntılandırılmış suçlarda" 24 saate kadar; toplu olarak işlenen suçlarda ise 48 saate kadar önleyici gözaltı uygulama yetkisi veren bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik, gerçekleşen işlemler hakkında güvenlik güçlerinin savcıyı yukarıda belirtilen süreçlerin sonunda haberdar etme zorunluluğu olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, kişilerin hâkim karşısına en geç 48 saat; toplu suçlarda ise 4 gün içinde çıkacağını düzenlemektedir. Kolluk görevlilerinin bu şekilde hiçbir hukuk denetimi olmaksızın gözaltı yetkilerinin genişletilmesi, işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edilmesi riskine yol açacaktır.
7. İl İdaresi Kanununun (İİK) 11. maddesine getirilen eklemeye göre, siyasi otoriteye doğrudan bağlı bir mevkide bulunan Vali "gerekli gördüğü takdirde," güvenlik amirlerine ve görevlilerine "suçu aydınlatmak ve failleri bulmak amacıyla" acil tedbirler almaları yönünde doğrudan emir vermeye yetkili kılınmıştır. Bu durum, Savcı ve Hâkimin tutuklama, arama ve el koyma gibi acil tedbirlere ilişkin denetimini tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bir diğer deyişle, resmi olmayan gözaltı yerleri kurmak üzere verilmiş bir vali emri, yeterli ve meşru hale gelmektedir.
8. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda (PVSK) yapılan değişiklik ve ilave ile birlikte, önleyici uygulama olarak tanımlanan ve sadece "polis memurunun tecrübesine dayanan makul şüpheyi" şart koşan biçimde, kişilerin üstlerinin, eşyalarının ve araçlarının durdurulup aranması için yalnızca bir güvenlik amirinin sözlü emri yeterli olacaktır. Dahası, durdurma ve arama yetkisini elinde bulunduran "güvenlik amirlerinin, İçişleri Bakanlığı tarafından kararlaştırılan esaslar dahilinde, idari amirler tarafından atanması" önerilmiştir. Güvenlik amirinin kararını görevdeki hâkime sunması için tanınan 24 saatlik süre, kayıt dışı gözaltıların yürütülmesi yönünde açıkça fırsat sağlamaktadır. Savcı ve Hâkimin iradesini sistemden dışlayan bu düzenleme ile birlikte, yargı erki ve işlevleri gasp edilmekte ve adli soruşturmayı yönlendiren çok önemli bir role sahip 'önleyici tedbir,' yürütme erkinin etkisine maruz kalmaktadır. Mevcut CMK'nın 119. maddesine göre, bir kişinin, eşyalarının veya aracının aranmasına dair tedbiri uygulamak için adli bir karar gerekmektedir. Kolluk görevlileri bu yetkiyi, sadece ertelenemeyen durumlarda Savcının emri ile ve Savcıya erişilemeyen durumlarda, bir istisna olarak yalnızca emniyet amirinin yazılı emri ile kullanabilir. Ancak bu istisnai

2 6638 sayılı bu kanun ile, aralarında en başta "Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu", "Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu", "Toplantı ve Gösteri Kanunu", "Terörle Mücadele Kanunu", "Türk Ceza Kanunu", "Ceza Muhakemesi Kanunu" ve "İl İdaresi Kanunu" olmak üzere toplam 21 kanunda değişiklik yapmıştır. Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150404-26.pdf>

gücün kural olması ile birlikte, Savcı artık yürütme olarak davranamayacak ve Hâkimler adli soruşturma sürecini denetleme görevi göremeyeceklerdir. Güvenlik güçleri ile savcılık arasındaki yetki bölüşümü, vatandaşların hukuki güvenlikleri açısından ciddi zaafıara yol açacaktır.

6638 sayılı Kanun, mevcut PVSK'da var olan tutuklama yetkisine ek olarak, polise eylemin ve durumun özelliklerine bağılı olarak "kişileri koruma altına almak" veya "kişileri uzaklaştırmak" diye iki yeni yetki vermektedir. Bu belirsiz yetkilerin alıkoyma anından itibaren uygulanması gereken işkenceye karşı usul güvencelerinden feragat anlamına geleceğı ve böylelikle resmi olmayan gözaltıları etkin kılacağı açıktır.

9. Hükümet yanıtlarında sunulan Ekte, gözaltı yerleri meselesine özgü herhangi bir resmi istatistik mevcut değildir. Ayrıca, Devletin Raporundaki Ek I resmi olmayan gözaltı yerlerinden bahsetmemektedir. Aşağıdaki tablo, TİHV'e ulaşan bireysel işkence ve diğere kötü muamele şikâyetlerine dayanmakta ve resmi olmayan gözaltı ile işkence ve kötü muamele arasındaki bağılantıyı gösteren çok daha büyük bir resmin sınırlı görüntüsünü sunmaktadır.

Tablo 1

En yakın tarihli işkence görülen yer	TİHV'e Başvuran Kişi Sayısı				
	2015	2014	2013	2012	2011
Dış mekanlar	250 ³	176	410	113	71
Emniyet Müdürlüğü	293	418	242	207	226
Polis Karakolu	41	51	43	41	58
Araçta	206	15	29	37	31
Jandarma Karakolu	1	9	8	9	9
Jandarma Komutanlığı	4	8	19	8	8
Ev/İşyeri	38	7	13	3	7
Diğere	34	32	29	49	24
Bilinmeyen/Hatırlanmayan	14	9	14	8	7
Boş ⁴		31	37	31	43
Total	597	756	844	506	484

3 2015'te "gösteriler sırasında" maddesi, TİHV'in yıllık kayıtlarına bir parametre olarak eklenmiştir. Bu sayede, 75 kişi gösterilerde işkenceye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Tekrardan kaçınmak için bahsedilen 75 kişi bu sayıya eklenmemiştir. Bu nedenle, toplam başvuru sayısı bu muhtemel tekrar göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

4 Son gözaltı süreçlerinde işkenceye maruz kalmamış, ancak önceki gözaltı süreçlerinde veya cezaevinde maruz kaldıkları işkence nedeniyle başvuran kişiler.

Yukarıdaki Tablo 1’de görülebileceği üzere, resmi olmayan gözaltı yerleri açısından sadece dış mekânlarda işkenceye maruz kalan başvurular % 48 ile 2013’te zirveye ulaşmıştır. 2014’te bu oran, 2013 hariç geçmiş 3 yılın ortalamasının nispeten üzerindeydi (2011’de %15, 2012’de %22 ve ortalamaları %19). 2015’te bu oran %42 idi. Türkiye’nin şu anki siyasi atmosferi göz önüne alındığında, aşağıda da Türkiye’deki yeni olağanüstü hal döneminin ışığında değerlendirileceği üzere 2015 senesi, 2013’e yaklaşmıştır⁵.

10. Bir tanesi Komite tarafından da gündeme getirilmiş olan **olaylar**, Devletin cezalandırıcı ve yasakçı yaklaşımı ile kolluk görevlilerinin artan baskınlığının bir rutin haline geldiğinin uygun ifade ve göstergeleridir. Ahmet Koca davasını ele alırsak, Koca’nın “kamu görevlisine direnme” ve “polise hakaret” suçlamalarının da şüphelilerden biri olduğundan bahsedilmelidir. 30 Ekim 2014 tarihinde İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi hakkında beraat kararı vermiştir. Ancak aynı zamanda, işkence suçlaması ile yargılanan dört polis memuru da beraat etmiştir. Geriye kalanlar ise işkence değil, ‘eziyet’⁶ suçuna dayandırılarak mahkum edilmiş olup, Mahkeme 5 yıl süreyle hükmün geriye bırakılmasına karar vermiştir⁷. Dava hâlâ Yargıtay’da bulunmaktadır.

Protestolar sırasında işkenceye varan güç kullanımı zaten öncelikli bir konu olmuştur⁸. Resmi olmayan gözaltı yerlerindeki güç kullanımını dikkate alırsak, en genişinden dar katılımıyla, dış mekânlarda gerçekleştirilen protestolar güç kullanımı ile bastırılmıştır. 2013’teki Gezi Parkı Olaylarına Türkiye’nin 81 ilinden yüz binlerce insan katılım göstermiştir⁹.

Önde gelen insan hakları kuruluşları ile hem uluslararası hem de bölgesel mekanizmalar, Türkiye’deki yetkilileri insan hakları ihlallerine, özellikle de kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanımına karşı uyarılmışlardır¹⁰. Gezi Parkı Olayları kapsamında ifade ve toplanma özgürlüklerine yöneltilen müdahaleler, ülke çapında güvenlik güçleri tarafından yoğun ve yaygın şiddet kullanımı ile yürütülmüştür. Ancak, olayların ilerleyen safhalarında, güvenlik güçlerinin zor

5 Bkz. Sokağa çıkma yasağı para. 130.

6 Türk Ceza Kanunu’nun 96. maddesi;
“(1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin;

a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

b) Üstsoy veya altsoy, babalık ya da analığa ya da eşe karşı, işlenmesi halinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” demektedir.

7 İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi, 30/10/2014, Dosya No. 2013/121-2014/339

8 Ayrıca bkz. Aşırı güç kullanımı para. 18

9 İçişleri Bakanlığı’nın Ulusal İnsan Hakları Kurumu’na verdiği resmi cevaba göre “28 Mayıs ve 6 Eylül 2013 tarihleri arasında, Türkiye’nin 81 ilinde, yaklaşık 3.611.208 kişinin katıldığı 5.532 protesto/gösteri düzenlenmiştir.” Bkz. Gezi Parkı Olayları Raporu, 30 Ekim 2014, Kaynak: http://www.tihk.gov.tr/www/fi_les/54b3df46416ddd.pdf (Sayfa 17)

10 Ayrıca bkz. para.22

kullanım araçlarını, kullanım amacını düzenleyen kısıtlamalardan bağımsız olarak ve işkence yasağını açıkça ihlal eder biçimde kullandığı gözlemlenmiştir.

Protestoların yer aldığı şehirlerden biri, güneyde bir il olan Antalya idi¹¹. 2 Haziran 2013'te Ezgi Sultan Onat, Barış Özyüceer ve İsmail Akbaş isimli üç genç bir otoparktayken, en az on yedi polis yaklaşıp onları dövme ve tekmelemeye başlamıştır¹². Antalya 18. Asliye Ceza Mahkemesi'ne sunulan 20 Mart 2014 tarihli iddianamede, kamu görevlisinin görevini kötüye kullanması sebebiyle kasten yaralama iddiası mevcuttu¹³. Görüldüğü üzere, polis memurlarına karşı kabul edilmiş olan yegâne davada da, resmi olmayan gözaltı yerlerine ilişkin herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Sadece sokaklar değil, bu çeşit kısıtlanmış yerler de usul güvencelerinden yoksun gözaltı yerleri olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

Askeri darbe dönemlerinde "Spor Salonları"nın işkence merkezleri olarak temsili, tarihsel olarak dünya çapında öne çıkan bir unsurdur. 2016'nın başında, Kürt nüfusunu yaşadığı Şırnak ilinin Silopi ilçesinde uygulanan sokağa çıkma yasağının 15. gününde, halk evlerini terk etmeye zorlanmış ve Silopi'deki spor salonuna gönderilmiştir. Yüzlerce insan spor salonunda gözaltına alınmış ve gençlerin birçoğu işkenceye maruz kalmıştır¹⁴. Mehmet Ernal (1987), 5 Ocak 2016'da salonda tutulan o kişilerden biriydi. Ernal bu süreçte kafa, göz ve kaburgalarından yumruklendiğini ve tekmelendiğini bildirmiştir. Kendisini darp etmek üzere tenis racketleri araç olarak kullanılmış ve ayrıca duşların bulunduğu alanda soğuk suya maruz bırakılmıştır¹⁵. Sokağa çıkma yasağı uygulanan bölgelerde, insanların kendi evlerinin önleri, hastaneler ve buldukları mahalleler dahil olmak üzere, buraların resmi olmayan gözaltı yerleri haline getirilmesiyle pek çok kişinin işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin birçok vaka rapor edilmiştir.

11. İşkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını iddia edenlere açılan **karşı davalar** hakkında (para.2)

Hükümetin Yanıtları ile açığa çıktığı üzere, karşı davalar ile ilgili herhangi bir resmi istatistik bulunmamaktadır. Aslında karşı dava olgusunu kabul eden herhangi bir yasal veya adli yaklaşım da yoktur. Hükümetin işkence ve diğer

11 Bkz. para. 4

12 Bkz. haberler ve video kaydı: <http://www.hurriyetdailynews.com/video-shows-turkish-police-badly-beating-gezi-protesters-for-minutes-in-antalya.aspx?pageID=238&nID=49355&NewsCatID=341>; <https://www.cihan.com.tr/en/investigationstarted-in-police-beating-of-gezi-protesters-1066522.htm>

13 Antalya 18. Asliye Ceza Mahkemesi; 2014-246

14 Bkz. Sokağa Çıkma Yasağı para. 130 ve bkz. ortaya çıkan hikayeler: <http://bianet.org/english/freedom-of-expression/170860-reporternedim-oruc-arrested>; <http://ekurd.net/kurds-return-shattered-town-turkey-2016-01-20>; <http://en.ihd.org.tr/index.php/2016/02/02/violations-of-human-rights-during-the-on-going-curfew-since-11-00-pm-on-december-14-2015-in-cizre-and-silopi-covering-15-days-of-curfew/>

15 Bu bilgi, Şırnak T Tipi Cezaevindeki avukatların görüşme notlarına dayanarak İnsan Hakları Derneği Şırnak Şubesi tarafından yayınlanmıştır.

kötü muamele ile bunların sonuçlarına ilişkin istatistiki veri toplamaya dönük yaklaşımı ve görünür veri sağlama zorunluluğunu süregelen bir şekilde göz ardı etmesi “görmezden gelme ve gizleme” anlayışına işaret etmektedir. Bu yaklaşım, işkence ve diğer kötü muamelelerin önlenmesinde gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik büyük bir zayıflık yaratmaktadır.

12. Ayrıca, işkence ve ilgili suçlar hakkındaki rakamsal bilgiler her daim kafa karıştırıcı olmuştur. Doğru bir istatistik için gerekli temel parametreler kasıtlı olarak oluşturulmamakta ve kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Örnek olarak, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 256. maddesinden¹⁶ yapılan başvurulara ilişkin veriyi ele aldığımızda, Hükümetin Yanıtları’nda Ek olan istatistik, verilen beraat kararı sayısını 185 olarak belirtirken, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, suçlanan kişiler hakkında verilen beraat kararı sayısının 2011 yılında 389 olduğunu açıklamıştır¹⁷. Dahası, Adalet Bakanlığı’nın bir soru önergesine verdiği resmi yanıtta da beraat kararlarına ilişkin bu sayı 331 olarak ifade edilmiştir¹⁸.

Tablo 2

SUÇ	TCK Madde	2011	2012	2013	2014
		Mahkumiyet	Mahkumiyet	Mahkumiyet	Mahkumiyet
İşkence	94	23	97	40	19
Ağırlaştırılmış işkence	95	--	18	--	5
Zor sınırının aşılması	256	21	32	13	13
Görevi yaptırmamak için direnme	265	10 059	12 641	17 426	15. 369

16 TCK’nın 256. maddesi;

“(1) Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet uygulaması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.” demektedir.

17 Bkz. Kaynak: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2011/adalet_istatistikleri_2011.pdf

18 Adalet Bakanlığı’nın Milletvekili Sezgin Tanrıku’na yanıtı, 09/06/2014, No.7/292256

‘Raporlama öncesi konu listesinde’ de belirtildiği üzere, TCK’nın 265¹⁹ ve 125,²⁰ maddeleri toplumun üzerinde tıpkı Demokles’in kılıcı gibi sallanmaktadır. 265. maddeye dayanarak verilen mahkumiyet kararlarının tümünün yalnızca karşı davalar olarak tanımlanamayacak olsa da Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre aşağıda verilen Tablo 2’de, ilgili olaylardaki yargısal eğilimin temsilini bulmak mümkündür:

2010 ve 2011 yıllarına dair ulaşılabilen istatistikler, standart sapma da göz önünde bulundurulduğunda, karşı davalar ile kamu görevlileri tarafından işlenen ilgili suçların oranlarını göstermektedir.

19 TCK’nın 265. Maddesi;

“(1)Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2)Suçun yargı görevi yapan kişilere karşı işlenmesi halinde, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3)Suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır.

(4)Suçun, silahla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5)Bu suçun ilenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.” demektedir.

20 TCK’nın 125. Maddesi;

“(1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden ya da yakıştırmalarda bulunmak veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilâl ederek işlenmesi gerekir.

(2) Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.

(3) Hakaret suçunun;

a) Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı,

b) Dinî, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı,

c) Kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, işlenmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

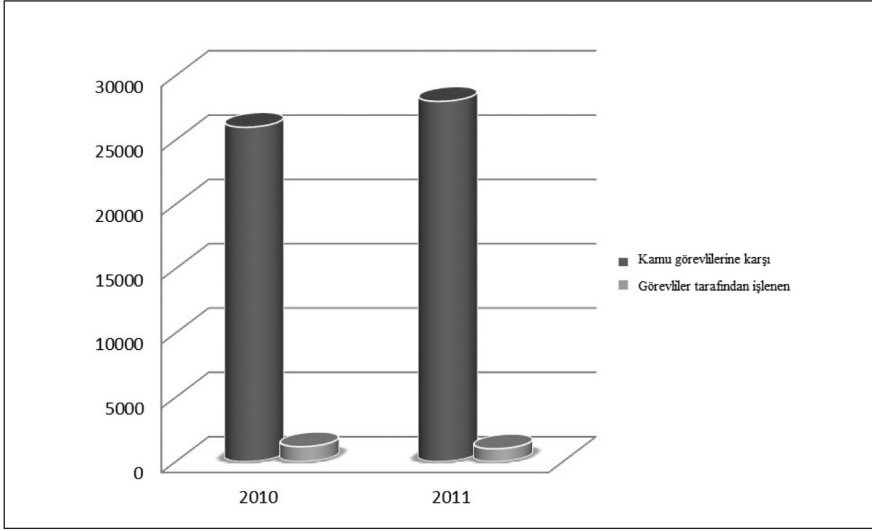
(4) Ceza, hakaretin alenen işlenmesi hâlinde, altıda biri; basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, üçte biri oranında artırılır.

(5) Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır.” demektedir.

Tablo 3

Eski ve Yeni Ceza Kanununa Göre Kamu Görevlilerine İlişkin Sanık Sayısı			
SUÇ	İlgili Kanun ve Madde	2010	2011
		Sanık sayısı	
Zor sınırının aşılması	Yeni TCK md. 256	800	729
Kamu görevlisinin sahip olduğu nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kasten yaralama	Yeni TCK md. 86/3-d	9	3
İşkence suçunun basit hali	Yeni TCK md. 94/1	165	135
İşkence görenin durumuna bağlı ağırlaştırılmış işkence	Yeni TCK md. 94/2	11	9
Cinsel taciz yoluyla işkence	Yeni TCK md. 94/3	10	9
Kemik kırıklığına neden olan işkence	Yeni TCK md. 95/3	24	4
Ölümlle sonuçlanan işkence	Yeni TCK md. 95/4	7	4
İşkence	Eski TCK md. 243/1	42	52
Ölümlle sonuçlanan işkence	Eski TCK md. 243/2	0	2
Kötü muamele	Eski TCK md. 245	97	55
TOPLAM		1165	1002
Karşı Davalarda Kullanılan Suç Sayısı			
SUÇ	İlgili Kanun ve madde	2010	2011
		Suç Sayısı	
Görevi yaptırmamak için direnme	Yeni TCK md. 265/1	24699	27024
Yargı görevini yaptırmamak için direnme	Yeni TCK md. 265/2	774	707
Sanığa bağlı ağırlaştırılmış hali	Yeni TCK md. 265/3	9	18
Silahla ya da korkutucu güçle direnme	Yeni TCK md. 265/4	13	2
Kasten yaralama ile sonuçlanan ağırlaştırıcı hal	Yeni TCK md. 265/5	2	2
Kamu görevlisine karşı hakaret	Yeni TCK md. 125/3-a	496	248
TOPLAM		25993	28001

Tablo 3 ve aşağıdaki Şekil 1’de gösterildiği üzere, işkence ve diğer kötü muamele suçu iddiasıyla haklarında dava açılan kamu görevlilerinin sayısının, karşı davalar biçiminde kamu görevlilerine karşı işlenen suç iddialarının sayısına oranı 2010’da yaklaşık olarak 26’ya 1 iken, 2011’de 28’e 1’dir.



Şekil 1

13. Karşı davalarla çoğunlukla protestolar süresince karşılaşılmıştır. Gezi Parkı Olayları sırasında faillere karşı herhangi bir soruşturma açılmamış olsa da, Gezi Parkı Olaylarına katılan kişilere karşı davalar açılmıştır. Aralık 2013 itibariyle, Türkiye çapında 1811 protestocuya 46 karşı dava açılmıştır. Bu aynı zamanda, kolluk kuvvetlerinin kendilerine karşı işkence ve diğer kötü muamele suçlamaları yapıldığında “karşı davalar” açmalarının, 2013’te de devam ettiğini göstermiştir. TİHV Dokümantasyon Merkezi 2013 Yıllık Raporu’na göre, içlerinden 182’si Gezi Parkı Olayları’na bağlı olarak tutuklanmak üzere 5685 kişi gözaltına alınmıştır. 3894 kişi yaralanmış ve 8 kişi hayatını kaybetmiştir²¹. Ardından gelen 2014 Yıllık Raporu’ndaki verilere göre ise, TİHV toplamda 5732 kişinin yargılandığını ve bu kişilerden 74’ünün tutuklu yargılanmakta olduğunu tespit etmiştir. 2014’te 1486 kişinin duruşması devam etmekte idi²². 2015’in sonu itibariyle ise TİHV Dokümantasyon Merkezi, 121 iddianamenin mahkemeye sunulduğunu ve 6377 kişinin hâlâ yargılandığını saptamıştır.

14. Bu bakımdan, bireyler ile kolluk görevlilerinin gündelik rastlaşmaları da incelenmelidir. Bu karşı dava pratiği, çok çeşitli durumlar içerisinde de bireyle ilk karşılaşmadan tüm gözaltı biçimlerinin son anına kadar kullanılmaktadır. Komite’nin hâlihazırda dikkat çektiği **olaylar** da bu yolu takip etmektedirler.

21 Bkz. Yıllık Rapor (2013) Kaynak: <http://www.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/2013ihr.pdf>

22 Bkz. Yıllık Rapor (2014) Kaynak: http://www.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/TİHV_Dokümantasyon_Merkezi_2014_Yıllık_Insan_Haklari_Raporu1.pdf

Fevziye Cengiz'e açılan karşı davalar mahkumiyet ile sonuçlanmıştır. Mahkeme, hükmün geri bırakılmasına karar vermiş olsa da, polis memurlarının yaptığı itiraz üzerine karar yeniden gözden geçirilecektir²³. İzmir Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen ceza davasında ise, iddianamenin aksine polis memurlarının tutumu bir bütün olarak işkence suçu kapsamında tanımlanmamış ve failer yalnızca "kasten yaralama" suçundan mahkûm olmuştur²⁴. Dava Yargıtay önündedir.

- 15.** Karşı davalar sadece göz korkutmak amacıyla değil, kimi durumlarda bir tür ayrımcılık olarak da kullanılmaktadır. 22 Şubat 2012'de Sude (takma isim) adındaki transseksüel seks işçisi, polis memurları tarafından dövülmüştür. "Trafik güvenliğini tehlikeye attığı" iddiasıyla dövülerek ve hakaret edilerek polis aracına binmeye zorlanmıştır. Onun şikâyeti kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ile sonuçlanırken, Bakırköy 29. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından TCK'nın 265 ve 125. maddeleri uyarınca mahkum edilmiştir²⁵. Dava Yargıtay önündedir. Ayrıca LGBTİ örgütleri, Kabahatler Kanunu'nun durdurma ve arama yapma, tutuklama ve şikâyetle bulunanların gözünü korkutma gibi amaçlarla kullanılmasının da karşı davalar kategorisinde bahsedilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁶.

Volkan Karakuş'un dosyası da karşı davaların bir başka yönünü vurgulamaktadır. Karakuş, Aralık 2012'de Tekirdağ Cezaevi'nde çıplak aramaya zorlanmıştır. Gardiyanlar hakkında suç duyurusunda bulunulmuş ve Tekirdağ Savcısı tarafından gardiyanlara karşı açılan dava 3. Asliye Ceza Mahkemesi'ne, "mahkuma karşı aşırı güç kullanımı" suçlamasıyla getirilmiştir. Buna paralel olarak, Karakuş'a da "kamu görevlisine direnme" ve "gardiyanlara hakaret" suçlamalarıyla karşı dava açılmıştır. Dava her iki taraf için de beraat ile sonuçlanmıştır²⁷ ve Yargıtay önündedir. Bu davadaki kritik nokta, cezaevlerindeki yaygın bir ihlal olan çıplak arama dayatmasına dair suçlamaların karşı davalar ile meşrulaştırılmasına yönelik yargısal eğilimdir.

- 16.** Devlet, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) tazminatları ve diğer onarımları içeren kararlarını uygulamakta başarısız olmaktadır²⁸. AİHM'in Veli Saçık ve Diğerleri-Türkiye dosyasındaki kararı ve takip eden uygulamada görüldüğü üzere, Devlet karşı davalar konusunda, tazminata hükmedilmesine neden olan işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalan kişilerin bireysel kusuru bulunduğu gibi bir iddiayla tazminatın geri alınması gibi yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu durum faillere dokunulmazlık vermekte ve böylece işkence görenlerin dava açmalarını engellemektedir. 5 Temmuz 2000'de Burdur Cezaevindeki mahpuslara yönelik düzenlenen askeri operasyon esnasında Veli

23 İzmir 15. Sulh Ceza Mahkemesi, 2011/869

24 İzmir 6. Ağır Ceza Mahkemesi

25 Bakırköy 29. Asliye Ceza Mahkemesi

26 Bkz. <http://www.pembahayat.org/kabahatsiz/anasayfa.php>; http://www.kaosgildernegi.org/resim/yayin/dl/upr_submission_on_lgbt_ppl_in_turkey.pdf; <https://www.outrightinternational.org/content/turkey-campaigning-lgbtirights-school-work-and-parliament>

27 Tekirdağ 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, 2012/284

28 Bkz. para. 103 ve devamı

Saçılık'ın kolu bir kepçe tarafından koparılmıştır. 5 Temmuz 2011'de, AİHM 3. maddenin ihlaline ve başvurulara tazminat ödenmesine hükmetmiştir²⁹. Aynı kararda Mahkeme, Saçılık tazminat dosyasını yerel mahkemeye taşıdığı için adli tatmin kararını ayrı tutmuştur. 14 Nisan 2015 tarihinde AİHM, adil tatmin kararı vermiştir. AİHM "aldığı yara sonucu Saçılık'ın, %66 daha az işlev sahibi olduğu ve maddi zararının da Antalya İdare Mahkemesi tarafından atanan bir bilirkişi aracılığıyla hesaplandığı" gözleminde bulunmuştur. "Mevzubahis bilirkişi tarafından hazırlanan rapora bakılarak Antalya İdare Mahkemesi Saçılık'a maddi zararına karşılık iddia ettiği tazminata layık bulmuş ve bu tutar kişiye ödenmiştir". Akabinde, Antalya İdare Mahkemesi'nin kararı bozulmuş, Saçılık'ın tazminat talebi reddedilmiş ve kendisine ödenen tutarı rücu etmesine karar verilmiştir. Her ne kadar AİHM bu kararı "Türkiye Sözleşme'nin 44 § 2. maddesine göre kararın kesinlik kazanacağı tarihten itibaren 3 ay içinde Saçılık'a maddi ve maddi olmayan zararı için ödenen miktarın geri ödenme iddiasından ve Adalet Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı tarafından Saçılık tarafından getirilen idari davalarda kendilerini savunmada ortaya çıkan giderler ve harcamalar açısından talep edilme ihtimali olan herhangi bir ilave miktardan feragat etmelidir. Ayrıca, Saçılık'ın kendine ödenen miktarı geri ödemesi halinde, Hükümet aynı miktarı, bahsedilen 3 aylık dönem içerisinde ve söz konusu geri ödeme tarihindeki faiz oranı ile birlikte kişiye ödeyecektir" olarak duyurduysa da, Saçılık'a yönelik rücu süreci devam etmekte ve kendisi mali tehlike altında bulunmaktadır.

17. Bu noktada, yukarıda bahsi geçen 6638 sayılı kanunun, Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Tazmini Hakkında Kanunu ve TGYK'da yer bulan rücu iddialarına ilişkin zamanaşımı hükümlerini genişlettiği belirtilmelidir. Devletin neden olduğu ihlaller sonucu, örneğin AİHM tarafından hükmedilen özellikle tazminat kararlarına karşı dava niteliğindeki rücu davalarının artık işkence görenlerin peşini yıllarca bırakmadığı ve Devlet için bir rövanş aracı haline geldiği açıktır.

18. Protestolar süresince **aşırı güç kullanımı** hakkında (para. 3):

İçişleri Bakanlığı'nın 2002 ve 2013 arasındaki protestolara müdahale hakkındaki soru önergesine³⁰ verdiği yanıtta³¹, gösterilerin sadece %3.58'inin dağıtıldığı belirtilmiştir. 2013 Performans Raporu'nda Emniyet Genel Müdürlüğü ise yıl boyunca 3423'ü hukuk dışı ve 1070'i olaylara dayalı meydana geldiği beyan edilen toplam 38079 protesto gerçekleştiğini belirtmiştir³². 2014'te, 5514 kişinin tutuklandığı 21 826 protesto meydana gelmiştir³³. Müdahaleler ve güç kullanımı protestolar açısından uzun zamandır belirleyici unsurlardır. Rapor dönemi de

29 Saçılık ve Diğerleri-Türkiye, Başvuru Numarası 43044/05 ve 45001/05, 5 Temmuz 2011

30 19 Mart 2013 tarihli soru önergesi <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-20015s.pdf>

31 15 Ağustos 2013 tarihli yanıt, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-20015sgc.pdf>

32 Bkz. Rapor. Kaynak: https://www.egm.gov.tr/SiteAssets/Sayfalar/StratejiGelistirmeFaaliyetleri/EGM_2013_Yili_FAALIYET_RAPORU.pdf

33 Bkz. Rapor. Kaynak: https://www.egm.gov.tr/SiteAssets/Sayfalar/StratejiGelistirmeFaaliyetleri/EGM_2014_yili_idare_faaliyet_raporu.pdf

Devletin bu şekildeki uygulamaları ile perçinlenmiştir. TİHV Dokümantasyon Merkezi verilerine göre, 2007 ve 2015 arasında 183 kişi, sadece 2015 senesinde ise 222 kişi polisin ateşli silah kullanımı sonucu hayatını kaybetmiştir³⁴. Sadece 2015 döneminde ateşli silah kullanımı sonucu yaşamını yitirdiği rapor edilen bu 222 kişinin 217'si 6638 sayılı kanun yürürlüğe girdikten sonra öldürülmüştür.

Vakalara ilişkin devam etmeden önce, dar katılımlı toplanmalarda bile aşırı güç kullanımının istisnasız ve kati bir uygulama olarak süregeldiği belirtilmelidir.

- 19.** Uluslararası insan hakları hukuku, işkencenin ve diğer kötü muamele biçimlerinin sadece resmi gözaltı mekânlarında meydana gelmediğini kabul etmektedir³⁵. Bu bağlamda, AİHM içtihadı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 3. maddesinin ihlalinin protestolar sırasında da meydana gelebileceğini ifade etmektedir³⁶. Ancak, bu vakalara güvenlik görevlileri tarafından kullanılan gücün demokratik bir toplumda meşru bir hedefi sürdürmek için "gerekli" ve "orantılı" olup olmadığı temelinde karar verilmektedir³⁷. Bir diğer taraftan, protestolarda güvenlik görevlilerinin bireylere karşı "güç kullanımı"nın etkilerine bakıldığında, devlet yetkililerinin "güç kullanımı"nı sadece "gereksiz" ve "orantısız" olarak yorumlamak giderek zorlaşmaktadır. Bu durum daha ziyade, muhalif hareketleri cezalandırmak, belirli toplumsal ve siyasi grupları aşağılamak ve bireyleri toplanma, örgütlenme ve ifade özgürlüklerini kullanmaktan alkoymak için kasti bir araç olarak değerlendirilebilir³⁸. Bunların her biri, işkence ve diğer kötü muamelelerin uluslararası yurumunda bulunan yasaklı amaçların özelliklerini içermektedir³⁹. Çok yakın zamanda Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu da, *"Dünyanın herhangi bir yerinde barışçıl bir şekilde toplanma haklarını veya ifade özgürlüğünü kullanan kişilere karşı işlenen işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya küçültücü davranış veya ceza anlamına gelen tüm eylemlerin BM'yi derin bir*

34 Silahlı çatışmada hayatını kaybedenlerin sayısı dâhil değildir.

35 Bkz. BM İşkenceye Karşı Kurul, VL v. İsviçre (2006) İletişim Numarası: 262/2005. 20 Kasım 2006 CAT/C/37/D/262/2005 para. 8. 10; ECTHR, A-Birleşik Krallık (1998), 23 Eylül 1998, 1998-VI, sf. 2699, § 22; BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum Numara. 20: 7. Madde (İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme), 10 Mart 1992, para. 2

36 Bkz. Oya Ataman v. Türkiye, Numara 74552/01, 5 Aralık 2006

37 Yaşa ve Diğerleri v. Türkiye (2013), Numara 44827/08, 16 Temmuz 2013, para. 49. veya, alternatif terminolojide "vazgeçilmez" ve "aşırı değil": Bkz. İzci v. Türkiye (2013), Numara. 42606/05, para. 54.; Cestaro v. İtalya. Numara 6884/11, 7 Nisan 2015

38 Bkz. Egyptian Initiative for Personal Rights and Interights v. Mısır (2011), İletişim Numarası 323/06, 16 Aralık 2011, özellikle para. 192, B kısmında daha detaylı tartışılmış., Ayrıca bkz. Gamarra v. Paraguay, İletişim Numarası 1829/2008, 30 Mayıs 2012 (kullanılan gücün orantısız olduğuna kanaat getirilmiştir)

39 UNCAT, Madde 1; İlhan v. Türkiye (2000) 26 Haziran 2000, ECTHR 2000-VII, para. 85; El Masri [GC] (2012) Başvuru Numarası 39630/09, 13 Aralık 2012, para. 197. BM İnsan Hakları Komitesi işkence ve diğer kötü muamele arasındaki farkı "ilgili bir amaçsal unsurun varlığı veya aksi durumu" olarak açıklamıştır: İnsan Hakları Kurulu, Giri-Nepal (2011). İletişim Numarası 28 Nisan 2011, 1761/2008, para 7.5

şekilde endişelendirdiğini” ifade ederek bu konunun önemini belirtmiştir⁴⁰. Bu endişeler BM İnsan Hakları Konseyi’ndeki “Barışçıl Protestolar Bağlamında İnsan Hakları’nın Korunması ve Desteklenmesi” üzerine 2013 ve 2014’te benimsenen önergeler aracılığıyla da ortaya konulmuştur⁴¹. Protestoculara karşı kullanılan zor araçlarının da aşırı güç kullanımı açısından önemli bir boyutu bulunmaktadır. Herhangi bir seviyede, kanıtlanmış öldürücü etki kaydına sahip silahların kullanımı da bu başlık altına girmektedir.

20. Komite’nin sorularına ilişkin, 6638 sayılı Kanunun protestolarla ilgili kanunları da değiştirdiği ifade edilmektedir. Kanun, polisin mevcut ateşli silah kullanma yetkisini daha da genişletmektedir. PVSK’da bu yetkinin, özü itibarıyla, polis görevlisine veya başka bir kişiye bir saldırı olması durumunda kullanılabileceğini ve meşru müdafaa koşulları arandığını belirtmekten Kanuna göre, polis görevlisine veya bir sivile yapılan bir saldırı dışında; iş yerlerine, konutlara, kamu binalarına, ibadet yerlerine, okullara, yurtlara ve araçlara karşı saldırı halinde de polise ateşli silah kullanma yetkisi verilmekte ve “ölçülülüğe” yapılan vurgu dışında meşru müdafaa kavramına değinilmemektedir. Buna ek olarak, saldırıya teşebbüs ihtimali varsa ateşli silahların kullanımına ilişkin yasal zemin de yaratılmıştır. Bahsedilmeye değer bir diğer husus ise saldırganın ateşli silaha sahip olup olmamasının polisin ateşli silah kullanması için bir ön şart olmamasıdır. Havai fişek, molotof kokteyli ve benzeri patlayıcı aletler, kesici ve delici nesnelere, taşlar, sopalar, demir ve elastik çubuklar, bereleyici aletler, demir bilyeler ve sapanlar karşısında da polis ateşli silah kullanma yetkisine sahiptir.

TGYK’da yapılan değişiklik, silah kavramının tanımını genişletmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, havai fişekler, molotof kokteylleri ve benzeri patlayıcı aletler, kesici ve delici nesnelere, taşlar, sopalar, demir ve elastik çubuklar, bereleyici aletler ve sapanlar silah tanımının kapsamına girdiği gibi, toplantı ve gösterilerde bu tür araçları bulundurma, bu tür eylemlere tamamıyla veya kısmen yüzü kumaşla vb. örtecek şekilde katılmak en az 2 yıl 6 ay hapis ile cezalandırılabilir suçlardır. Ayrıca, örgütlerin simgelerini taşıyan, simgeler içeren ve üniformaya benzeyen kıyafetler giyen, “kanunlara aykırı” afiş, pankart veya dövizler taşıyan veya toplantı ve gösterilerde bu yönde slogan atan kişiler için 6 aydan 3 yıla kadar hapis ile cezalandırılabilir suç oluşturan eylemler tanımlanmıştır ve tüm düzenlemeler kısıtlama olmaksızın uygulanacaktır. Yapılan değişiklikten önceki haliyle, hakkı uygulanamaz hale getiren ve herhangi bir protestoyu evrensel ve uluslararası insan hakları standartlarının bir ihlali olarak hukuksuz ilan eden TGYK, şimdi bir de kişileri hapis cezasına çarptırma mümkün kılmaktadır.

Diğer yandan, TMK’da getirilen değişiklik “terör örgütlerinin propagandası haline gelen toplantı ve gösteriler” olarak betimlenen kanaatten yola çıkmakta, böylece

40 BM Genel Kurulu. İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele ve Ceza: Genel Kurul tarafından benimsenen önerge, 14 Şubat 2014, A/RES/68/156, Kaynak: <http://www.refworld.org/docid/5321b7894.html> [Erişim Tarihi: 16 Haziran 2014]

41 BM İnsan Hakları Komitesi, Önerge 25/38, 24 Mart 2014; BM İnsan Hakları Komitesi, Önerge 22/10, 9 Nisan 2013

bu çeşit olaylarda şiddete başvurmaksızın tamamıyla veya kısmen yüzünü örten kişiler için 3 yıldan 5 yıla hapis cezası ve herhangi bir şiddet eylemi olduğunda, veya kişilerin yeni, genişletilmiş haliyle silaha sahip olması durumunda en az 4 yıllık hapis cezası öngörülmektedir. Görüldüğü üzere, toplantı ve gösterilerde yüzlerini tamamen veya kısmi olarak gizleyen kişiler şiddete başvurmasalar bile potansiyel olarak ağır cezalarla yüzleşeceklerdir.

Buna ek olarak, CMK'da yapılan eklemeye göre yukarıda listelenen eylemler, diğer bir deyişle toplantı ve gösteri yapma hakkını kullanmak gibi eylemler ve propaganda eylemi, 'otomatik tutuklama' olarak bilinen katalog suç kapsamı içerisinde yer almaktadır.

- 21.** Hopa, Gezi ve Kobanê Olayları gibi **kitlesel protestolar**, hâlihazırda failerin cezasızlığını ortaya koymuştur. Hükümetin Yanıtlarında belirtildiği gibi, Hopa Olaylarındaki aşırı güç kullanımı cezasız kalmıştır. Ancak protestoculara açılan karşı davalar hâlâ devam etmektedir. 2015'in sonlarında, Ankara'da yapılan Hopa protestoları süresince, Dilşat Aktaş'ın ki hariç⁴², işkence ve diğer kötü muameleyle dayanan diğer tüm şikâyetler hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmiştir. Ankara Savcılığı, polis görevlisinin davranışını kanun doğrultusunda; mağdur ifadesini ise tıbbi kanıt ve video kaydına rağmen soyut, tanık ifadelerini ise güvenilir bulmuştur. Sulh Ceza Hakimine yapılan itirazlar da ret ile sonuçlanmıştır. Davalar Anayasa Mahkemesi huzurunda beklemektedir. Aşırı güç kullanımı ile ilgili soruşturma standartları ihlal edilmiş ve ceza yargılaması için temel standartlar takip edilmemiştir. Soruşturma neredeyse 4 yıl sürmüş ve karara bakıldığında, tarafsız ve bağımsız olmadığı görülmektedir.

Hükümetin yanıtlarına göre, Çevik Kuvvet Bölümüne rutin eğitimler sağlanmıştır. Bu eğitimleri takip eden yıllarda Çevik Kuvvet'teki artan şiddet eğilimine bakıldığında, bu eğitimlerin içeriği endişe uyandırıcıdır. Özellikle 2016'nın başında, Artvin Cerrattepe'deki⁴³ Maden Karşıtı Protestolarda bu eğitilmiş güvenlik görevlilerine vurgu yapılmalıdır⁴⁴. Hem jandarma hem de polis görevlileri, yürüyüşleri kısıtlamak amacıyla, barışçıl protestoculara ciddi zarar vermiş olan biber gazı ve plastik mermi kullanmışlardır.

- 22.** Komite'nin hâlihazırda ortaya koyduğu gibi, aşırı güç kullanımı ülke çapında yaygın bir mevzudur. Yukarıdaki resmi olmayan gözaltı yerleri bölümünde de işaret edilen Gezi Parkı Olayları ve Kobanê Olayları aşırı güç kullanımı altında yorumlanacaktır.

2013 yılında, özellikle Gezi Parkı Olayları süresince, toplantı ve gösteri haklarının ve işkence ve diğer kötü muamele yasağının ihlalinde önemli bir artış

42 Aktaş, kemiği kırılana kadar dövülmüştür. Soruşturma halen beklemededir.

43 Cerrattepe Türkiye'deki en önemli 41 yerleşim yerinden biridir; Artvin'in tüm içme suyu Cerrattepe'den gelmektedir.

44 Bkz. Haberler. Kaynak: <http://turkey.liveuamap.com/en/2016/16-february-turkey-resistance-against-goldmining-in-artvin> ; <http://www.hurriyetdailynews.com/activist-becomes-symbol-of-turkeys-green-artvin-association-.aspx?PageID=238&NID=95717&NewsCatID=528>

görülmüştür. Gezi Parkı protestoları boyunca, barışçıl göstericilere karşı biber gazı, göz yaşartıcı kimyasal ve basınçlı su gibi ajanlar keyfi olarak kullanılmıştır. Kelepeçlenerek, polis ablukasıyla, polis otobüsüne alınarak ve benzeri şekillerde özgürlüklerinden alıkonan protestocular, işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kalmışlardır. Protestolar boyunca 7 kişi hayatını kaybetmiştir. Ateşli silahlar, linç ve gaz bombası kapsülü, göstericilerin başlıca ölüm nedenlerinden olmuştur. Dahası, Türk Tabipleri Birliği'nin 1 Ağustos 2013 tarihli raporuna göre, protestolar sırasında 8163 kişi yaralanmış, bunların 11'i gözünü kaybederken, 104'ü ciddi kafa travması yaşamıştır⁴⁵. 297 kişi (175'i erkek, 121'i kadın) ise 31 Mayıs ve 30 Ağustos 2013 tarihleri arasında, Gezi Protestoları sırasında işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kaldıkları iddiası ile TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvurarak tedavi ve rehabilitasyon hizmeti ile maruz kaldıkları işkencenin adli tıbbi raporlandırmasını talep etmişlerdir⁴⁶.

Gezi Parkı Protestoları boyunca, polis tarafından uygulanan işkence ve diğer kötü muamele vakaları için hızlı, titiz, bağımsız ve etkili soruşturma yapılmamış; birçok şikâyet, video kayıtları, adli tıp raporları, uluslararası toplumun raporları⁴⁷ olmasına rağmen aşırı güç kullanan, işkence emri veren, işkenceyi göz ardı eden ve diğer polis memurlarını işkence uygulamaları yönünde teşvik eden polis görevlileri adalet karşısına çıkmamışlardır.

Gezi Parkı Olayları sırasında polisin güç kullanımı sonucu yaşamını yitiren Ethem Sarısülük, Mehmet Ayvalıtaş, Ali İsmail Korkmaz ve Abdullah Cömert'in davaları, cezasızlık zihniyetinin nasıl hâlâ devam ettiğini göstermektedir. Dahası, hükümet organları ve kamu görevlilerinin Gezi Parkı Olayları boyunca polis memurlarını destekleyen ve teşvik eden konuşmaları, cezasızlık kültürünün

45 Bkz. Rapor. Kaynak: <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veri-3944.html>

46 Bkz. Rapor. Kaynak: at: http://en.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/HRFT_treatment_report_2013.pdf

47 Bkz. Uluslararası Af Örgütü'nün Raporu. Kaynak: <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR44/022/2013/en/>; Bkz. İnsan Hakları İçin Hekimler Raporu. Kaynak: <http://physiciansforhumanrights.org/library/reports/contempt-for-freedom.html>; Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu Raporu, Kaynak: https://www.fidh.org/IMG/pdf/turkey_avril_2014_uk_web.pdf; Bkz. Birleşik Devletler Raporu, Kaynak: <http://www.state.gov/documents/organization/220551.pdf>; Bkz. Spindelegger'in ifadesi, Kaynak: <http://www.bmeia.gv.at/en/theministry/press/announcements/2013/spindelegger-zur-tuerkei-meinungsund-demonstrationsfreiheit-sind-herzstueck-jeder-demokratie/>; Bkz. Fransa, İtalya ve Almanya'nın tepkilerinin özeti, Kaynak: <http://english.aawsat.com/2013/06/article55305692>; Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı'nın duyuru haberi, Kaynak: <http://news.sky.com/story/1098110/turkey-protests-rage-on-nearly-1000-arrested>; Bkz. Komisyon Üyesi'nin Raporu, Kaynak: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2395759&SecMode=1&DocId=2079692&Usage=2>; Bkz. Önerge, Kaynak: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+P7-RC-2013-0305+0+DOC+PDF+V0//EN>; Bkz. Açıklama, Kaynak: <http://www.unmultimedia.org/radio/english/2013/06/humanrights-official-expresses-concern-over-use-of-excessive-force-against-peaceful-protestors-in-turkey/index.html>; Bkz. Açıklama, Kaynak: <http://www.unmultimedia.org/radio/english/2013/06/un-human-rights-heavy-handed-response-to-protests-in-turkeyunacceptable/>

arkasındaki nedenlerden birinin de Hükümetin tavrı olduğunu göstermektedir⁴⁸. Denetimsiz güç kullanımının meşruluğu üzerine yapılan siyasi söylem yapısal olarak birbiriyile ilişki içerisinde. Başbakanın protestoculara karşı ateşli silah kullanımı üzerine yaptığı, "Polis tüm bunlara nasıl sabrediyor anlamıyorum" yorumu, bu davranışı gözler önüne sermektedir⁴⁹.

TİHV, Gezi Parkı Protestoları süresince, ifade özgürlüğünün bir göstergesi olan bilgi edinme hakkının ve basın özgürlüğü kapsamında bilgi sağlama hakkının ihlal edildiği değerlendirilmesinde bulunmuştur. Aslında, meslekleri nedeniyle güvenlik güçlerinin doğrudan şiddetine maruz kalan gazeteciler TİHV'e başvurmuşlardır; ve raporlama ile doğrudan ilişkili olan faaliyetlerinin engellendiği ve bu sayede bilgi edinme hakkına müdahale edildiği gözlemlenmiştir. Hükümet tarafından basın ve medya şirketlerine yapılan tehditler ve basın ve medya şirketlerinin otosansürü, bilgi edinme hakkının en geniş anlamda engellendiğini ortaya koymuştur. Gezi Parkı Protestoları kapsamında ifade ve yurttaşların toplanma özgürlüğüne yöneltilen bu müdahaleler, güvenlik güçleri tarafından yoğun ve yaygın şiddet kullanımı aracılığıyla yürütülmüştür. Ancak olayın sonraki aşamalarında, güvenlik güçlerinin zor araçlarını kullanım amaçlarını belirleyen kısıtlamalardan bağımsız olarak ve işkence yasağını açıkça ihlal edecek biçimde kullandıkları gözlemlenmiştir. Kimyasal ajanlara ve travmatik yaralanmalara maruz kalma vakalarıyla ilgili TİHV'e yapılan başvurularda tanımlandığı üzere, güvenlik güçlerinin zor araçlarının kullanımındaki amaç ve şartlarda ihlal bulunduğu ortaya çıkmıştır. BM Kolluk Görevlileri için Davranış Kuralları, BM Kolluk Görevlileri tarafından Güç ve Ateşli Silah Kullanımı Üzerine Temel Prensipler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (ECtHR) içtihadı, ECtHR ve Avrupa Polis Etiği Kanunu, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından benimsenen 10 sayılı Tavsiye'ye (2001) göre güç kullanımı yasal, tamamıyla gerekli ve kesinlikle orantılı olmalıdır. Bu standartlarla bağdaşmayan herhangi bir güç kullanımı, en başta işkence yasağı ve toplantı hakkı üzere temel hak ve hürriyetlere müdahale olarak ele alınmaktadır. Mart 2014'te Berkin Elvan'ın⁵⁰ cenaze töreni için yapılan protestolarda, 1 Mayıs İşçi Bayramında ve Gezi Parkı Olaylarının yıldönümünde de işkenceye varan aşırı güç kullanımı devam etmiştir.

- 23.** Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) ilerleyişine ve Türkiye'de onun destekleyicisi olduğunu iddia edenlere ve Hükümete karşı 6-8 Ekim 2014 tarihleri arasında gerçekleşen Kobanê ile dayanışma eylemlerinde kolluk kuvvetleri tarafından kullanılan güç de, cezalandırma ve yıldırma aracı olarak güç kullanımının önde gelen örneklerindedir. TİHV Dokümantasyon Merkezi'ne göre, 3 gün süren

48 14 Haziran 2013'te Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı, Ethem Sarısülük'ün vurulduğu yere "polise duyduğu şükranı" belirten bir poster asmıştır.

49 http://www.todayszaman.com/columnist/gunay-hilal-aygun_349379_gezi-anniversary-frightened-the-government.html

50 Berkin Elvan (15), Gezi Parkı Protestoları sürerken bir polis memuru tarafından başından gaz fişegi ile vurulmuş ve 269 günlük hapseden ardından Mart 2014'te hayatını kaybetmiştir.

Kobanê Olayları süresince, 51 kişi yaşamını yitirdi, en az 401 kişi yaralandı veya sakatlandı, 1110 kişi gözaltına alındı ve bunların 264'ü tutuklandı⁵¹.

24. 100 kişinin ölümü ve yüzlercesinin yaralanmasıyla sonuçlanan 10 Ekim 2015'teki Ankara bombalı saldırısı; uluslararası camianın kimyasal ajanları içeren aşırı güç kullanımına dikkat çeken çağrılarına rağmen⁵², şok altındaki insanlara, yaralılarına ve yaralanmış kişilere acil yardım sağlamaya çalışan sağlık görevlilerine karşı uygulanan göz yaşartıcı gazın kullanımı ile hatırlanacaktır⁵³.

25. Cezaevlerindeki işkence ve diğer kötü muamele hakkında (para.4):

Komite tarafından sorulduğu üzere, cezaevlerindeki işkence ve diğer kötü muameleye Adana, Pozantı'daki M Tipi Kapalı Çocuk Cezaevi'nde yardımcı gardiyan, gardiyanlar ve cezaevindeki diğer çocuklar tarafından gerçekleştirilen olaylar örnek verilebilir. İnsan Hakları Derneği Mersin Şubesi'ne 25 Nisan 2011'de iletilen şikâyetleri ve Haziran 2011'deki basın açıklamasının ardından kamuoyundan büyük bir tepki gelmiştir⁵⁴. Pozantı Cezaevi'nde işkence ve tecavüze maruz kalan çocuklar, TMK kapsamında tutuklanan ve kamuoyunda "taş atan çocuklar" olarak bilinen çocuklardır. Bu çocuklar, cezaevine konuldukları andan itibaren "terörist" olarak fişlendikleri, ayrımcılığa maruz kaldıkları ve hem kamu görevlileri hem de resmi makamların bilgisi dâhilinde adi suçlardan cezaevinde bulunan diğer çocuklar tarafından işkence, cinsel taciz ve tecavüze uğradıkları için şikâyetinde bulunmuşlardır. Tespit edilmiş ihlaller, ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilgili raporunda⁵⁵ iki ana kategori halinde listelenmiştir. Kamu görevlileri tarafından işlenen ihlaller şöyledir: Cezaevine girişte ve sonrasında devam eden kaba dayak, siyasi suçlardan tutuklananların "terörist" olarak suçlanması ve bu gerekçeyle dövülmeleri, cezaevi reviri ziyaret hakkının reddedilmesi, revir hekimleri tarafından kötü muamele uygulanması, adli tıp kurumuna, adliyeye ve hastaneye götürülürken kelepçe takılması. Tutuklular tarafından işlenen ve kamu görevlilerinin rızasıyla olan veya göz yumduğu suçlar şöyledir: Tecavüz, cinsel taciz, ayak tabanına sopa ile vurmak, boğulma noktasına kadar basketbol potasından kafalarını asmak, paspas tutacağı ile dövmek, çamaşır yıkamak, masaj yapmak ve ayak yıkamak, erken kalkmak ve koğuşu temizlemek gibi belirli görevleri yapmaya zorlamak. Ayrıca raporda, çocuklar tarafından en çok şikâyet edilen yardımcı gardiyanın Van'daki Erciş Cezaevine gardiyan olarak ve Pozantı Cezaevi gardiyanının Sincan Cezaevine gardiyan olarak terfi edilmesi de eleştirilmiştir.

51 Bkz. Uluslararası Af Örgütü Raporu, Kaynak: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/2017/2015/en/>

52 Daha önce bahsedilen beyannamelere ilave olarak, Dünya Tabipler Birliği'nin 2015'teki Gösteri Kontrol Ajanları Hakkında Bildirisinde, "İnsan sağlığı ve hayatına dair önemli zorluklar, riskler nedeniyle, devletler bunları kullanmaktan her koşulda kaçınmalıdır." denilmektedir.

53 <http://bianet.org/english/politics/168202-bombing-at-ankara-peace-rally-95-dead-246-wounded>

54 <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1079884&CategoryId=77>

55 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20041465.asp>

İşkence ve taciz olayının basında yer almasının ardından, Pozantı Çocuk Cezaevi kapatılmış ve 218 çocuk Sincan Çocuk Cezaevi'ne nakledilmiştir. Ancak, işkence ve diğer kötü muamelelerin Sincan Çocuk Cezaevi'nde devam ettiğine dair ciddi iddialar bulunmaktadır⁵⁶. İnsan Hakları Derneği'nden avukatlar tarafından Sincan Çocuk Cezaevi'ne yapılan ziyaretler rapor edilmiş ve çıplak arama zorlamasının çocuklara yönelik yaygın bir muamele olduğu ortaya çıkmıştır. Tuvaletler normalde kilitlidir ve sadece gardiyanlar izin verdiği takdirde kullanıma açılmaktadır. Gardiyanlar, aileleri ile telefonda konuşurken çocukları kendilerini askeri nizama uygun olarak tanıtmaya zorlamaktadırlar ve bu durum iletişimi imkânsız hale getirmektedir. Çocuklar dövüldüklerini ve hakarete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Dahası, yargılandıkları suçlamalara dayalı olarak ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Ayrıca, irade ve rızalarının aksine, aileleriyle sosyal ilişki kuramayacakları ve evlerinden çok uzak yerlerdeki cezaevlerine nakledilmektedirler⁵⁷.

26. 1 Ocak 2014'te bir başka çarpıcı olay meydana gelmiştir. Bu tarihte, Sincan Çocuk Cezaevi'nde tutulan ve yaşları 14 ile 17 arasında değişen 11 çocuk dövülmüş, tekmelenmiş, biber gazına ve basınçlı suya maruz kalmış, soğuk hücrelerde tecrit edilmiş ve kelepçelenmiştir. TİHV'in de aralarında bulunduğu insan hakları örgütleri, gardiyanlara karşı suç duyurusunda bulunmuştur. Bu sırada çocukların birçoğu, önceden bildirilmeksizin ve rızaları dışında İstanbul ve İzmir'deki diğer cezaevlerine sevk edilmişlerdir. Savcı kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir⁵⁸. Bilirkişiler tarafından sunulan itiraz reddedilmiştir⁵⁹. Çocukların ve ebeveynlerinin talebi üzerine, dava Anayasa Mahkemesi'nin huzuruna getirilmiş ve hâlâ beklemektedir. Diğer taraftan, işkence iddialarına yönelik yaygın bir yöntem olarak çocuklara karşı "yaralama, kamu malına zarar verme, gardiyanlara direnme" suçlamalarıyla, hâlâ sürmekte olan bir karşı dava açılmıştır⁶⁰.

27. Özgürlüklerinden mahrum bırakılan kadınlara karşı gerçekleştirilen cinsel işkence eylemlerinin faillerinin hesap verme zorunluluğuna dair herhangi bir tedbir alınmamıştır. "Gözetiminde Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu"nun verilerine göre, 1997 ve 2013 yılları arasında 389 kadın destek görmek için başvurmuştur. 86 vaka gözetiminde tecavüz olarak rapor edilirken, geriye kalanlar cinsel taciz vakası olarak kaydedilmiştir. 283 polis memuru ve 100 jandarma fail olarak teşhis edilmiştir⁶¹.

28. En yaygın yöntem, özgürlüğünden mahrum bırakılan kadınların zorla çıplak aramaya maruz bırakılması olarak tanımlanmıştır. Adalet Bakanlığı'na verilen soru önergesinde; 7 Aralık 2012'de Meryem Akpolat, Adile Dağal, Mehtap Çoban ve Yağmur Keskin'in korkutma amacıyla zorla çıplak aramaya maruz kaldıklarına

56 <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/136799-sincannin-pozantidan-farki-ne>

57 Bu bilgiler İnsan Hakları Derneği'nin Eylül 2013 ve Aralık 2013 tarihli raporlarından yola çıkarak derlenmiştir.

58 Ankara Batı Savcılığı, 9 Haziran 2014, 2014/962 -2014/8722

59 Ankara Batı 1. Sulh Ceza Mahkemesi, 12 Ağustos 2014, 2014/303

60 Ankara Batı 1. Çocuk Mahkemesi, 2014/520

61 <https://bianet.org/bianet/kadin/151541-21-kadin-gozaltinda-cinsel-tacize-ugradi>

dair şikâyetleri beyan edilmiştir. Bakan, resmi yanıtında “kadınların elbiselerini çıkardıklarını ve giymeyi reddettiklerini” belirtmiş ve “kadın mahpuslara disiplin cezası verilirken, Savcının kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verdiği” de ilave etmiştir. Aynı resmi yanıt 2011 ve 2012 yılları hakkındaki cinsel taciz ve tecavüz iddialarına dair verileri de içermektedir. Adalet Bakanlığı’na rapor edilen ve ilgili 100 gardiyana herhangi bir yaptırım uygulanmamasına karar verilen 29 vaka meydana gelmiştir⁶². Cezasızlık devam ettiği için çıplak arama muamelesi de cezaevlerinde rutin bir uygulama olarak sürmektedir. 8 Ağustos 2013’te Şakran Cezaevi’nde tutuklu bulunan Elif Kaya çıplak aramaya maruz kalmış ve neredeyse bir düzine gardiyanın Kaya’yı soyunmaya zorladıkları ve üstünü aradıklarını gösteren video kaydı ortaya çıkmıştır. Yeniden disiplin cezası alan ise Kaya olmuştur. Cezaya itirazına karşılık hâkim, “Kot pantolonun çıkarılması 4 dakikadan fazla zaman alacağı için, çıplak aramaya maruz kalınmadığı” kanaatine vararak onama kararı vermiştir⁶³.

29. 2015 senesinde, kadınlara karşı **cinsel işkence eylemlerini** de içeren ciddi insan hakları ihlalleri meydana gelmiştir. Bu nedenle, bir meclis araştırma komisyonu kurulmasına dair önerge verilmiştir. İlgili önerge Meclis’e, gözaltında kadına karşı cinsel işkencenin yaygın olduğu ve bu temelde bu durumun nedenlerinin ve engellenmesi için gerekli tedbirlerin soruşturulması amacıyla verilmiştir⁶⁴. Önergeyi veren milletvekili, basında yer alan haberlere dayanmaktadır: Muş’ta cenazesine işkence edilen, kıyafetleri soyulan ve yerde sürüklenen Kevser Ertürk⁶⁵, Adana’da gözaltı esnasında cinsel işkenceye maruz kalan Figen Şahin⁶⁶, Erzurum’da terörle mücadele şubesine götürülen ve çıplak bırakılan Z.İ.⁶⁷, Diyarbakır’da 6 Eylül’de gözaltına alınan Şükran Yıldız ve diğer kadınlara tecavüz edilmiş ve Gülizar Akad ise cinsel tacize uğramıştır⁶⁸.

Ş.Ç. ve L.T.’nin durumları, tutuklandıkları Urfa’dan Sincan Cezaevi’ne getirildiklerinde ortaya çıkmıştır. Ş.Ç. tecavüze maruz kalmış ve şikâyetleri hakkında, Şanlıurfa Savcılığı kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir⁶⁹. İtiraz reddedilmiştir⁷⁰, dava Anayasa Mahkemesi’nin huzurundadır. L.T.’nin dosyası hâlâ Şanlıurfa Savcılığında beklemektedir. Kişi, gözaltında dövülmüş ve cinsel tacize uğramıştır.

62 29/04/2013, 7/15184

63 <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/6385/ Direnseydi 4 dakikada soyulup... .html>

64 <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/10/10-11868gen.pdf>

65 <http://www.hurriyetdailynews.com/probe-launched-into-sharing-of-dead-pkk-militants-naked-body-on-social-media.aspx?pageID=238&nID=87077&NewsCatID=509>

66 <http://awdnews.com/top-news/turkish-police-use-sexual-torture>

67 http://www.tuerkeiforum.net/enw/index.php?title=26-30_November_2015_Daily_Human_Rights_Report

68 <http://www.sosyalistgazete.net/2015/12/11/diyarbakir-emniyetinde-kadin-tutuklulara-cinsel-is>

69 Şanlıurfa Savcılığı, 19.11.2015, 2015/26752 Soruşturma-2015/10889

70 Şanlıurfa 1. Sulh Ceza Mahkemesi, 19.01.2016, 2016/237

- 30. UNCAT ve Komite'nin 3 numaralı Genel Yorumuna göre, cezaevinde tutulan kişiler TİHV tarafından sağlanan tedavi ve rehabilitasyon hizmetine ancak cezaevinden çıktıktan sonra erişebilmektedir. Aşağıda cezaevinden çıktıktan sonra tedavi ve rehabilitasyon sağlanan kişilerin sayısını gösteren istatistikler bulunabilir:**

Tablo 4

	2011	2012	2013	2014	2015
Cezaevinde kalmış başvuru sayısı	247	220	291	472	202
Cezaevinde işkenceye maruz kalan başvuru sayısı	138	92	168	291	140

31. Usul güvenceleri hakkında (para.5)

6352 sayılı Kanunla, TMK'nın 10. maddesi kaldırılmış ve yeni bir hüküm getirilmişti⁷¹. Bu düzenlemeye göre, terör ve terörle bağlantılı suçlar ile çıkar amaçlı suç örgütü kurmak⁷² suçlarıyla ilgili olarak gözaltına alınan kişilerin avukata erişim hakkı, savcılık talebi ve hâkim kararıyla 24 saat süre ile kısıtlanabilmekteydi. Bu süre içerisinde, şüphelinin ifadesinin alınmayacağına ilişkin düzenleme de yürürlükte kalmıştı. Yine de, avukata erişim hakkının kısıtlanmasına ilişkin hiçbir gerekçe öne sürülmemiştir. TMK kapsamındaki suçlarla ilgili şüphelilerin gözaltı süresince sadece bir avukata erişebilmesine ilişkin kısıtlama ile şüphelinin kolluk kuvvetleri tarafından ifadesinin alınmasına sadece bir avukatın katılabileceğine ilişkin kısıtlama da kaldırılmıştı.

Bununla beraber, 6526 sayılı Kanun, TMK'nın 10. Maddesini tamamıyla yürürlükten kaldırmıştır⁷³. TMK kapsamında düzenlenmiş iddialara ilişkin soruşturma ve kovuşturmalar, CMK'nın genel hükümlerine tabidir. Yukarıda bahsettiğimiz 6638 sayılı kanun, CMK'nın TMK kapsamında düzenlenen soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin süreçlerde de uygulanan hükümlerinde değişiklik yapmıştır.

- 32. CMK 91. maddede yapılan eklemeye göre, yukarıda "resmi olmayan gözaltı yerleri" bölümü altında da bahsedilen, "önleyici gözaltı" usul hukukuna dahil edilmiştir. İlk ve en önemli olarak "toplumsal olaylarda cebir ve şiddetin karıştığı suçlar", "TMK kapsamındaki bütün suçlar" ve "TGYK detayları verilen suçlar" ile ilgili olarak 24 saate kadar; şiddet içeren vakaların kamu düzenini ciddi biçimde**

71 Resmi Gazete, 5 Temmuz 2012: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120705.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120705.htm>

72 Terörle Mücadele Kanunu, Md. 10/3-e.

73 Resmi Gazete, 6 Mart 2014: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140306m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140306m1.htm>

bozacak şekilde yayılması halinde ve toplu suçlarda 48 saate kadar bu “gözetli” adı altındaki uygulama yerine getirilebilecektir. Avukata erişim hakkı, hak ihlali ile sonuçlanacak bir yasal boşluk olarak bu düzenleme altında özel olarak tanınmamıştır. Ayrıca güvenlik güçleri de, yukarıda belirtilen sürecin sonunda Cumhuriyet Savcısı’nı bilgilendireceklerdir.⁷⁴ Ayrıca gözetliindeki kişiler en geç 48 saat içinde hakim karşısına çıkacaklardır, bu süre toplu suçlarda 4 gündür.

- 33.** 6572 sayılı kanun gereği⁷⁵, CMK’nın 153. maddesinde bir değişiklik olmuştur. Avukatın dosyayı inceleme ve dosyadaki belgelerin fotokopisini alabilme hakkına ilişkin kısıtlamalar, 6352 sayılı kanun hâlihazırda bunu kaldırmışken, tekrar öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre, avukatın dosyayı inceleme ve belgelerin fotokopisini almasına ilişkin kısıtlılık devam etmektedir. Eğer hâkim gizlilik kararı verirse, “yakalanan kişinin ya da şüphelenin ifade kayıtları dışındaki” bütün belgeler, ilgilinin katılma hakkı olduğu duruşmaların kayıtları ve bilirkişi raporları, iddianame mahkeme tarafından kabul edilene dek şüphelenin avukatı tarafından incelenemez ve dosyadan fotokopi alınamaz.

5 yıldan az ceza gerektiren suçlarda talep olmaksızın, sanık ya da şüpheli için avukat atanmasını düzenleyen maddede değişikliğe gidilmemiştir.⁷⁶ 2006 yılında yapılan değişiklikten önce, düzenleme “5 yıla kadarki suçlar için” tabirini içermekteydi; yani maddenin uygulama alanı daha genişti. Buna ek olarak, bireyleri avukata erişim haklarına ilişkin bilgilendirmemek ya da onların taleplerini almamak gibi uygulamalar, fiili olarak insanları haklarından mahrum etmeye yönelik sıklıkla karşılaşılan durumlardandır.

Bu noktada ifade edilmesi gerekir ki, bu kısıtlamalar soruşturmanın mağdur ve mağdurun veya şikâyetçinin avukatına da uygulanmaktadır. 20 Temmuz 2015’te Suruç’ta ve 10 Ekim 2015’te Ankara’da meydana gelen canlı bomba saldırıları sonrası derhal hâkimler tarafından avukatlara yönelik kısıtlama kararı getirilmiştir.⁷⁷

- 34.** TİHV’in sunduğu verilere göre, 2015 yılında başvuranların 348’i (%62,48’i), 2014 yılında 494’ü (%65,3’ü), kendilerinin gözetliinde buldukları süre içinde avukata danışabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu oran, 2013 yılında %34,1 (başvuranların 288’i), 2012 yılında %51,6 (başvuranların 261’i), 2011 yılında %54,8 (başvuranların 265’i) ve 2010 yılında %48,4’tür (başvuranların 166’si).

- 35.** Bağımsız tıbbi inceleme hakkına ilişkin sorunlar hâlâ sürmektedir. CMK kapsamında, hekime ulaşma hakkına ilişkin bir düzenleme yoktur. Gözetliinde

74 Paragraf 6.

75 Resmi Gazete, 12 Aralık 2014: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141212m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141212m1.htm>

76 CMK md. 150/3

77 http://www.todayszaman.com/national_no-progress-in-suruc-probe-autopsy-reports-incomplete-daily-says_401623.html; http://www.todayszaman.com/g20_isil-emerges-as-prime-suspect-in-ankara-blasts-as-court-orders-secrecy-over-investigation_401339.Html

tutulan kişilerin tıbbi kontrolleri, kolluk görevlilerinin sorumluluğu olarak belirlenmiş ve tamamen onların inisiyatifine bırakılmıştır. Sonucunda ise, hekim tarafından muayene edilme haklarına ilişkin alıkonulan kişilere hiçbir resmi bildirim yapılmamaktadır. CMK'nın 99. maddesi, "sağlık muayenelerinin nasıl yapılacağına ilişkin prosedürü belirleyen hükümler, iç hukukun düzenlemeleriyle sağlanır." demektedir.

36. Tıbbi kontrollerin yapılmasına ilişkin usuller, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin şüphelinin hangi şartlar altında doktor kontrolünden geçeceğini düzenleyen 9. maddesine göre: Kişinin, zor kullanılarak gözaltına alınması ya da alıkonması; alıkonulan kişinin herhangi bir nedenle yer değiştirmesi; gözaltı süresinin uzatılması; salınmadan ya da adli makamlara gönderilmeden önce tutuklunun sağlık durumunun belirlenmesi; sağlık durumu herhangi bir nedenle bozulmuş gözaltında tutulan kişiler ile şüpheli sağlık durumuna sahip kişilerin⁷⁸ tedavi edilmesi amacıyla; gözaltına alınan kişinin yeni bir gözaltı merkezine götürülmesi sırasında, gözaltına alınan kişi kendisinin yeni merkeze kabulünden önce tıbbi kontrolden geçirilir.

37. Adli Tıp Kurumu Kanunu (ATKK), kurumu ve bağlı bulunan ünitelerini, resmi olarak onaylanmış adli tıp raporlarının düzenlenmesi konusunda yetkilendirmiştir. Adli Tıp Kurumu, özerk bir organ olarak kurulmamıştır ve işkence ve kötü muamele iddialarının belgelendirilmesinde endişe uyandırıcı biçimde Adalet Bakanlığı'nın yetkisi altında yapılandırılmıştır.

Aşağıdaki tabloda, adli tıp raporları bulunan TİHV merkezleri başvurularının sayıları gösterilmektedir:⁷⁹

Tablo 5

Düzenlenen Tıbbi Rapor	Başvurucu Sayısı				
	2011	2012	2013	2014	2015
Evet	353	313	367	561	386
Hayır	126	188	471	184	144
Hatırlamıyor	5	5	6	11	14
Toplam⁸⁰	484	506	844	756	544

78 Düzenleme, gözaltı sırasında sağlık durumundan şüphe edildiği için tıbbi muayeneden geçmesi gerektiği durumlar düşünülerek yapılmıştır. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin takdir yetkisiyle sonuçlanacak bu görüşe de kimin varmaya yetkili olduğuna ilişkin bir açıklama yoktur.

79 Bu sayılar, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği tarafından kabul edilen sayılardır. Bu sayılar, işkence ve kötü muamele iddialarının raporlamalarındaki sayıları temsil etmemektedir.

80 İşkence görenlere ilişkin bütün sayılar: işkence görenlerin yakınları buraya dahil değildir. Toplam sayılar işkence görenlere aittir; Bu yüzden bu tabloyla karşılaştırılan başvuruların sayılarında, bu durum dikkate alınmalıdır.

2015'teki rakamlara göre işkenceye maruz kalan 912 kişiye, TİHV'in 5 merkezinde tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunulmuştur. 2014'te 787, 2013'te 869, 2012'de 553 ve 2011'de 519 yeni başvuru olmuştur.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 9. maddesinin 5. fıkrası, "*Tıbbî muayene, kontrol ve tedavi, adli tıp kurumu veya resmî sağlık kuruluşlarında yapılır.*" demektedir. Bu hükümde açıkça belirtildiği üzere, gözaltı sürecinin başlangıcında alıkonulan ya da gözaltına alınan kişinin, kendi tercihiyle doktor tarafından yapılacak tıbbi muayeneden geçme hakkı yoktur.

Yönetmeliğin 9. maddesinin 9. fıkrasına göre hekimin işkence ya da kötü muameleye ilişkin herhangi bir bulguya rastlaması halinde, suçu derhal Cumhuriyet Savcısı'na bildirme yükümlülüğü vardır. Ancak birçok vakada gözlemlenmektedir ki hekimler, işkence ya da kötü muamelenin fiziki bulgularını "darp ve cebir izine rastlanmamıştır" ibaresi ile görmezden gelmektedir. Bu aşamada, avukata erişim hakkı, tıbbi muayeneden geçme hakkının tamamlayıcı teminatıdır. Tıbbi muayene esnasında avukata erişim hakkı, CMK md. 149/3'te düzenlenmiştir. Buna göre "Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz." CMK md. 149/3'ün aksine, Yönetmelik md. 9/10, avukata erişim hakkını, sadece hekim tıbbi muayenenin kolluk görevlilerinin gözetiminde yapılmasını isterse avukatın da hazır bulunmasının mümkün olacağını belirterek sınırlandırmıştır. Yönetmelikler, yasalarla çelişmeyeceği için yönetmeliğin ilgili maddesi yok hükmünde sayılmalıdır⁸¹.

Ayrıca, ruhsal travma da işkence ve diğer kötü muamele bulguları açısından fiziksel bulgular kadar ciddi olsa da, failerin etkili bir biçimde soruşturulması adına işkencenin ruhsal etkilerinin belirlenmesine dair bir hüküm de mevcut değildir⁸².

- 38.** Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, muayenenin mahremiyetine ilişkin herhangi bir tedbir sunmamaktadır. Muayenenin, hasta-hekim ilişkileri ve gizliliği açısından, diğer kişilerin duyamayacağı ve göremeyeceği şekilde yapılması gerekmektedir. Bu kural özellikle, tutuklunun muayenesinde gözetilmelidir.⁸³

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, md. 9/10 "Hekim ile muayene edilen şahsın yalnız kalmaları, muayenenin hekim hasta ilişkisi çerçevesinde yapılması esastır. Ancak, hekim kişisel güvenlik endişesini ileri sürerse muayene kolluk görevlisinin gözetiminde yapılabilir. Bu istek belgelendirilerek yerine getirilir. Bu durumda gözaltına alınan kişinin talebi hâlinde avukatı da muayene sırasında gecikmeye neden olmamak kaydıyla

81 Anayasa md. 11/2

82 Birleşmiş Milletler Özel Raportörünün işkenceye ilişkin sorusu, E/CCN.4/1999/61/Add.1, para.113(d).

83 Sağlık Bakanlığı, 2005, Madde 3.2.4; İstanbul Protokolü para.124

hazır bulunabilir⁸⁴ şeklinde düzenlemeye sahiptir. Ancak Yönetmelik md. 9/4'te belirtildiği üzere, gözaltındaki kişinin ifadesini alan ve soruşturmayı yürüten kolluk kuvvetleri ile tutukluyu tıbbi muayeneye götüren kolluk kuvvetleri farklı kişiler olmalıdır. Kolluk kuvvetlerinin sayısındaki yetersizlikten dolayı bu mümkün olmazsa, durum raporlanmalıdır.

Hasta-hekim ilişkisinin mahremiyeti büyük önem arz etmektedir çünkü hekim, kişinin, kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulduktan sonra görüştüğü ilk kişidir. Gözaltı ya da alıkonma sırasında işkence ya da kötü muameleye maruz kalması halinde, tıbbi muayene esnasında kolluk kuvvetlerinin hazır bulunması, alıkonulan kişi ya da hekim üzerinde işkence ya da kötü muameleyi belgelemek konusunda mecburi baskı yaratabilir. Zaten Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (AIÖK) de hekimlerle görüşmenin, kolluk kuvvetlerinin göremeyeceği ve duyamayacağı bir ortamda yapılması gerektiğini ifade eder⁸⁵.

- 39.** Yukarıda belirtildiği üzere, tıbbi raporlar güvenilir olmalı ve hiçbir koşulda kolluk kuvvetleri tarafından erişilebilir olmamalıdır.⁸⁶ Raporların mahremiyetine ilişkin ilkeye aykırı olarak, Yönetmeliğin 9. maddesi, alıkonma ya da gözaltı giriş sırasında raporun bir kopyasının raporu tutan sağlık kuruluşunda kalacağını, ikinci bir kopyanın alıkonulan kişiye verileceğini ve üçüncü kopyanın da soruşturma dosyasına konulmak üzere kolluk görevlisine verileceğini ifade eder. Raporu kolluk görevlisine vermek yerine, doğrudan postayla ya da elden savcıya teslim etmek İstanbul Protokolü'ne çok daha uygun olacaktır.

Öte yandan Yönetmeliğin 9. maddesi, yakalama ya da gözaltı giriş anında tutulan rapordan farklı olarak, gözaltında tutulan kişinin sağlık durumunu belirlemek üzere tutulan adli tıp raporuyla oynanması, raporun değiştirilmesi ya da güvenli teslimine ilişkin bir başka tedbir öngörür. Bununla uyumlu olarak CMK md. 157, gözaltı sürecinin uzaması, sevk ya da gözaltı çıkışı durumunda tutulan raporun kopyasının ilgili sağlık kurumunda tutulacağını, iki kopyasının da ilgili Cumhuriyet Savcısına mühürlü zarfta sağlık kurumu tarafından teslim edileceğini düzenler. Bu kopyalardan biri, Cumhuriyet Savcısı tarafından alıkonulan kişiye ya da avukatına teslim edilirken, bir kopyası da soruşturma dosyasında tutulur.

- 40.** Komitenin halen yürürlükte olan başka bir Protokole ilişkin sorusu, tutukluların tıbbi muayenelerine ilişkin olarak 6 Ocak 2000 tarihinde Adalet, İçişleri ve Sağlık Bakanlıkları tarafından imzalanan ve bakanlıklar arası bir anlaşma olan Üçlü Protokol⁸⁷ adıyla bilinen belge ile ilgilidir. (Son yenileme 19 Ağustos

84 Bu nokta, Sağlık Bakanlığınca da vurgulanmıştır. Düzenleme no.2005/143 tarih 22.09.2005, Md. 3.2.4

85 İşkencenin Önlenmesi Avrupa Komisyonu (CPT) 16-29 Mart 2004 ziyaretine dair Türkiye Hükümetinin raporu, CPT/Inf (2005) 18, para.38

86 İstanbul Protokolü, para.126, ayrıca bkz., Birleşmiş Milletler Özel Raportörü İşkenceye İlişkin Sorusu, 113(d).

87 Bkz Protokol: http://www.ttb.org.tr/mevzuat/images/stories/Yeni_1_protokol.pdf; Ayrıca AIHM kararı, Filiz Uyan vs. Türkiye, Başvuru no. 7496/03, 08 Nisan 2009 davasına bakın

2011’de yapılmıştır.)⁸⁸ Bu protokol, kolluk kuvvetlerinin tıbbi muayene sırasında hâlihazırda bulunmalarını yasallaştırmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Protokolün yenilenmiş hali, kolluk kuvvetlerinin tıbbi muayene sırasında hiçbir neden göstermeden hazır bulunmalarına ilişkin “hekime yönelik tehdit” olarak formüle edilen yeni bir hüküm sunmaktadır.

Bundan ayrı olarak, jandarma ya da kelepçenin varlığı halinde tıbbi hizmet sunmayı reddeden hekimler, cezalandırılma riski altındadır. Örneğin, 19 Nisan 2013 tarihinde Diyarbakır 5 No’lu Sulh Ceza Mahkemesi, hekim Burhan Birel’i TCK md. 257’de düzenlenen görevi kötüye kullanma suçundan 2 ay 15 gün hapis cezasına mahkum etmiştir. Hekim Birel Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde çalışmaktaydı ve jandarmadan tutuklu Mehtap Çoban’ın kelepçelerini çözmelerini ve tıbbi muayene için odadan ayrılmalarını istemişti.⁸⁹

41. Zorla ya da Rıza Dışı Kaybettirmeler Hakkında (para. 8)

Hükümetin Yanıtı göz önünde bulundurulduğunda, zorla kaybetmeler mevzusunun devletin gündeminde olmadığı açıktır. Ayrıca, Türkiye’de zorla kaybetmelere ilişkin bilgiler yanlış, yetersiz ve çelişkilidir. Zorla kaybetmelere ilişkin sayılar, İnsan Hakları Örgütleri’nin veri tabanlarına dayanmaktadır. İnsan Hakları Örgütlerindeki bilgilerin dayanağı da çoğunlukla basına yansıyan zorla kaybetme haberleri ya da kayıp kişinin akrabalarının başvuruları ya da şikâyetleridir. Hakikat, Adalet, Hafıza Merkezi⁹⁰, 1981 ve 2004 arasında, 454 kişinin zorla kaybedilmiş olduğunu belirtmektedir⁹¹. TİHV Dokümantasyon Merkezinin belirttiğine göre, 1990-2010 arasında gözaltında zorla kaybedilen kişi sayısı 230’dur⁹². İnsan Hakları Derneği’nin güncellenmiş verilerine göre, 1990- Mart 2012 arasında gözaltında zorla kaybedilen kişi sayısı 450’dir. Bu veriler arasındaki farkın nedeni, bilgilerin farklı kaynaklardan edinilmesidir. TİHV, dokümantasyon çalışmalarında çoğunlukla basına yansıyan haberleri ve onaylanmış kayıtlı verileri esas almaktadır. Buna ek olarak, sonradan cesetleri ya da kemikleri bulunan kayıp kişiler daha sonra “yargısız infaz” ya da “faili meçhul” kategorisinde değerlendirilmektedir. İnsan Hakları Derneği’nin çok yaygın bir şube ağı olduğu için basında yer alan haberlerin yanı sıra kayıp kişilerin yakınlarının doğrudan başvurularını alma avantajı da bulunmaktadır.

42. Zorla ya da Rıza Dışı Kayıplara İlişkin Birleşmiş Milletler Çalışma Grubuna göre, 1980-2014 arasında hükümete aktarılan zorla ya da rıza dışı kayıp vakalarının

88 Ayrıca Bkz. 94. Paragraf

89 Bkz TİHV’nin 30 Nisan 2013 tarihli Basın Açıklaması: <http://tihv.org.tr/artik-yeter-adalet-ve-saglik-bakanlarini-hukuka-ve-etik-degerlere-sahipcikmaya-davet-ediyoruz/> ve Burhan Birel’ile ilgili haber <http://arsiv1.tihv.org/index.php?20-22-april-2013-daily-human-rights-report>

90 HAH, geçmişte yaşanmış ciddi insan hakları ihlallerini belgelemek ve açığa çıkarma, bu ihlallerle ilgili toplumsal hafızayı güçlendirme ve mağdurların adalet arayışını destekleme amacıyla kurulmuş, Türkiye merkezli bağımsız bir insan hakları örgütüdür.

91 <http://www.zorlakaybetmeler.org/index.php>

92 Bkz. <http://www.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/Kay%C4%B1plar-Bas%C4%B1n-Dosyas%C4%B1.pdf>

sayısı, 184'tür. Bunlardan 49'u kaynaklar tarafından elde edilmişken, 72'si hükümet tarafından açığa çıkarılmıştır⁹³.

- 43.** AİHM, 1990'larda Türkiye'nin güneydoğusundaki silahlı çatışmalarda kamu görevlilerinin faaliyetleri sonucu meydana gelen zorla kaybetmelere ilişkin çok sayıda başvuruyu incelemiş ve Türkiye bağlamında çok sayıda yargılamada Sözleşmenin ihlal edildiğine hükmetmiştir. HAH tarafından, zorla kaybedilen 126 kişiye ilişkin 67 başvurunun AİHM'e taşındığı, 51'inin ihlal kararıyla; 7'sinin barışçı uzlaşma yöntemiyle⁹⁴ ve 9'unun da kabul edilemezlikle⁹⁵ sonuçlandığı vurgulanmıştır.

Akdeniz ve diğerlerine karşı Türkiye davasında, (Başvuru no: 23954/94, 31 Mayıs 2001) Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesi'nde de failer "aynı nedenle birden çok kişiyi öldürme", "isyana ve öldürmeye teşvik", "suç işlemek için örgüt kurmak" suçlamalarıyla, hâlâ yargılanmaktadır. Seyhan ve Türkiye davası, (Başvuru No: 33384/96, 2 Kasım 2004) failere karşı cinayet ve cinayete teşvik suçlamalarıyla Adıyaman Ağır Ceza Mahkemesi'nde sürmektedir. Çelikkibilek ve Türkiye davası, (Başvuru No: 27693/95, 31 Mayıs 2005), "suç işlemek için örgüt kurma ve birden fazla kişiyi öldürme" suçlamalarıyla Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam etmektedir.

Temizöz Davası olarak da bilinen Gasyak, Diğerleri ve Türkiye Davasında (Başvuru no: 7872/03, 13 Ekim 2009), Eskişehir 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılama yapılmıştır. Mahkeme, yeterli delil olmadığı gerekçesiyle bütün sanıkların beraatına karar vermiştir. Tekçi, Diğerleri ve Türkiye Davasında (Başvuru No: 13660/05, 10 Aralık 2013), Eskişehir 1. Ağır Ceza Mahkemesi, delil yetersizliği nedeniyle bütün sanıkların beraatına karar vermiştir. Mete Sayar Davası da denilen, Cülaz, Diğerleri ve Türkiye Davasında (Başvuru No: 7524/06 ve 39046/10, 15 Nisan 2014), Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılama olmuş ve delil yetersizliği sebebiyle bütün sanıkların beraatıyla sonuçlanmıştır.

-
- 93 Zorla ya da Rıza Dışı Kayıplara İlişkin Birleşmiş Milletler Çalışma Grubu, 04/08/2014, A/HRC/27/49: http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-49_en.doc Bu doküman artık bu adreste.
- 94 Aydın v. Türkiye, Başvuru No. 28293/95, 29494/95 ve 30219/96, ECtHR (10 Temmuz 2001); İ.i., İ.Ş., K.E. ve A.Ö. v. Türkiye Başvuru No.30953/96, 30954/96, 30955/96 ve 30956/96, ECtHR (6 Kasım 2001); Yakar v. Türkiye, ECtHR, Başvuru No. 36189/97, ECtHR (26 Kasım 2002); Eren ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 42428/98, ECtHR (2 Ekim 2003); Hanım Tosun v. Türkiye, Başvuru. No. 31731/96, ECtHR (6 Kasım 2003); Yurtseven ve diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 31730/96, ECtHR (18 Aralık 2003); Fatma Aslan ve diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 35880/05, ECtHR (24 Mayıs 2011).
- 95 Adıgüzel v. Türkiye, Başvuru No. 23550/02, ECtHR (11 Ekim 2001); Sevdet Efe v. Türkiye, Başvuru No. 39235/98, ECtHR (9 Ekim 2003); Nergiz ve Karaaslan v. Türkiye, Başvuru No.39979/98, ECtHR (6 Kasım 2003); Evin Yavuz ve diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 48064/99, ECtHR (1 Şubat 2005); Ulumaskan ve diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 9785/02, ECtHR (13 Haziran 2006); Zeyrek v. Türkiye Başvuru No. 33100/04, ECtHR (5 Aralık 2006); Yetişen v. Türkiye, Başvuru No. 33100/04, ECtHR (10 Temmuz 2012); Fındık ve Kartal v. Türkiye, Başvuru No.33898/11 ve 35798/11, ECtHR (9 Ekim 2012); Taşçı ve Duman v. Türkiye, Başvuru No.40787/10, ECtHR(9 Ekim 2012)

44. Aşağıda gösterileceği üzere, zorla kaybettirmeler konusundaki AİHM içtihadını uygulamak hususunda sistematik problemler vardır. İhlal kararlarına rağmen, soruşturma evresi, cezasızlık şeklinde tecelli etmektedir. Dar kapsamlı başlatılmaktadır. Her bir olay bağımsız bir vaka olarak ele alınmaktadır ve bu yüzden ihlallerin sistematik, organize ve geniş çaplı yapısı görmezden gelinmektedir. Buna ek olarak davalar, Adalet Bakanlığı'nın güvenlik gerekçesini öne sürerek aldığı kararlarla suçun işlendiği şehirden başka bir şehre taşınarak başlatılmaktadır. Bu şekilde mahkemenin taşınması, kişinin akrabaları ve avukatlarının duruşmaları ve süreci düzenli olarak takip etmelerini engellemiş ve ulaşım masraflarından dolayı onlara ekonomik bir yük olmuştur. Bu davaların çoğu, Türk Milliyetçiliğinin yoğun olduğu şehirlere taşınmıştır. Bu durum da, bu şehir değişikliklerinin kasıtlı ve siyasi nedenlerle yapıldığına ilişkin soru işaretleri doğurmaktadır. Bütün bu olaylarda, failer görevlerine devam etmektedirler ve olayların çoğunda, hâkimlerin, hayatta kalanlara ve onların yasal temsilcilerine yönelik davranışları, davalı ve onların yasal temsilcileriyle karşılaştırıldığında umursamaz ve hatta önyargılıdır. Mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin gözle görülebilir düzeyde sorunlar vardır. Failler, temize çıkarılmaktadır.

45. Kaybedilen kişileri ve yargısız infazları açığa çıkarmak için dosyaların yeniden açılmasını sağlamak amacıyla, raporlama aşamalarında bir miktar çaba harcanmıştır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) 18.10.2011'de ve Adalet Bakanlığı'nın 20.02.2015'te soruşturmaların Minnesota Protokolü'ne⁹⁶ ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin "İnsan kalıntıları ve ölüye ait bilgilerin uzman olmayan kişilerce toplanmasına ilişkin çalışmalarda en iyi uygulamalar" isimli Rehberine uygun sürdürülmesine ilişkin genelgelerine rağmen soruşturmalar Minnesota Protokolüne uygun şekilde yürütülmemiştir. Bu yüzden çok sayıda kaybedilen kişinin davalarını aydınlatacak veriler ve kanıtlara zarar verilmiştir. Toplu mezarları yeniden açmak, kanıt ve kimlik toplamak gibi süreçler, ilgili kişi ve kurumların özellikle kaybedilen kişilerin akrabaları ve insan hakları örgütlerinin denetiminde değildir. Kaybedilen kişilere ve onların akrabalarına ilişkin veriler ve bilgiler, uluslararası standartlara uygun şekilde toplanmamakta ve bağımsız ve güvenilir kurumlar/birimler tarafından saklanmamaktadır. Zamanaşımı meselesi, kaybedilen kişilerin soruşturulmasının ve bulunmasının, failerin cezalandırılmasının ve kaybedilen kişilerin ailelerinin kayıplarının tazmin edilmesinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. 90'ların başındaki zorla kaybetme davaları, önceki TCK'da zamanaşımı 20 yıl olduğu için zamanaşımına uğrama riski altındadır.

46. Ulusal Önleme Mekanizması'nın Belirlenmesi Hakkında (para. 10)

Türkiye'de, bir ulusal önleme mekanizması (UÖM) kurulması hükümetin gündemine 2009'da getirilmiştir. 13 Kasım 2009'da Genel Kurul'daki 'Demokratik Açılım Süreci' ile ilgili oturumda, dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay, hükümetin insan hakları alanında süregelen kurumsallaşma çabalarından bahsetmiştir. Atalay, İş-

96 Bkz. <http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Genelgeler/GENELGELER/9.pdf>

kenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ün onaylanmasını takiben bağımsız bir "Ayrımcılığa Karşı Komisyon", sivil bir Ulusal İnsan Hakları Kurumu (TİHK), bir UÖM ve bağımsız bir polis şikâyet mekanizması oluşturulacağını duyurmuştur⁹⁷.

23 Şubat 2012'de Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili Ayşe Danişoğlu "ulusal önleme mekanizmasının kurulma çalışması" ile "TİHV tarafından ilgili uluslararası kurumların katkısıyla organize edilen sivil toplum ile yürütülen ön çalışma" hakkında bir soru önergesi sunmuştur. 2 Kasım 2012'de Dışişleri Bakanı imzasıyla verilen yanıtta Ahmet Davutoğlu tarafından "çalışmaların devam ettiği" duyurulmuş, ancak yürütülen çalışmaların niteliğine dair daha detaylı bir bilgi verilmemiştir⁹⁸.

47. BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) uyarınca, Türkiye ulusal bir önleme mekanizması belirlemek/kurmak zorunluluğu altında idi. Bu amaçla toplantılar 3 Kasım 2011'de, 8 Ekim 2012'de ve 16 Ocak 2014'te Ankara Üniversitesi, Association for the Prevention of Torture (İşkenceyi Önleme Derneği / APT) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından, BM İşkenceyi Önleme Alt Komitesinin (SPT) Başkanı Malcolm Evans ve kamu kurumlarının, bakanlıkların ve TİHK temsilcilerini de içeren sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla düzenlenmiştir. Toplantılarda, OPCAT uyarınca kurulacak etkili bir UÖM'nin oluşturulmasına değinilmiştir. Bu toplantılardan çıkan sonuçlar şöyledir; ulusal önleme mekanizmasının oluşumu için toplum huzurunda ve sivil toplumun da katılımıyla hiçbir somut adım atılmamıştır, aksi yöndeki herhangi bir hareket kabul edilemezdir ancak yine de bu faaliyet için hangi kamu kurumunun tayin edildiğine dair hiçbir bilgi elde edilememektedir. TİHK'in ulusal önleme mekanizması işlevini üstleneceği ifadelerine rağmen, AKP İzmir milletvekili ve Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun altında TİHK Kanunu için oluşturulan alt komitenin başkanı Hamza Dağ, 8 Ekim 2012'de komite bahsi geçen kanun üzerinde çalışırken, TİHK kanununun UÖM'yi dikkate alarak şekillendirilmediğini ifade etmiştir. Benzer olarak, 12 Ocak 2016'da gerçekleştirilen toplantıda, TİHK temsilcileri Kurumun ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmasının imkânsız olduğuna vurgu yapmışlardır. Kurumun bu durumda "çökme" ihtimalinin dahi bulunduğu altı çizilmiş ve tüm temsilciler böyle bir işlevin TİHK tarafından yerine getirilemeyeceği üzerinde hemfikir olmuşlardır.

48. Avrupa Komisyonu tarafından 10 Ekim 2012'de yayınlanan 2012 Türkiye İlerleme Raporu'nda, "İşkenceye karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol doğrultusunda bağımsız denetleme organlarının kurulmadığı ve İhtiyari Protokolün gereklerine uygun olarak ulusal önleme mekanizmasının henüz oluşturulmadığı" açıkça belirtilmiştir⁹⁹.

Bu değerlendirmelere ve TİHK'in kanuni metnine rağmen, 15 Haziran 2013'te Reform Denetleme Grubu'nun 28. toplantısına dair yapılan basın açıklaması

97 13.11.2009 tarihli Radikal Gazetesi: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=964199&CategoryID=78>

98 <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-4250sgc.pdf>

99 http://www.abgs.gov.tr/fi les/strateji/2012_ilerleme_raporu.pdf, s. 18-19

sırasında AB Bakanı Egemen Bağış "OPCAT sınırları içinde ulusal önleme mekanizmasının öncüsü olarak TİHK'ı belirlemeye dair çabaların sürdüğünü" belirtmiştir¹⁰⁰. Daha sonra, AB Komisyonu'nun İlerleme Raporu'nda (16 Ekim 2013) "ulusal önleme mekanizmasının henüz kurulmadığı" ancak "Türkiye'nin Ulusal İnsan Hakları Kurumu içerisinde bir Ulusal Önleme Mekanizması kurmaya niyetlendiği" ifade edilmiştir¹⁰¹. Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazlar Özel Raporörü Christof Heyns hazırladığı raporda (16 Mart 2013), "Türkiye'nin İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü altındaki yükümlülükleri doğrultusunda Ulusal Önleme Mekanizmasının kurulması gerektiğini" belirtmiştir¹⁰². 26 Kasım 2013'te, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muiznieks'in 1-5 Temmuz 2013 tarihlerindeki Türkiye ziyaretine ilişkin raporu yayınlanmıştır¹⁰³. Muiznieks "Türkiye'nin Protokole rağmen henüz bir UÖM atamadığını" belirtmiş; ve bir UÖM atanması ihtiyacına yeniden vurgu yaparak "kurumun bağımsızlık için gerekli kriteri karşılamadığı ve bu görevi yerine getirmesi için işlevsel kapasiteye sahip olmadığı" temelinde Türk yetkililerinin endişelerini dile getirmiştir. Dahası, Komiser UÖM'nin "Paris İlkeleri ile uygunluk sağladığından emin olmak için tüzüğünün gözden geçirilmesini" ısrarla vurgulamıştır.

49. Türkiye 17. maddeye göre, 27 Eylül 2011'de OPCAT'i onaylayarak bir UÖM kurmayı taahhüt etmesine rağmen, bu görevi, belirtilen tarih olan 27 Ekim 2012'ye kadar yerine getirmemiştir. 11-15 Kasım 2013 tarihleri arasında Türkiye'nin daimi temsilcileri, 21. oturumunda SPT ile bir araya gelmişlerdir¹⁰⁴.

28 Ocak 2014 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı (2013/5711, 9 Aralık 2013)¹⁰⁵ ile OPCAT' gereği ulusal önleme mekanizması olarak TİHK belirlenmiştir.

50. İyi bilindiği üzere, OPCAT'ın 18. maddesine göre bir UÖM Paris İlkeleri ile uyumlu olarak çalışmalıdır. Şu anda, ulusal önleme mekanizmasının tayin edilmesi süreci yasal düzenlemeyle değil, yürütme organı olarak kabul edilen Bakanlar Kurulu'nun kararı ile işletilmiştir. Yürütme gücü yasama gücünün görevini alarak işlevsel bir gaspa yol açmaktadır. Bir kez daha, SPT'nin yol gösterici ilkelerine göre, ulusal bir önleme mekanizması kurma süreci toplumsal, şeffaf ve müşterek olmalıdır. Karar, uluslararası antlaşmaların ilkelerine aykırı olarak herhangi bir sivil katılıma izin vermemiştir, dahası, aksi irade olmasına rağmen Türkiye İnsan Hakları Kurumu, bu mekanizma için atanmıştır. UÖM'nin görevlerinin

100 <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=49011&l=1>

101 [http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/kurumsal/2013-t%C3%BCrkiye-ilerleme-raporu-nbsp-\(ingilizce\).pdf?sfvrsn=0](http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/kurumsal/2013-t%C3%BCrkiye-ilerleme-raporu-nbsp-(ingilizce).pdf?sfvrsn=0)

102 Raporların çevirisi, bkz. http://ihop.org.tr/dosya/ceviri/ChristofHeyns_TurkiyeZiyaretiRaporu_Tr.pdf

103 Raporların çevirisi, bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2395762&SecMode=1&DocId=2079702&Usage=2>

104 SPT, 7. Yıllık Rapor, CAT/C/52/2, 20 Mart 2014: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2F2012%2F2&Lang=en

105 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140128-4.htm>;

ve yetkilerinin Bakanlar Kurulu kararı ile bir kuruma atanmasının herhangi bir yasal dayanağı yoktur ve bu nedenle kabul edilemezdir. Ek olarak, Protokole göre, UÖM'nin işlevlerinin yasallaşması sadece bir kurumun atanmasına değil, aynı zamanda görevlerin, yetkilerin, yapının, işlevsel bağımsızlığın, yeterli kaynakların tanımı, ve bütçe ve personel açısından kaynakların transferini belirleyen mevzuat ile üyelerin güvenliğini sağlayacak yasal bir düzenlemenin varlığına da bağlıdır.

Türkiye'deki sivil toplum ile uluslararası toplum tarafından da ortaya konulduğu üzere, insan haklarını geliştirmek ve korumak için oluşturulan ve Paris İlkeleri'yle uyumlu bir şekilde Ulusal İnsan Hakları Kurumu olarak çalışması beklenen TİHK'in işlevlerini yerine getirmesi yapısal olarak ve işlev açısından mümkün değildir. BM'nin 27-29 Ocak 2015'te Cenevre'de gerçekleştirilen Türkiye hakkındaki ikinci dönem Evrensel Periyodik İncelemesinde, TİHK ile bağlantılı olarak, kuruluş kanununun Paris İlkelerini karşılamaktan çok uzak olduğu ve Paris İlkeleri'yle tam olarak uyumlu hale getirecek yapısal ve ekonomik bağımsızlığı sağlanması için mevzuat değişikliğine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir¹⁰⁶.

- 51.** TİHK 21 Haziran 2012 tarihli 6332 sayılı Kanun ile kurulmuştur¹⁰⁷. Sivil toplum örgütleri, TİHK kanununun yürürlüğe girmesinden önce ve sonra, insan haklarını geliştirmesi ve koruması gereken TİHK'in aslında verilen yetkiler, görevler ve yapısal şartlar açısından ulusal insan hakları organının sahip olması gereken minimum gereklilikleri yerine getirmekten çok uzak olduğunu belirterek kaygılarını kamuoyu ile defalarca paylaşmışlardır¹⁰⁸.
- 52.** 6332 sayılı kanun İnsan Hakları Kurulu ve Başkanlık olmaz üzere ikiye ayrılan bir yapı tayin etmektedir. Kurul, Kurum'un karar alma organıdır ve bir başkan ve bir başkan yardımcısı dahil 11 üyeden oluşmaktadır. İki üye Cumhurbaşkanı tarafından, yedi üye Bakanlar Kurulu tarafından, bir üye Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından, bir üye ise baroların başkanları tarafından seçilecektir. Kurul üyesi olarak seçilmek için kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması, kamusal haklarından mahrum olmaması, kişinin bir yıl veya daha fazla süreyle kasıtlı suçlar veya affa uğramış olsa bile devlet güvenliğini tehdit edecek suçlardan

106 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi evrensel periyodik incelemesi 2015'teki 2. Seri: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/210/44/PDF/G1421044.pdf?OpenElement>, para. 4 ve 5; Tüm göçmen çalışanlar ve ailelerinin haklarının korunması üzerine BM Komite Raporu, CMW/C/TUR/QPR/1, para. 4

107 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6332.html>

108 Lütfen bkz. Helsinki Yurttaşlar Derneği tarafından ortak basın açıklaması, İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Uluslararası Af Örgütü, 18 Nisan 2012, Kaynak: <http://www.tihv.org.tr/turkiye-insan-haklari-kurumu-kurulmasına-dair-kanun-tasarisi-derhal-geri-cekilmelidir/>; ve Adli Tıp Uzmanları Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği, Gündem Çocuk Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları Araştırma Derneği, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Derneği, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, ve Uluslararası Af Örgütü, 14 Şubat 2014 Değerlendirme Notu Kaynak: <http://www.amnesty.org.tr/uploads/Docs/degerlendirmenotu890.pdf>

hüküm giymemiş olması, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun hükümlerini saklı kalmak koşuluyla kişinin görevini devam etmesini engelleyecek herhangi bir şartın bulunmaması, üyelik başvurusu tarihi itibarıyla kişinin herhangi bir siyasi parti organında yönetim veya denetleme pozisyonunda bulunmamış olması ve en az lisans diplomasına sahip olması gerekmektedir. Başkanlık, yardımcı başkan, dokuz hizmet birimi ve çalışma gruplarından oluşmaktadır. Başkanlık, Kurulun kararlarını uygulamakla ve Başkan ile Kurula diğer konularda yardım etmekle yetkilendirilmiştir.

- 53.** TİHK'in kurulma süreci OPCAT ve Paris İlkeleri'nin ruhunu yansıtan şeffaflığa, katılımcılığa ve demokrasiye aykırı bir biçimde yürütülmüştür. Kurulma süreci çoğunluğun temsiline ve ülkedeki insan haklarının korunması ve güçlendirilmesinde aktif olan sivil toplumun sosyal kuvvetlerinin katılımına açık olmamıştır. Bu endişeler, ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından yazılan birçok raporda ve incelemede ifade edilmiştir. Bunlardan biri, Avrupa Birliği uzmanları tarafından hazırlanan bir rapordur. Bu raporda, sürecin gelişiminde, sivil toplum ile hükümet dışı örgütlerin sürece katılımının tutarsız olduğundan ve bu tutarsızlığın TİHK'in gelecekteki bağımsızlık ve işlevselliğine dair hükümet dışı örgütlerin güvensizliği ve şüpheliğiyle sonuçlandığından bahsedilmektedir¹⁰⁹.
- 54.** 6332 sayılı kanun işkenceyi engelleme bakış açısına sahip değildir. İşkence ve Kötü Muameleyle Mücadele Biriminin yetkilendirilmesi fazlaca genelleştirilmiştir. Bütün olarak, kanunun kavram, üslup ve gerekçesi, işkencenin engellenmesi ve işkenceyle etkili bir şekilde mücadele açısından herhangi bir bakış açısına sahip değildir. Kurulun kaç tane üyesinin işkence ve Kötü Muameleyle Mücadele Biriminin görev ve sorumluluklarını üstlendiklerine dair açık bir koşul bulunmamaktadır. Bu durum ise birimde görev alacak uzman ve yardımcı uzmanların sayısına dair bir koşul olmadığı anlamına gelmektedir. Kurul'un görev ve yetkileri bölümü altında, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları veya koruma altında tutuldukları yerlere, gerektiğinde üç üyeden oluşan heyetlerle ziyarette bulunulacağı garanti altına alınmaktadır. Eğer uzman ve yardımcı uzmanların 9 hizmet birimine eşit bir biçimde dağıtılacağını varsayarsak, bu durumda 6 veya 7 uzmanın/yardımcı uzmanın birimde görevlendirileceklerini söyleyebiliriz.
- 55.** Paris İlkeleri ve OPCAT açısından bakıldığında, TİHK bağımsız değildir. TİHK'in karar alma organı olan İnsan Hakları Kurulu üyelerinin %80'i Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yani hükümet tarafından seçilmektedir ve bu durum bağımsızlığına zarar vermektedir. Aynı zamanda, seçim süreci şeffaflık sağlamamaktadır ve çok çeşitli danışmanlığa izin vermemektedir. Ayrıca, üyelerin bağımsızlığını garantilemek için hiçbir nesnel seçim veya tayin ölçütü belirlenmemiştir. Diğer bir deyişle, TİHK diğer sıradan devlet organlarına benzer bir biçimde tasarlanmıştır. Ek olarak, cinsiyet dengesi veya etnik ve etnik/dini/

109 <http://www.avrupa.info.tr/Files//2011%20Peer%20Review%20Report%20on%20the%20National%20Human%20Rights%20institutions.pdf>

kültürel azınlık gruplarının temsilini gerektiren hiçbir koşul bulunmamaktadır. Ayrıca sivil toplum ve sivil toplum organlarının temsilini garanti altına alan kesin bir koşul da yoktur.

TİHK başkan merkezli bir kurum olarak tasarlanmıştır. Gündeme, Kurul toplantılarının tarihine ve zamanına karar verme ve bu toplantılara başkanlık etme, stratejik planı, performans programını, amaçları, hedefleri ve kurumun hizmet kalitesi standartlarını tanımlama ve insan kaynakları ve çalışma üzerine politikalar geliştirme gibi kurum hizmetleri hakkındaki tüm yetki ve inisiyatif başkana verilmektedir. Hizmet birimi ve çalışma komisyonlarının başkanın iradesine karşı çalışması gibi bir seçenek bulunmamaktadır. Kurul üyelerinin seçim/tayin biçimleri, başkana verilen olağanüstü güç ile beraber göz önüne alındığında, Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Başkanlığı'nın yetkisini genişleterek makyajlamaktan başka bir şey olmamaktadır. TİHK üye ve çalışanlarının dokunulmazlığına dair koşullar yetersizdir. Başkanın, Başkan yardımcısının ve Kurul üyelerinin "üyeliğini garantileyen" bir hüküm olmasına rağmen, bu, olması gereken garantiyi sağlamaktan çok uzaktır. Öncelikle, kanun "tutuklama, üst arama, ev arama ve sorgu"ya maruz kalmamak için bir güvence sağlamaktadır, ancak kanun, üyelerin, TİHK ile ilgili işlerini yürütürken resmi yetkileri içerisinde uyguladıkları eylemlerden doğan hukuki yükümlülükten koruma biçiminde onların bağımsızlığını muhafaza etmemektedir. Bu nedenle, Kurul üyeleri, görevleri süresince yargılanabilir ve hatta suçlu bulunabilir. Aslında, hüküm uyarınca, "görevleri ile ilgili suçlar nedeniyle hapis cezasına çarptırılmış Başkanın, Yardımcı Başkanın veya üyelerin üyeliği sonlandırılacaktır"¹¹⁰. Dahası, belirtilen "Yönetim Kurulu kararlarını verilen sürede imzalamayan veya karşıt oyun yazılı açıklamasını teslim etmeyen Başkan ve üyelerin üyelikleri sonlandırılacaktır" ibaresi kötü kullanıma müsaittir. Aynı zamanda, denetleme ve raporlama alanlarında görev yapacak uzmanlar için de herhangi bir güvence bulunmamaktadır.

- 56.** Kurumun sahip olacağı ekonomik bağımsızlık seviyesi kanunda açıkça belirtilmemektedir. Bütçesinin çoğu, Meclis'in onayıyla genel bütçeden tahsis edilmektedir. Diğer gelirleri ise kuruma yapılacak her türlü bağış, yardım ve vasiyetler ve kurum gelirinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Bu genel ifadeler yeteri kadar açık değildir ve kurumun pratikte yeterli ve bağımsız kaynağa sahip olduğunu garantilememektedir. En önemlisi, sağlam olmayan bu kaynak Başkana verilen özel yetki ile birlikte değerlendirildiğinde görünür hale gelmektedir. Başkan sadece yıllık bütçeyi ve Kurumun mali tablolarını hazırlamakla değil, aynı zamanda özellikle onu kullanma gücüne sahip olmakla da yetkilendirilmektedir. Sadece bir kişiyi bütçeyi hazırlamak ve kullanmak için yetkilendirmek çoğulculuk ve katılım ilkelerine aykırıdır.

110 6332 sayılı kanun, madde 6/2

57. BM İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesi heyetinin 6-9 Ekim 2015'teki ziyaretini takiben, "Hükümet UÖM'yi tamamıyla işlevsel hale getireceğine dair güçlü iradesini dile getirmiştir. Bu taahhüt artık UÖM'ye güçlü bir yetki sağlayan ve onu tamamıyla işlevsel, eylemsel, bağımsız ve iyi kaynaklı hale getirecek bir kanunun kabul edilmesiyle somut eyleme dönüştürülmelidir." şeklinde duyurulmuştur¹¹¹. Bakanlar Kurulu 28 Ocak 2016'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne "İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Hakkında Kanun Taslağı" sunmuştur¹¹².

Kanun taslağı katılımcı bir yöntemle hazırlanmamıştır. Sivil toplum örgütlerine kanun taslağı hazırlanmadan önce veya hazırlanırken danışılmamıştır. Kanun taslağı, TIHK'nin yapısı ile ilgili ulusal ve uluslararası eleştiriler göz önüne alınmaksızın ve Paris İlkeleri ile OPCAT altında kabul edilen tüm değerleri altüst edecek bir bakış açısı ile hazırlanmıştır. Kurul üyelerinin yürütme gücü tarafından seçileceği planlanmaktadır. Kurul Başkanı yine gün tayin etmeksizin üyeleri toplantıya çağırma otoritesine sahip olacaktır. Kurumun yapısının nasıl olacağı önceden düşünülmemiştir ve bu durum gelecekte yürürlüğe girecek yasal bir düzenlemeye bırakılmıştır.

58. Yukarıda belirtilen kurumun kuruluş amacı hakkındaki ulusal ve uluslararası değerlendirmeler göz önüne alındığında, kuruluş kanununda (kuruluş kanununda herhangi bir değişiklik yapılmadığı sürece), kurumun görevleri ve güçleri arasında kuruluş sebebi ile uyum içerisinde ve evrensel normlar altında ulusal bir insan hakları kurumu olarak çalışması öngörülmediğinden, kurumu ulusal önleme mekanizması olarak yapılandırmaya çalışmak gerçekçi değildir.

59. Yargının bağımsızlığı hakkında (para. 11)

2010'da Anayasa'da yapılan değişiklikle, 11/12/2010 tarihinde 6087 sayılıyla yeni bir HSYK kuruldu. Venedik Komisyonu tarafından ortaya konulduğu gibi, Adalet Bakanı'nın mutlak yetkisi Kurulun bağımsızlığında eksikliğe yol açmaktadır¹¹³. 27 Şubat 2014'te 6524 sayılı kanun Kurul'un yapısını değiştirmiştir. Adalet Bakanı'nın güçleri olağanüstü bir biçimde artırılmıştır (Kurul'daki tek yetkili). Örneğin, Bakan, Genel Kurul'da iş ve görev paylaşımını düzenlemede; kişilerin Genel Kurul'a atanmalarını önermede; Genel Kurul üyelerine karşı soruşturma başlatmada; Teftiş Kurulu'nun başında olmada tek yetkilidir. Anayasa Mahkemesi hükümlerin çoğunu iptal etmesine rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin kararı yürürlüğe girene ve yerleşik yapı ve işleyişin yerine yeni bir kanun çıkarılana kadar, HSYK'nın nesnellikten, tarafsızlıktan, şeffaflıktan ve hesap verme zorunluluğundan uzak bir işleyişle sonuçlanan bu yapısı devam edecektir.

111 Bkz. <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16589&LangID=E>

112 <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0596.pdf>

113 <http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/B2010-2-e.pdf>

60. "17 Aralık Yolsuzluk Soruşturmaları"¹¹⁴ adı verilen soruşturmalar Hâkim ve Savcıların bağımsızlığına yöneltilen tehditlerin önde gelen bileşimi olmuşlardır. 17 Aralık 2013 yolsuzluk soruşturması operasyonlarını takiben, 21 Şubat 2014 tarihi 6526 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, yolsuzluk soruşturması kapsamında yürütülen yeni operasyonları engellemek için "makul şüphe" kavramı "somut kanıta dayalı kuvvetli şüphe" kavramı ile yer değiştirilmiştir. Bu sırada, yolsuzluk soruşturmalarının başında olan savcılar ve hâkimler ihraç edilmiştir ve bazıları hâlâ disiplin ve ceza soruşturması altındadır. Terör örgütü olarak kabul edilen "Selam Tevhid" soruşturması sırasında "Fettullah Gülen Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması" tarafından yapılan telefon dinlemesi ve soruşturmaları haklı çıkarmak için komplo düzenledikleri suçlamasıyla 54 hâkim ve savcı hakkında iddianame hazırlanmıştır¹¹⁵.
61. Dahası, 'raporlama öncesi konu listesi'nde belirtildiği üzere, avukatlar misilleme korkusu olmadan hareket etme hakkına sahiplerdir. Raporlama Dönemi içerisinde, 18 Ocak 2013'ün ilk saatlerinde polis İstanbul, Ankara ve İzmir'in de içinde bulunduğu ülke çapında yedi ildeki birçok sayıda avukatın ev ve iş yerlerine baskın düzenlemiştir. 18 Ocak'ta tutuklanan insan hakları avukatlarının arasında Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) İstanbul Şubesi Genel Başkan'ı Taylan Tanay, eski şube başkanı ve ÇHD üyesi Efan Bolaç, ve ÇHD üyeleri Güçlü Sevimli, Güray Dağ, Gülvin Aydın, Serhan Arıkanoglu, Ebru Timtik, Barkın Timtik, Naciye Demir, Günay Dağ ve Şükriye Erden bulunmaktadır. Diğer bir avukat olan Selçuk Kozağaçlı baskınlar sırasında yurtdışındaydı ve 21 Ocak 2013'te İstanbul'a döndüğünde tutuklanmıştır¹¹⁶. Avukatlardan zorla vücut dokusu alındığını gösteren video kayıtları işkence yasağını ihlal edildiğini ortaya koymaktadır¹¹⁷. 26 Aralık 2013'te, Güçlü Sevimli, Şükriye Erden, Betül Kozağaçlı ve Naciye Demir serbest bırakılmıştır. 21 Mart 2014'te, avukatların geriye kalanları, Ebru Timtik, Barkın Timtik, Selçuk Kozağaçlı, Taylan Tanay ve Günay Dağ da serbest bırakılmışlardır. Yargılama halen devam etmektedir.
62. Kasım 2011'de 46 Kürt avukatın toplu bir biçimde tutuklanması birçok ilde aynı anda yürütülen baskınlarda gerçekleştirilmiştir. Bu avukatların tutuklanması, 2009'dan beri gerçekleştirilen binlerce diğer tutuklamayla, özellikle Kürt ve Türk yurttaşların tutuklanmasıyla bağlantılıdır. Avukatlar Türkiye'deki terörle mücadele kanunu kapsamında, KCK (Kürdistan Topluluklar Birliği) olarak adlandırılan bir örgütün üyesi olmakla suçlanmaktadır¹¹⁸. Tüm sanıklar zaman zaman Abdullah Öcalan'ı temsil edecek biçimde davranmışlar ve onun emirlerini aktarmakla ve PKK ile bağlantılı illegal bir liderlik komitesinin bir parçasını oluşturmakla

114 Türk hükümetindeki anahtar kişilere karşı yolsuzluk suçlamasıyla yapılan cezai soruşturmalara işaret etmektedir.

115 Bkz. <http://www.hurriyetdailynews.com/54-judiciary-accused-of-trying-to-overthrowgovt.aspx?pageID=238&nID=96652&NewsCatID=509>

116 Bkz. <https://www.hrw.org/news/2013/01/22/turkey-nine-human-rights-lawyers-imprisoned>

117 Bkz. <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=428&VideoID=632>

118 Bkz. See http://www.eldh.eu/fi_leadadmin/user_upload/ejdm/publications/2013/Report_Trial_Observation_-_17_September_2013.pdf; <http://www.eldh.eu/events/event/mass-trials-against-lawyers-in-turkey-going-on-232/>

suçlanmışlardır. Kanıt toplamak için kullanılan yöntemler, avukat-müvekkil gizliliğinin asli unsurlarına açıkça aykırıdır. Gizli görüşmelerin rutin olarak kaydedilmesi, avukat-müvekkil gizliliğinin belki de en önemli ihlalidir. Dahası, devam eden bu adli soruşturma, insan hakların alanında çalışan avukatların işini yasadışı hale getirdiği için bu uzmanlık alanı için de bir tehdit oluşturmaktadır. Bu yargılama devam ederken, 16 Mart 2016'da Özgürlükçü Hukukçular Derneği (ÖHD) İstanbul Şubesi'ne üye avukatlara karşı bir diğer operasyon başlatılmıştır. Mustafa Rüzgar, İrfan Arasan, Ayşe Acinikli, Hüseyin Boğatekin, Şefik Çelik, Adem Çalışçı, Ayşe Gösterişlioğlu, Tamer Doğan ve Ramazan Demir isimli dokuz avukata müvekkilleri ile cezaevinde yaptıkları görüşmeler ve gazeteciler ve uluslararası kurumlar ile yaptıkları telefon konuşmaları hakkında sorular sorulmuştur¹¹⁹. Bu olayı duyururken, 19 Mart 2016'da tüm avukatların serbest bırakılmasına dair bilgi gelmiştir. Ancak 22 Mart 2016 itibarıyla, Savcının serbest bırakılma kararına karşı itirazı üzerine, bir başka sulh ceza hakimliği Hüseyin Boğatekin, Ramazan Demir, Ayşe Acinikli ve Ayşe Gösterişlioğlu'na tutuklama kararı çıkarmaya karar vermiştir. İnsan haklarını korumak adına hareket eden avukatlara karşı tehditler endişelendirici bir durum olarak sürmektedir.

Cizre'de bir avukat olarak görev yapan Filiz Ölmez, 2 Mart 2016'da Özel Harekat aracında işkenceye maruz kalmıştır. Sokağa çıkma yasağına rağmen kendisi, sokağa çıkma yasağı sırasında Cizre'deki insan haklarının korunmasına dair çalışmalarına devam etmiştir. Cizre'de iyi tanınan birisiyken, kolluk görevlileri onu sokağa çıkma yasağının bittiği ilk sabah araca alıp hakaret edip dövmüştür.¹²⁰

- 63.** Diyarbakır Barosu Başkanı ve saygıdeğer bir insan hakları avukatı olan Tahir Elçi, 28 Kasım 2015'te Diyarbakır'da bir basın açıklaması sırasında öldürülmüştür¹²¹. Ölümünden önce, Türkiye'deki ifade özgürlüğü için yasal bir mücadeleye girişmiştir. 15 Ekim'de, bir televizyon kanalına PKK'nin bir terör örgütü olarak tanımlanmaması gerektiğini söylediği bir röportaj vermiştir. Beş gün sonra "terör örgütü propagandası" yarattığı suçlamasıyla tutuklanmıştır¹²². Soruşturma, avukatlarının ve ailesinin, kanıtların üzerinin örtüldüğü ve yok edildiğine inanıldığına ilişkin eleştirileri ile devam etmektedir. Tıpkı BM Yargıç ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü'nün hakim ve savcılar bağımsızlığı konusunda uyardığı gibi "Hükümetlerin, avukatların sindirilmeden ve kendilerinin ve ailelerinin hayatları ve güvenlikleri risk altında olmadan çalışmalarını garanti etmek gibi bir zorunlulukları vardır"¹²³. Avukatlara karşı tehditlerin "soğutma etkisi" şiddetini artırmaktadır.

119 <https://bianet.org/english/law/173150-lawyers-in-custody-asked-of-their-conversations-with-journalists>; <http://www.bestanews.com/16262/all-of-the-lawyers-of-ohd-released>.

120 Cizre Savcılığı, 2016/944

121 Bkz. <http://edition.cnn.com/2015/11/28/asia/turkey-kurdish-lawyer-killed/>; <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/29/thousands-gather-to-mourn-kurdish-lawyer-gunned-down-in-turkey>

122 Bkz. http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/CCBE_HR_Letter_Tahir1_1446732868.pdf

123 <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16827&LangID=E>

2. MADDE HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf Devlet;

- o İşkenceye karşı usul güvencelerinin, kişinin fiilen veya yasal olarak kolluk görevlilerinin tam kontrolü altında olduğu, resmi olan veya olmayan özgürlükten mahrum kalınan andan itibaren tanındığından emin olmalıdır.
- o Özgürlükten mahrum bırakılma anında sorumluluğun, alıkonulan kişiden ziyade kamu yetkililerine ait olduğuna dair tüm önlemleri almalıdır.
- o TCK'nın maddelerini, özellikle 125 ve 126.maddeleri, işkencenin ve diğer kötü muamelelerin mutlak yasağı ile uyumlu olarak, bildirilen tüm geçerli iddiaların, yıldırma veya kaçınmaya neden olacak karşı dava tehdidi olmaksızın soruşturulmasını sağlayacak şekilde değiştirmelidir.
- o Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu, protesto hakkının uluslararası standartların hedef ve amaçları ile uyumlu bir hale gelmesini sağlama amacı ile gözden geçirmelidir.
- o Barışçıl protestolar süresince her koşul altında özellikle göz yaşartıcı gaz ile plastik mermi olmak üzere kinetik, biyolojik ve kimyasal olarak tetiklenen araçları kullanmaktan kaçınmalıdır.
- o Kendiliğinden, eş zamanlı, izinsiz ya da sınırlamalı olup olmadığına bakılmaksızın tüm protestolarda, öldürücü etkisi olduğu kanıtlanmış silahların kullanımını, her seviyede yasaklamalıdır.
- o Çocuk için en iyi menfaati sağlayacak ve çocuğun işkence ve kötü muamele görmesini önleme zorunluluğunu karşılayacak kapsamlı bir program ile çocuk cezaevlerinin kapatılmasını hedefleyecek şekilde alıkonulma işlemine alternatifler geliştirmelidir.
- o Çocuklar söz konusu olduğunda, muamele ve cezaları zalimane, gayri insani ve küçültücü olarak sınıflandırmak için daha yüksek standartlar uygulanmalıdır.
- o Çıplak aramanın ve beden aramaların yasak bir amaç için veya ayrımcılığa dayalı herhangi bir nedenle ve şiddetli bir acı ve ıstıraba neden olacak şekilde yapıldığında işkence anlamına geldiğini kabul etmelidir.
- o CMK'nın "önleyici gözaltı"yı düzenleyen 91/4 maddesini yargı denetiminin yetkisi altında tüm gözaltı sürecini güvence altına alarak iptal etmelidir.
- o CMK'nın 153/2 maddesi altındaki kısıtlamaları iptal ederek avukatların dosya inceleme ve belgelerin kopyasını alma hakkını garantiye almalıdır.
- o Gözaltındaki haklarla ilgili derhal bilgi verilmesi ve bunların bildirimini gerçekleştirmek için etkin önlemleri yeniden benimsemeli ve almalıdır.
- o CMK'nın 150/3 maddesi altında zorunlu müdafilik üzerindeki kısıtlamayı kaldırmalı ve her koşul altında bir avukatın hazır bulunmasını güvence altına almalıdır.

- o Gözaltı şartları ve yakalamanın hukuka uygunluğu hakkında hüküm verme gücü olan bağımsız hâkimlere derhal erişimi güvence altına almalıdır.
- o Yasal düzenlemeyle bağımsız bir tıbbi inceleme hakkını garanti altına almalıdır.
- o Gözaltındaki kişilerin tıbbi incelemesinin İstanbul Protokolü'ne uygun bir biçimde yürütüldüğünden emin olmalı ve buna dair tüm önlemleri almalıdır.
- o İkinci bir tıbbi inceleme veya görüş talep etme hakkını tanımalıdır.
- o "Üçlü Protokol"ü feshetmeli ve Üçlü Protokole dayanarak doktorlara karşı açılmış soruşturmaları, adli tatbikatları veya hükümlerin infazını geri çekmelidir.
- o Zorla Kaybedilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ve Roma Statüsünü imzalamalı ve onaylamalıdır.
- o UÖM atanmasına dair 2013/8711 sayılı Bakanlar Kurulu kararını feshetmeli ve özel bir kanunla OPCAT ile tamamen uyum içinde bir UÖM'nin kurulmasını güvence altına almalıdır.
- o TİHK Kanununu Paris İlkeleri ile tam uyum içinde yapısal ve eylemsel bağımsızlığını güvence altına almak ve TİHK'in soruşturma gücünü etkili ve tam bir biçimde yerine getireceğini güvence altına almak için değiştirilmelidir.
- o İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu hakkındaki Kanun Tasarısını geri çekmelidir.
- o Hâkim ve savcıların kendi işlevsel faaliyetlerini bağımsız, nesnel ve tarafsız bir biçimde icra edebileceklerini sağlama almalıdır.
- o Kurul'daki yürütme gücünün etkisini sonlandırmak için HSYK hakkındaki Kanunu gözden geçirmelidir.
- o Avukatların meslekleri uygularken soruşturma görmemeleri veya her türlü diğer yaptırım veya yıldırıma maruz kalmamaları için tüm etkili önlemleri almalıdır.
- o ÇHD ve ÖHD altında örgütlenen veya mesleklerini insan haklarını koruma alanında icra ettikleri için cezalandırılan avukatlara karşı soruşturmalar, kovuşturmalar veya hükümlerin infazını kaldırmalıdır.

III. 4. MADDEYİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

64. İşkence mevzuatı hakkında (para.16)

Raporlama döneminde, TCK'nın 94 veya 95. maddelerince yargılanan tüm işkence faillerine ilişkin herhangi bir önlem alınmamıştır. Dahası, TCK'nın 94 veya 95. maddeleri yerine 256. veya 86. maddelerin tayinine dair de herhangi bir yönerge benimsenmemiştir.

İKS'nin 4. maddesi ve ilgili 2 numaralı Genel Yorum'un en önemli amacı, cezasızlık adına potansiyel yasal boşluklar açan Sözleşme ile iç hukuk tanımları arasındaki ciddi uyumsuzlukları ortadan kaldırmaktır. Bu bağlamda etkili

önlemler almak, belirli davranışları, işkence öğeleri var olmasına rağmen sadece kötü muamele veya diğer ilgili suçlar halinde davranışın kovuşturulmasına müsaade etmemek için, bir suç olarak işkencenin kapsamı ile çakışmayacak bir biçimde, kötü muamelenin diğer türleri olarak tanımlayan uygun yasalara sahip olmayı kapsamaktadır. Devletin 4. maddenin gereklerini yerine getirmekten çok uzak olduğu belirtilmelidir. Aslında, Hükümetin Yanıtlarına Eklerde belirtildiği gibi, TCK'nın 256. maddesi, TCK'nın 94 veya 95. maddelerine nazaran ortaya çıkarılmaktadır. Yine, Komite'ye sunulan istatistikler, şüphelilere veya sanıklara dair iddiaları kendi dava süreçlerine uygun takip etmedikleri için bu sayısal veriler, Komite'yi güvenemeyeceği eksikliklere yönlendirmektedir.

- 65.** Söz konusu eylem 94. veya 95. maddeler altındaki durumların özelliklerini barındırıyorsa, suçu zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılmasından ziyade işkence hükümleri altında incelemek gerekmektedir. Ancak uygulamada, 'görevlendirilmiş olma' ögesi uygun bir soruşturma içerisinde göz ardı edildiği için kolluk görevlilerinin işkenceye varan kanunsuz eylemleri, 256. madde altında kovuşturulmakta ve failler 'cezasızlık sistemi'ni tıpkı ilgili diğer suçlar bağlamında da olduğu gibi kullanmaktadırlar.
- 66.** 256, 86 ve geriye kalan maddelerden ziyade 94 veya 95. maddelerin uygulanması konusuna dair, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki çeşitli olaylarda mevcut benzerlikler dikkat çekmektedir. Mevzu savunmasız gruplar meselesi olduğunda, bu uygunsuz mevzuat kritik sorunlara neden olmaktadır. Sınır dışı edilmek üzere gözaltına alınan ve polis görevlisi tarafından saldırıya uğrayarak 31 Mayıs 2015'te Türkiye'de yaşamını yitiren 17 yaşındaki Afgan sığınmacı Lütfillah Tacik davası bu duruma bir örnektir¹²⁴. Tanık beyanları ve hastanenin video kayıtları ile tıbbi kayıtlara göre, gözaltında dövüldükten sonra sağlık durumu kötüye gitmiş ve hayatını kaybetmiştir. İddianame, TCK'nın 95/4 (ölümle sonuçlanan işkence) maddesinden ziyade TCK'nın 86/2 (kasten yaralama) ve 87 maddesi (neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama) iddiaları ile Van Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulmuştur¹²⁵.

67. Kovuşturma hakkında (para. 17):

Devlet tarafından sağlanan bilgiler kapsamında, 2013'te 7 kolluk görevlisinin TCK Madde 94/1 altında mahkum edildiği görülmektedir (Hükümetin Yanıtlarına Ek I). Ancak, bu bilgiler Hükümetin Yanıtlarına Ek 5 ile çapraz sorguya alındığında, kolluk görevlilerinin hiçbirinin TCK md. 94/1'den hapsedilmediği de açıktır. Bu da, Hükümetin sunduğu verilerin Mahkemelerin nihai kararlarına dayanmadığını ortaya koymaktadır. Vurgulanmaya değer bir başka konu ise diğer dosyalarla kıyaslandığında cezasızlığı simgeleyen mahkumiyet kararlarıdır. Soruşturmanın işkence veya zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılmasına

124 Bkz. <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/165736-afganistanli-multeci-cocugun-olumunden-sorumlu-iki-polise-dava> ; <https://www.amnesty.org.uk/blogs/childrens-human-rights-network/turkey-teenage-asylum-seeker-dies-others-risk-return>

125 Van Savcılığı, İddianame Numarası 2015/239

dayandırılarak açılmasına bakılmaksızın, kovuşturmaya yer olmadığına dair verilmiş kararlar baskındır. Dahası yukarıda bahsedildiği üzere, işkence vakaları ile ilgili mevcut reel durum göz önüne alındığında, daha soruşturma sayısına dair Hükümet tarafından sağlanan veriler güvenilir gerçekçilikte olmamasına karşın, bir de bu soruşturmalar etkili bir kovuşturmaya bile dönüşmemektedir.

- 68.** Kasap-Türkiye davasında¹²⁶ AİHM, “eylemin ağırlığı ile uygulanan ceza arasındaki açık orantısızlık durumlarında” Devletlerin müdahale etmesi gerektiği kararını vermiştir¹²⁷. Bu nedenle Mahkeme, kişinin polis görevlileri tarafından öldürülmesi durumunda ‘hükümün açıklanmasının geri bırakılması’ şartının uygulamasının, hükmü tüm yasal sonuçlarından mahrum bırakarak failerin cezasızlığına neden olması gerekçesiyle AİHS’in 2. maddesinin ihlaline karar vermiştir¹²⁸. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması¹²⁹ veya cezanın infazının ertelenmesi veya af, raporlama döneminde devam eden yaygın konular olmuşlardır.

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması veya cezanın infazının ertelenmesi usulleri sadece iki yıl veya daha az süreli hapis cezası ya da adli para cezası ile cezalandırılan suçlara uygulanabileceği için, kovuşturma TCK’nın 94-95. maddeleri altında yürütüldüğü sürece bir soruna neden olmayacaktır. Ancak, fail hafifletici nedenlerden veya Ceza Kanunu’nun farklı hükümlerinin uygulanmasından ötürü iki yıldan az hapis cezası aldığında, Hükümetin Yanıtları Ekinde gösterildiği gibi İKS standartları ile bir uyumsuzluk meydana gelmektedir. Anayasanın 87. maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi özel veya genel af ilan etme hakkına sahiptir. Affa dair yegâne istisna, Anayasanın işkence suçunu içermeyen 14. maddesi altındaki suçlar olarak tanımlanmaktadır. Sadece “devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü yıkmak” ve “Cumhuriyetin varlığını tehlikeye atmak” gibi Devlete karşı işlenen suçlar af kapsamındaki suçlardan hariç tutulmaktadır. Komite tarafından belirtildiği gibi, işkence ve diğer kötü muamele suçlarının faillerine af sunmak, giderim hakkının

126 Kasap-Türkiye, Başvuru Numarası: 8656/10, 14 Ocak 2014

127 Ibid., para. 59

128 Ibid., para. 60-62

129 Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 231/5-6. maddesi:

(5) (Ek fıkra: 06/12/2006 - 5560 S.K.23.md) Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl* veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükümün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.

(6) (Ek fıkra: 06/12/2006 - 5560 S.K.23.md) Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için;

a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,

b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,

c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi gerektiğini belirtmektedir.

kullanımını önleyen bir engel olarak görülmüştür¹³⁰. Ek olarak, işkence suçunu aftan hariç tutan uygun kanunlar yapmadaki başarısızlık da aynı zamanda işkence yasağının sınırlanamayan doğasına aykırı olarak faillerin cezasızlığına neden olmaktadır.

69. Uğur Kantar davası İKS'nin 4. maddesinin uygulanması ile bağlantılı bir şekilde vurgulanmalıdır. 'Raporlama öncesi konu listesinde'de sorulduğu ve Komitece iyi bir biçimde bilindiği üzere, Uğur Kantar Kuzey Kıbrıs'ta askeri bir birlikte hizmet verirken ölümüne dövülmüştür. Uğur Kantar fiziksel suistimal ve askeri argoda disiplin koşusu olarak anılan "disko"da işkence gördükten sonra 2011'de öldürülmüştür. Uğur Kantar davasında, iki fail TCK'nın 94. maddesini ihlalden ömür boyu hapis cezasına çarptırılmışlardır. Ancak bu sırada, aşağılama ve pozisyonel işkenceye maruz bırakma emirleri Mahkeme önünde tanıklar tarafından doğrulanan yetkili komutan, görevini kötüye kullanmaktan suçlu bulunmuş ve cezası ertelenmiştir¹³¹. Dava hâlâ Askeri Yargıtay huzurundadır.

70. İzin sistemi hakkında (para. 18)

CMK'nın 161. maddesi savcının, emri altındaki güvenlik görevlilerinin yardımı ile herhangi bir soruşturmayı yürütmeye ve tüm gerekli bilgiyi toplamaya yetkisi olduğunu belirtmektedir. Komite'nin CMK'nın 161/5. maddesi hakkındaki sorusu göz önüne alındığında, savcıların hâlâ il seviyesinde güvenlik güçlerindeki en yüksek yetkiliyi soruşturmaya yetkisi yoktur. Ancak, devlet görevlilerinin kovuşturma süreci, kişilerin resmi görevleri ile ilişkili işlenmiş suçlar için izin gerektiren farklı usul kurallarına maruz kalmaktadır¹³².

71. TCK altında işkence suçunun sadece devlet görevlileri tarafından işlenebileceği göz önüne alındığında, konu işkence suçu olduğunda soruşturma için izin talep edilip edilemeyeceği gibi bir sorun mevcuttur. 4483 sayılı kanunun 2/5. maddesi eski TCK'nın işkence, kötü muamele ve ölümüne işkence suçlarını düzenleyen 243 ve 245. maddelerindeki suçlara işaret etmektedir. Bu kapsamda, 94 ve 95. maddeler altındaki 'İşkence', ve 256. madde altındaki 'zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması' suçları ve TCK'nın 86. maddesi 'kamu görevlileri tarafından sebep olunan kasti yaralamanın savcılar tarafından kendiliğinden kovuşturulacağı ifade edilebilir. Ek olarak, TCK'nın 161/5. maddesine göre, kamu görevlileri, yetkili güvenlik görevlileri ve üstleri de 4483 sayılı kanundan hariç

130 CAT, Genel Yorum No. 3: Devlet tafraları tarafından 14. Maddenin uygulanması, 13 Aralık 2012, CAT/C/GC/3, para. 38

131 2013/50 tarihli Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkeme Kararı

132 Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, 4483 sayılı kanun, 02.12.1999

tutulmaktadır ve savcılar tarafından doğrudan soruşturulacaklardır¹³³. Bu nedenle bu suçların kapsamı içinde, kamu görevlileri, yetkili güvenlik görevlileri ve üstlerine karşı soruşturma başlatmak için idari izin talep edilemez. Ancak, valilere, idari şeflere ve güvenlik güçlerinin en yüksek dereceden üstlerine karşı bir soruşturma başlatmak hâlâ 4483 sayılı kanun altındaki izin usulüne bağlıdır.

Resen yapılacak soruşturma için ön şart, savcının, herhangi bir yetkin otoriteden herhangi bir izne bağlı olmaksızın cezai soruşturma başlatması için yetkiye sahip olmasıdır. Soruşturma başlatmak için izin talep edilmesi halinde, bu, memuriyet sebebiyle yapılacak soruşturma prensibi ve soruşturma yetkililerinin bağımsızlığı ilkesi ile çatışma içinde olacaktır.

- 72.** TCK'nın 161/5. maddesindeki ifade biçimi, valilerin, mülki amirlerin ve üst düzey güvenlik güçlerinin kovuşturmasının hâlâ izne tabii olup olmadığı konusunda kafa karışıklığına yol açmaktadır. Aslında, Türk Ceza Kanunu'nun 94/5. maddesi *"Bu suçun ihmali davranışla işlenmesi hâlinde, verilecek cezada bu nedenle indirim yapılmaz."* diye belirtmektedir¹³⁴. 94/5. maddesindeki üsluptan da açıkça görüldüğü gibi, işkence suçu ihmal ile işlenebilir ve ihmal nedeniyle ceza indirimi meşrulaştırılamaz. Bu nedenle, işkence suçunun görev ihmali sonucu meydana gelmesi halinde, valiler, mülki amirler ve üst düzey güvenlik güçlerinin aleyhine herhangi bir gerekli izin olmadan dava açılmalıdır¹³⁵. Ancak, aslında, valiler ve güvenlik güçlerinin en yüksek dereceden üstlerini soruşturmak için iznin halen gerektiği gözlemlenmektedir¹³⁶.
- 73.** Yargısız infaz suçlamaları hakkında devam eden kovuşturmalarda, Mahkemeler davaları, HSYK'dan yüksek rütbeli askeri komutanları yargılamak için izin alınması gerektiği gerekçesi ile durdurmuştur¹³⁷. Kaldı ki, HSYK suçlamaların izin gerektirmeyen 161/8. madde kapsamında olduğu gerekçesi ile "karar vermek gerekli değildir" kararını vermiştir. Ancak, nihayetinde bu durum hem Mahkemelerin bağımsızlığı hem de duruşma süreçlerinin uzunluğu hakkında kaygılar yaratmıştır.

133 Türk Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 161/5. Maddesi "Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk âmir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır. Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hâkimlerin görevlerinden dolayı tâbi oldukları yargılama usulü uygulanır."

134 Türk Ceza Kanunu'nun 94. Maddesi, 5237 sayılı kanun, 26.09.2004

135 Ankara Valisi, 498.01.02-S-88 K., 29.05.2014

136 İstanbul Savcılığı, no: 2014/38648

137 <http://hakikatadalethafiza.org/en/who-are-the-perpetrators-in-the-kiziltepe-jitem-case/>

Dahası Hükümetin, sokağa çıkma yasağı uygulanan bölgelerdeki operasyonlarda yer alan askeri görevlilerin dokunulmazlığına dair bir kanun tasarısı hazırlığı içerisinde olduğu da medyada yer almıştır¹³⁸.

74. Zamanaşımı hakkında (para. 19)

TCK'nın 94. maddesine yapılan ilave, işkence suçuna yönelik yapılan soruşturmalar üzerindeki zamanaşımını feshetmiştir¹³⁹. Ancak, ağır insan hakları ihlalleri göz önüne alındığında zamanaşımı hâlâ yürürlüktedir¹⁴⁰. Ayrıca, yapılan ilaveye rağmen geçmişe dair etkisi ile ilgili bir yasal boşluk bulunmaktadır.

75. Zamanaşımı, geçmişte işkenceyi de içeren ağır insan hakları ihlallerinde cezasızlığa fırsat veren bir yöntem olarak kullanılmıştır. Örneğin, Yargıtay'ın 12 Eylül 1980 darbe dosyasının zamanaşımı kapsamına girdiğine dair kararından sonra¹⁴¹, bu iddialarla ilgili yasal süreçler 2014'te teker teker kapanmaya başlamıştır.

76. Tahir Canan Türkiye'deki birçok cezaevlerinde 32 yıl geçirdikten sonra 30 Eylül 2013'te salıverilen eski bir mahkûmdur. Cezaevinden çıktıktan sonra TİHV İstanbul Tedavi Merkezine başvurmuş ve 1980'lerin başındaki askeri darbe sırasında maruz kaldığı işkence sonucu ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik belirtilerin tıbbi değerlendirmesini istemiştir. Ayrıca, askeri darbeden sorumlu komutanlara karşı devam eden ceza davası hakkında hukuki destek de rica etmiştir. Davacı sıfatıyla, TİHV'in hukuk uzmanı tarafından dava dosyasına alternatif rapora dayanan bir ek sunulmuştur. İki davalının kesinleşmiş karar beklerken ölmesi nedeniyle dosya düşürülmüştür. Yine TİHV'in hukuk uzmanı tarafından, Adalet Bakanlığı'na yönelik keyfi gözaltı kapsamında sürmekte olan bir tazminat davası da açılmıştır. Diğer yandan, Gaziantep Savcılığı tarafından da askeri darbe sonrası işkenceye maruz kaldığı gerekçesiyle bir şikâyet sunulmuştur. Savcı, zamanaşımına dayanarak kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir¹⁴². Gaziantep Savcılığı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararını takriben dosya, Anayasa Mahkemesi huzuruna getirilmiştir. Dava hâlâ beklemektedir.

TCK'nın 94/6. maddesine göre, işkencede zamanaşımı uygulanamaz. Ancak, TCK'nın 7/1. maddesi de "işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz" demektedir. İşkence suçu ile ilgili olarak sorun, kanunsuz

138 <http://t24.com.tr/haber/terorle-mucadele-eden-askerlere-dokunulmazlik-tasarisi-beyaz-toros-gunlerini-geri-getirebilir,330013>

139 11.04.2013 tarihli 6459 sayılı kanun

140 Bkz. <https://www.hrw.org/report/2012/09/03/time-justice/ending-impunity-killings-and-disappearances-1990s-turkey>

141 Yargıtay'ın kararı, 1. Cezai Bölüm, 4 Aralık 2013, 2013/2656-2013/7378

142 Gaziantep Savcılığı, 15 Eylül 2014, 2014/40247 -2014/23894

ceza olamaz (*nulla poena sine lege*) ilkesi olarak bilinen sonradan yürürlüğe giren (*ex post facto*) kanunlara karşı yasaklamaya bir istisna olmamasından kaynaklanmaktadır. İşkence suçunu *ex post facto* kanunlara karşı yasaklamadan hariç tutacak uygun bir mevzuat olmamasına rağmen, uluslararası insan hakları hukuku, Devletin bir bireyi işkence gibi bir jus cogens normu ihlal etmekten yargılamasının önünü açmaktadır. Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 15/2. maddesi "Bu maddedeki hiç bir hüküm, işlendiği zaman uluslar topluluğu tarafından tanınan hukukun genel ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden ötürü bir kimsenin yargılanıp cezalandırılmasına engel oluşturamaz." diye belirtmektedir. Uluslararası zorunluluklar ve işkence yasağının mutlak doğası nedeniyle, failerin cezasızlığına yol Türkiye'deki uygun mevzuat eksikliği uluslararası hukuk altında sorumlu tutulmaktadır.

- 77.** Sedat Selim Ay'ın Temmuz 2012'de İstanbul Terörle Mücadele Şubesi'ne Şube Müdür Yardımcısı olarak atanması, işkence faillerinin Türkiye'de zamanaşımına dayandırılarak nasıl hâlâ ödüllendirildiğinin bir göstergesidir. 1997'de İstanbul Terörle Mücadele Şubesi'nde Komiser Yardımcısı olan Sedat Selim Ay, 16 kişiye işkence etmekten yargılanmış ve hayatta kalan 15 kişiye işkence etmekten 11 ay 20 gün hapis cezasına mahkûm edilmiş ve bu ceza da ertelenmiştir. Yargıtay cezayı failin zararına tersine çevirmiş ve mahkemedен her suç için ayrı ceza uygulama hükmünü uygulamasını talep etmiştir. Daha ağır bir ceza uygulamak yerine mahkeme, 7,5 yıllık sürenin dolmuş olması gerekçesiyle davayı zamanaşımından reddetmiştir. AİHM, her ne kadar kararda işkence suçu AİHS'in 3.maddesi'nin ihlali olarak kabul edilmiş olsa da, failerin zamanaşımına dayandırılarak hüküm almamış olduklarını göz önünde bulundurmıştır.

Başbakan, kamuoyu tepkisine karşı, emniyet müdürünü savunmuş ve "onu suçlu bulan herhangi bir karar yok" demiştir. Terfi haberi öğrenildikten sonra gelen kararı reddetme taleplerine ve gelen tepkilere karşı ise; "Terörle mücadele etmiş bir arkadaşımızı onlara yedirmeyiz" demiştir¹⁴³. Başbakan dışında, İstanbul Valisi¹⁴⁴ ve Emniyet Genel Müdürlüğü¹⁴⁵ de Sedat Selim Ay'a sahip çıkmışlar ve ifadelerinde, yeni şube müdürü yardımcısı hakkında işkence ve tecavüzdен suçlu bulunduğu dair herhangi bir karar olmadığını ve hatta Ay'ın "iyi" bir sicili olduğundan görevine layık olduğunu kanıtladığını vurgulamışlardır.

143 <http://www.agos.com.tr/basbakan-erdogandan-iskenceci-polis-aciklamasi-2221.html>

144 <http://www.marksist.org/haberler/8088-istanbul-valisinden-sedat-selim-aya-destek>

145 <http://www.muhalifgazete.com/43967-Emniyet-o-polisi-korudu-htm>

4. MADDE HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf Devlet;

- o 94 ve 95. maddeler yerine TCK'nın 256 ve 86. maddelerinin ne zaman uygulanması gerektiğine dair açık kılavuz üretmelidir.
- o İç Güvenlik Paketi adlı, 6638 sayılı Kanunu kaldırmalıdır.
- o Cezai yaptırımların yanı sıra, etkili ve anlamlı disiplin yaptırımlarının da işkence ve diğer kötü muamele suçlarını işleyen kolluk görevlilerine uygulanacağını garanti etmelidir.
- o İşkence ve diğer kötü muamele olaylarını bilen veya bilmesi gereken ve bu olayları engellemek ve cezalandırmak için harekete geçmemiş üstlerin de disiplin yaptırımları ile karşılaşacağını garanti etmelidir.
- o İşkence ve diğer kötü muamele suçlarından soruşturma altında olan görevlileri aktif görevden uzaklaştırmalı ve eğer suçlu bulunurlarsa işlerine son verildiğinden emin olmalıdır.
- o İşkence ve diğer kötü muamele suçlarında hükmün geri bırakılması veya cezanın infazının ertelenmesi yollarına gitmekten kaçınmalıdır.
- o Kolluk görevlilerinin soruşturulması için gereken izin sistemini kaldırmalıdır. Askeri görevlilerin dokunulmazlığına dair kanun taslağını geri çekmelidir.
- o İşkence soruşturmalarında geçmişe dönük de zamanaşımı uygulanamayacağını garanti altına almalıdır.
- o Ağır insan hakları ihlallerinin, özellikle de yargısız infazlar ve zorla kaybettirmelerde soruşturmaların zamanaşımına uğramasına ilişkin hükümler kaldırmalıdır.

IV. 10.MADDEYİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

78. Yeni eğitim programları hakkında (para. 20)

Komite'nin sonuç gözlemlerinden bu yana, hâkim ve savcılar, gözaltı yerleri idari denetçileri, kolluk görevlileri, güvenlik memurları, korucular, cezaevleri ve göçmenlik alanında çalışan memurlar dâhil olmak üzere tüm görevlilerin Sözleşme'nin hükümlerinin, işkencenin mutlak yasak olduğunun ve Sözleşme'nin aksi yöndeki herhangi bir eylemlerinden sorumlu tutulacak olduklarının tamamıyla bilincinde olmalarını sağlamaya yönelik yapılandırılmış herhangi bir eğitim programı gerçekleştirilmemiştir.

79. Ayrıca, bir sonraki başlıkta söz konusu edileceği gibi, 31 Aralık 2008 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı"nda¹⁴⁶ "Ceza soruşturmalarında evrensel insan hakları uygulamalarıyla paralel olarak modern soruşturma tekniklerinin uygulanması

146 Bkz: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=42260&l=2>

için gerekli tedbirlerin alınmasına devam edilmektedir. ‘İstanbul Protokolü’ çerçevesinde adli tıp personeli ile hâkim ve Cumhuriyet savcılarına yönelik tıbbi muayene tekniklerinin etkili bir biçimde uygulanması hususunda eğitimler devam etmektedir.” diye ifade edilmiştir. İlgili kişilerin maalesef TİHV’in sorumluluğunda olan bu İstanbul Protokolü eğitimlerini almamış olmalarının yanı sıra, günlük uygulamalardan da herhangi bir izleme metodunun olmadığı açıkça görüldüğü üzere, bu kabul edilemeyecek bir ifadedir.¹⁴⁷

1 Mart 2014 tarihinde “AİHS İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı” Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.¹⁴⁸ “İşkence ve diğer kötü muamele içeren eylemlerin soruşturma, kovuşturma ve tazmin süreçlerinde AİHM kararlarıyla şekillenen standartlar hakkında hâkimler, savcılar ve kolluk görevlileri için farkındalık artırıcı faaliyetlere devam edilmesi”; “Hukuki incelemeler ile raporların İstanbul Protokolü ve AİÖK standartları ile uyumluluğunun sağlanması ve bunlarla ilgili adli mercilerin etkili süpervizyonun sağlanması amacıyla farkındalık artırıcı faaliyetler” ile ilişkili programların sivil toplumun bilgisi dahilinde olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Eğitimler kamuoyunca bilinmediği gibi, izleme metodları da bilinmezliğini korumaktadır. Aslına bakılırsa, Devletin Yanıtları 2raporlama öncesi konu listesi’ kapsamında herhangi bir eğitimden bahsetmemektedir.

- 80.** Her ne kadar mutlak işkence yasağına özgü herhangi bir somut eğitim programı mevcut olmasa da, Hukuki ve Temel Haklar çerçevesindeki projeler kapsamında Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi tarafından sunulan katkılar ile yapılandırılmış eğitimler gerçekleşmiştir. Bu eğitimlerin verimliliğini ölçecek metodolojiden yine haberdar olmasak da, kimi danışmanlık şirketleri Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi adına hâlihazırda raporlar yayınlamıştır. Hem Avrupa Komisyonu hem de Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan raporlar dikkate alındığında bu eğitimlerin etkili olmadığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca, yakın zamandaki siyasal gelişmeler ışığında kamu görevlilerinin hareketliliği, nakli veya işten çıkarılmaları da bu eğitimlerin verimsizliğine neden olmaktadır.
- 81.** Sonuç olarak, eğitim programlarına ilişkin sorumluluk genel olarak Avrupa Birliği katılım süreci için bir tür “ev ödevi” olarak kabul görmüştür. Dahası, bu alternatif rapor boyunca vurgulandığı üzere Devlet, bu eğitimler nedeniyle edindiği sorumluluk veya yükümlülüklerden kaçınmak için de yeni yöntemler bulmuştur. 2005 sonrasında, Hükümet ve kamu görevlileri uluslararası kuruluşlar ile eğitim programları dâhilinde ilişkilendirirken, Komite’nin de değerlendirebileceği üzere aynı esnalarda demokratik yaşam ve temel insan hakları değerleri yıkılmaktaydı.

147 Bkz: Unuvar U ve arkadaşları, Evaluation of Official Medico-Legal Documents about Police Custodies in Turkey before Istanbul Protocol Trainings: <http://oaji.net/articles/2015/1436-1424344327.pdf>

148 1 Mart 2014, 28928 tarihli Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140301.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140301.htm>

82. İstanbul Protokolü eğitim programları hakkında (para. 21)

Her ne kadar, 2007-2009 yılları arasında Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilerek Adli Tıp Kurumunca hazırlanan "İstanbul Protokolü Eğitim Programı: Adli Tıp Uzmanı Olmayan Hekimlerin, Hâkimlerin ve Savcıların Bilgi Düzeyini Yükseltme Projesi" başlıklı proje bahsedilmeye değer yeni bir program olmasa da, gereklilikleri yerine getirilmemiştir. ATK, Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'nın projenin sonuçlarına olan yazılı taahhütlerinin yanı sıra TİHV, Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD), Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve İşkence Mağdurları Uluslararası Rehabilitasyon Konseyi'nin (IRCT) katkılarıyla eğitimler düzenlenmiştir. 163 hekim eğitici eğitimlerine katılırken, 3476 hekim de uygulayıcı eğitimi almıştır. Eğitim programlarının ötesinde, işkence iddialarının tıbbi incelemesi/belgelenmesi için bir izleme mekanizması taslağının da en kısa zamanda uygulanmaya konmak üzere hazırlanması güvence altına alınmıştır.

Bunlara rağmen, 3476 hekimin izlenme mekanizmasına ilişkin yaptığımız önerilere herhangi bir yanıt verilmemiştir. Bunun sonucunda ise eğitim sonrası bir değerlendirme gerçekleştirilmemiştir. Dahası, Türkiye genelindeki sağlık politikası nedeniyle son zamanlarda bu hekimlerin görev yerleri gözaltındaki kişilerin tıbbi değerlendirmelerinden sorumlu olmayacakları biçimde değiştirilmiştir. Muhtemel işkence iddialarının ortaya çıkabileceği bu yerlerde görev yapan hekimlere yönelik herhangi bir yapılandırılmış program bilginizi dâhilinde değildir. Ayrıca, bu proje kapsamında 70 hâkim ve savcı eğitici eğitimi alırken, 1100'ü de uygulayıcı eğitimine katılmıştır. Adalet Bakanlığı'nın eğitim modülleri ve eğitimcilerle ilişkin itirazları sonucu bu eğitimler TİHV ve diğer sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilememiştir.

- 83.** İstanbul Protokolü eğitimine rağmen, Protokol ve hekimlik meslek etiği kuralları ile uyumlu davranış gösteren hekimlere soruşturmalar açılmıştır. Sadık Çayan¹⁴⁹, Naki Bulut¹⁵⁰ ve Burhan Birel¹⁵¹ basında geniş yer bulan en çarpıcı örneklerdendir. Bu soruşturma ve davalar hekimler üzerinde baskı yaratmakta ve gözaltındaki kişilerin adli muayenelerinin standartlara uygun yapılmasına engel olmaktadır. Diğer taraftan ise, 15 Aralık 2015 tarihinde Anayasa Mahkemesi İstanbul Protokolü ile bağdaşmayan muayene biçimini gerekçe göstererek işkence ve diğer kötü muamele konusunda etkin soruşturmanın ihlali hükmüne varmıştır. Bu sırada, Yüksek Öğrenim Kurumu Başkanlığı 2015 senesinde, Tıp Fakültelerine İstanbul Protokolü eğitimlerinin müfredata alınacağı yönünde bildirimde bulunmuştur. Kamu kuruluşları arasındaki bu tezatlıklar hekimlerin durumunda olduğu gibi ihtilaflara neden olmuştur.

149 Bkz: <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=dr.-charged-for-8216refusing-treatment8217-2011-07-28>

150 Bkz: <http://t24.com.tr/haber/dr-naki-bulut-yasaya-uydugu-icin-suclaniyor,87833>

151 Bkz: <http://arsiv1.tihv.org/index.php?20-22-april-2013-daily-human-rights-report> ; ayrıca bkz: [para 40](#)

84. Komite'nin Hükümete yönelttiği sorulara binaen mülteci statüsü karar sürecinde İstanbul Protokolünün kullanımını garanti altına alan herhangi bir mevzuat bulunmadığı belirtilmelidir. Bununla birlikte, işkence görenlerin tedavi, rehabilitasyon ve belgelenmelerinin TİHV tarafından gerçekleştirilmesini öngören BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile TİHV arasında yapılmış olan anlaşma da 2009'dan bu yana hâlâ yürürlüktedir. Statü kararında İstanbul Protokolü ile uyumlu tıbbi belgeleme yüksek oranda değer görmektedir.

10. MADDE'YE İLİŞKİN ÖNERİLER

Taraf Devlet;

- o Hâkim ve savcılar, gözaltı yerleri idari denetçileri, kolluk görevlileri, güvenlik memurları, korucular, cezaevleri ve göçmenlik alanında çalışan memurlar dâhil olmak üzere tüm görevlilerin İKS ve diğer ilgili insan hakları araçlarının tamamıyla bilincinde olmalarını sağlayacak eğitim programları yapılandırılmalıdır.
- o Yapılandırılmış eğitim programlarının gerekliliklerini yerine getirmek için izleme programları oluşturulmalıdır.
- o Gözaltı yerlerinde görev yapan tüm kolluk görevlileri ve ilgili kişilerin İstanbul Protokolü uzmanları tarafından İstanbul Protokolü'nün uygulanması üzerine eksiksiz bir eğitim almaları sağlanmalıdır.
- o Hukuk Fakültelerinin müfredatlarına İstanbul Protokolü eğitimleri dâhil etmelidir.
- o Müfredata dâhil edilen İstanbul protokolü eğitimlerine yönelik bir süpervizyon sistemi geliştirmelidir.

V. 11.MADDEYİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

85. Alıkonulma yerlerinin **bağımsız ya da resmi ziyareti** hakkında (para. 22)

Sivil kurumların bağımsız ziyaretlerine ilişkin raporlama döneminde kabul edilen herhangi bir resmi düzenleme bulunmamaktadır. Gerçekte, "Hükümetin Yanıtları"na eklendiği gibi, taleplerin değerlendirilmesini düzenleyecek somut bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, Adalet Bakanlığı'nın kabul ya da reddetmesi tamamen kendi takdirlerine kalmıştır. Örneğin, bir mahpusun, L.T. (19), avukatı cinsel işkence iddiasıyla TİHV'e tıbbi değerlendirme istemiyle başvurduktan sonra, TİHV mahpusun acil olarak ziyareti için Adalet Bakanlığına başvurmuştur. Acil çağrı olmasına karşın, Bakanlık kişinin muayene edilmesine gerek olmadığını ileri sürerek ret cevabı vermiştir¹⁵². Bunun dışında, Komite'nin Hükümete yönelttiği sorularda olduğu gibi diğer alıkonulma yerlerine ilişkin herhangi bir resmi düzenlemenin olmadığı vurgulanmıştır.

86. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları'nın oluşturulmasını düzenleyen 4681 sayılı yasanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çerçevede oluşturulan Kurullar sadece cezaevlerini ziyaret edebilmekte, polis karakolları ya da askeri cezaevleri gibi diğer alıkonulma yerlerini ziyaret edememektedir. Gerçekte, Kurulların yapısı bağımsız değildir ve bağımsız bir bütçe tahsis edilmemektedir. Bu şekliyle, Kurullar işlevi olmayan ve hükümete bağımlı bir hale gelmiştir. Ziyaretlerin yapılması ve raporların hazırlanmasının düzenliliğine, bu raporların kimlere sunulduğuna ilişkin bilgi istemine, Adalet Bakanlığı'nın 12 Mayıs 2014 tarihli resmi yanıtında, sadece Kurulların sorumluluklarını düzenleyen genel hükümleri içeren 4681 sayılı yasanın 6. maddesine atıf yapılmıştır. Diğer bir deyişle, böyle raporlar varsa bile kamu bu raporlardan ve bunların izleminden haberdar edilmemektedir.

87. TİHK'e de alıkonulma yerlerini haber vererek ziyaret etme yetkisi verilmiştir¹⁵³. Kurumun internet sitesinde, 2013'ten bu yana alıkonulma yerlerine ziyaretler yaptıkları açıklanmaktadır. Bununla birlikte, herhangi bir kişinin sadece TİHK'in internet üzerindeki sitesini inceleyerek Kurumun faaliyetleri ve içeriği hakkında edineceği bilgi, kurumun işlevsel, kurumsal ve mali özerkliği olmadan etkin bir işleyişinin olamayacağını göstermektedir. Ancak "İzleme Raporları" ile ilişkili temel bulgular şöyle sıralanabilir: Hazırlıklar belirtilmemiştir. Ziyaretin kapsamı ve amacıyla ilgili hiçbir bilgi verilmemiştir. Önerilerle biten raporlarda bile herhangi bir takip mekanizması tanımlanmamıştır. Raporlarda, sorunun temel nedenlerine ilişkin değerlendirme ya da çözüm için bütüncül bir bakışa yer verilmeden öneriler geliştirilmiştir. Bunların tümü mevzuattaki boşluklara işaret etmektedir.

88. Cezaevlerinin koşulları hakkında (para. 23)

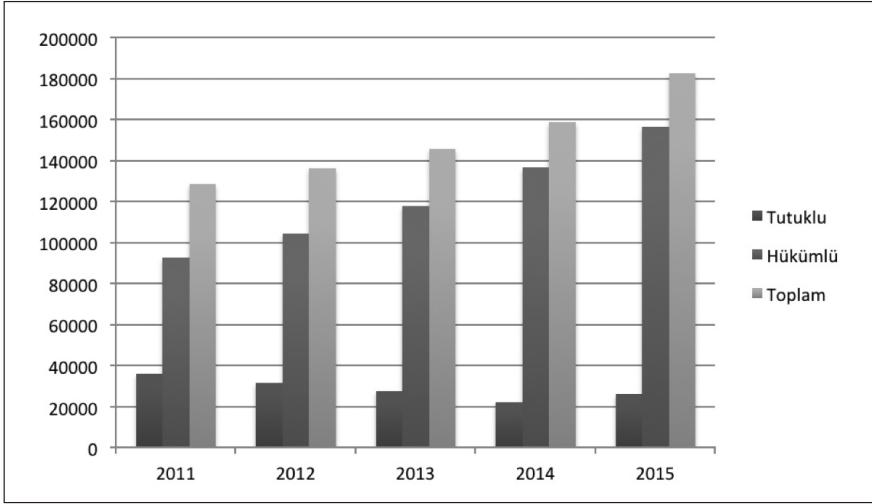
Cezaevleri hâlâ işkence ve diğer kötü muamele iddialarının yoğun olduğu yerler arasında yer almaktadır. Mahpuslara yönelik fiziksel ve psikolojik şiddetin yanı sıra cezaevlerinin fiziki koşullarının, sağlık birimlerine erişimde kısıtlılığın, hijyen ve beslenme konularının ve hücrede tek ya da küçük gruplar halinde tecridin (özellikle F tipi cezaevlerinde) mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıklarına ciddi olarak zarar verdiği gözlenmiştir.

89. Cezaevlerinde mahpus sayısının artması ve cezaevlerinin kapasitesini aşan sayıda mahpus yerleştirilmesi, fiziki koşulların kötüleşmesine ve hak mahrumiyetinde artışa yol açmaktadır. 18 Şubat 2016 tarihi itibarıyla Adalet Bakanlığı verilerine göre 180.256 kişilik kapasitesi olan 362 cezaevinde¹⁵⁴ toplam 182.539 mahpus¹⁵⁵ bulunmaktadır. Raporlama dönemi boyunca mahpus sayısındaki artış Şekil 2 de görülmektedir.

153 Bak. Madde 51 ve devamı

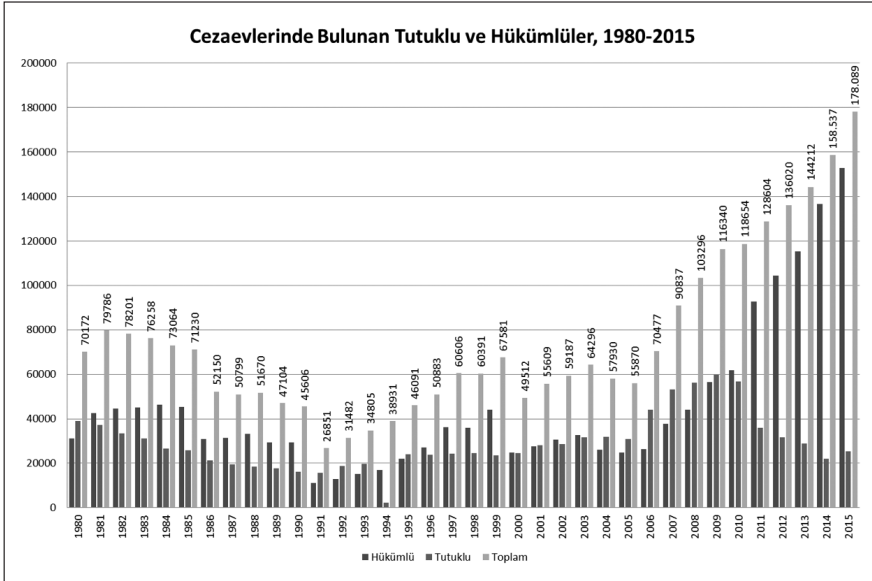
154 <http://cte.adalet.gov.tr/>

155 http://www.zaman.com.tr/gundem_adalet-bakani-cezaevlerinde-bulunan-kisi-sayisi-182-bin-539_2346165.html



Şekil 2

Askeri darbe ve çatışmalar gibi ciddi insan hakları ihlalleri ile anılan yakın geçmişe bakıldığında Türkiye cezaevlerindeki nüfusun zirve yaptığı, aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi, vurgulanmıştır.



Şekil 3

- 90.** Artan mahpus sayısına karşın insani muamelenin azalması ciddi ihallerle sonuçlanan protesto eylemlerine neden olmuştur. Şanlıurfa E tipi Kapalı Cezaevinde 16.06.2012’de yangın çıkması sonucunda 13 mahpus hayatını kaybetmiş 5’i ise yaralanmıştır. TİHV, İHD, KESK, TTB, ÇHD, DİSK, Diyarbakır Barosu ve MAZLUMDER tarafından hazırlanan ortak raporda, 1057 tutuklu ve hükümlünün 375 kişi kapasiteli bir cezaevine konduğu, binanın eski olduğu, sağlık koşullarının çok kötü olduğu, yiyecek ve uyku gibi insani ihtiyaçların saygın bir şekilde karşılanmadığı ve koşulların aşırı derecede kalabalık ve sıcak olduğu tespit edilmiştir¹⁵⁶. Bir başka iddia da, tutuklu, hükümlü ve STK’ların uzun süredir bu sorunların çözülmesi için girişimlerde bulunduğu fakat iyileştirme için hiçbir adım atılmamış olduğudur. “Tutuklu ve hükümlülerin koşulları protesto etmek için yataklarını ateşe verdikleri, iş işten geçtikten sonra ve çabaların yetersiz olacağı aşamada itfaiye görevlilerinin müdahale etmelerine izin verildiği, ölümler ve yaralanmalar oluşacak kadar gecikildiği ana dek tıbbi personelin girişine izin verilmediği” de raporda vurgulanan diğer konular olmuştur. Anayasa Mahkemesi yaşam hakkının ihlali olarak değerlendirip etkin bir soruşturmanın yapılmasını sağlamak üzere davayı Şanlıurfa Savcılığı’na gönderirken, Savcılık kovuşturmaya yer olmadığı kararını vermiştir¹⁵⁷. Komitenin izleme ile ilgili sorusu ile devam edecek olursak Urfa Cezaevi ile ilgili meclis soru önermesine Adalet Bakanlığı’nın verdiği yanıt durumu ortaya koymaktadır. Yanıtta, 2009-2013 arasında, önlenmesi gereken ihallerin ve uygulanması gereken önerilerin ifade edildiği Urfa Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulu raporlarının İnfaz Savcılığı’na iletilmediği ifade edilmektedir¹⁵⁸.
- 91.** Hasta mahpuslar ve tedavi koşulları sorusuna ilişkin olarak, mahpusların ve özellikle hasta mahpusların sağlık hakkına ilişkin resmi bilgilere ulaşma koşuluna bağlı olduğunu, bu bilgilerin kamu denetimine açık olmadığını ve bunun da güncel durumu belirlemeyi engellediğini belirtmek gerekmektedir.
- 92.** Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun (CGTİK), cezaevi yönetimi için temel ulusal adli çerçeveyi oluşturmaktadır. Dahası, hâlâ yürürlükte olan 2006/10218 sayılı Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı hakkında tüzük, özel yönergeler ve protokoller bulunmaktadır.
- 93.** Protokollerden birisi, Adalet ve Sağlık Bakanlıkları arasında 30 Nisan 2009’da imzalanan protokoldür¹⁵⁹. Düzenleme yürürlüğe girdikten sonra cezaevlerindeki sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı idaresi altındaki aile hekimlerine aktarılmış-

156 Şanlıurfa E Tipi Cezaevi’nde 16-18 Haziran 2012 Günlerinde Meydana Gelen Yangınlarla İlgili Ön İnceleme Raporu, 22.06.2012, <http://www.kesk.org.tr/content/urfa-cezaevi-raporu>

157 <http://www.diken.com.tr/anayasa-mahkemesi-sanliurfa-cezaevi-yangini-icin-ihmal-var-dedi-400-kisilik-cezaevinde-1050-kisikaliyordu/>

158 20/12/2012, 7/8569

159 Bkz. Avrupa Komisyonu 2010 İlerleme Raporu, sayfa 19: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf

tır. Protokol uyarınca aile hekimlerinin görevlendirilmeleri Tablo 6'da gösterilmiştir¹⁶⁰.

Tablo 6

Mahpus ve Görevli Sayısı	Görevlendirme	Uygulama
5000'den fazla	Ceza İnfaz Kurumu Semt Polikliniği	Pilot- Ankara-Sincan, İstanbul-Silivri, İstanbul-Maltepe ve İzmir-Aliağa Cezaevleri
1000'den fazla	Her kuruma 1 aile hekimi	5 tam gün
1000'den az	Aile Hekimlerinden oluşan (3ten fazla olmamak üzere) Gezici Sağlık Ekibi	500-1000 arası: 5 gün, yarı zamanlı -500'den az: 2 gün, yarı zamanlı

Yukarıda bahsedildiği gibi, artış eğilimiyle 18 Şubat 2016 itibariyle 180.256 kişilik kapasitesi olan 362 cezaevinde toplam 182.539 mahpus bulunmaktadır. 2009'dan önce sivil toplum hemen her zaman, cezaevlerinde sunulan sağlık hizmetlerinin Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenmemesi gerektiği konusunda eleştiri yapmış ve hemen her zaman mahpuslar konusunda uzmanlaşmış bağımsız bir dal olarak Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenmesini tavsiye etmiştir. Bununla birlikte, aile hekimliği sistemi içinde, sınırlı sayıda gezici hekim sağlık hizmetlerinin sunulması için görevlendirilmiştir. Dahası cezaevi sağlık hizmeti gereksimi ile çalışma zamanının süresi birlikte göz önüne alındığında, hastaların takibi ya da tam bir muayene için yeterli zamanın ayrılması daha da zorlaşmıştır.

94. Bağımsız tıbbi muayene hakkı¹⁶¹ başlığı altında bahsedildiği gibi diğer bir protokol de Üçlü Protokoldür. Eğer hekim hastayı hastaneye sevk ederse muayeneler orada yapılmaktadır. Fakat bu aşamada, mahpusun olası erken muayeneyi reddetmesine yol açan ve sağlık hakkının bir tür ihlali de olması nedeniyle hastaların nakil koşullarından bahsetmek gerekmektedir. Acil bir durum yoksa mahpusların nakli, içinde sayısız işkence ve kötü muamele olayının gerçekleştiğinin bildirildiği cezaevi araçlarıyla jandarma tarafından yapılmaktadır. Üçlü Protokolün 32. maddesi ve geri kalanında, "güvenlikli mahpus koğuş ve servisleri" kurulması ve tedavi ve rehabilitasyon hizmetinin aynı zamanda cezaevinin bir parçası sayılan bu koğuşlarda verilmesi öngörülmektedir. 2014 itibariyle, Devlet Hastanelerinde 336 "mahpus koğuşu"

160 Bkz <http://www.cte.adalet.gov.tr>

161 Bkz. para 40

olduğu belirtilmektedir. Bunların toplam yatak kapasitesi ise 1184'tür. Bu mahpus koşullarının çoğu aşağılayıcı, insanlık dışı fiziksel koşullara sahiptir ve 34'ü bodrum katında 99'u ise zemin katta yer almaktadır¹⁶².

Üçlü Protokolün 38. maddesinde, hasta mahpusların muayenelerinin hastanelerde "muhafazalı muayene odalarında" jandarma "oda dışındayken" yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Doktorun hiçbir neden göstermeden yazılı olarak talep etmesi halinde jandarmanın muayene odasında bulunabileceği de ifade edilmiştir. Aynı zamanda, yine 38. maddede "muhafazalı muayene odaları" yapılana kadar muayenelerin jandarma eşliğinde yapılacağı belirtilmektedir. Güncel bilgimiz ışığında, herhangi bir sağlık biriminde "muhafazalı muayene odası" inşa edilmemiştir. Sağlık Bakanlığı tüm valiliklere "Protokol"ün uygulanması ve tıbbi muayeneler için gerekli fiziksel koşulların sağlanması için etkin önlemler alınmasını talep eden 5 Ekim 2011 tarihli bir bildiri göndermiştir. Vali de hastanelere (devlet ve üniversite) 9 Mart 2015'te bir bildiri göndererek muayeneler sırasında jandarmanın hazır bulunmasının tekrar gözden geçirilmesini istemiştir. Tıp Fakültesi de bölüm başkanlarına 1 Nisan 2015 tarihinde bir bildiri göndererek bu düzenlemeye uygun hareket etmeleri konusunda kendilerini uyarmıştır. Bu düzenlemenin, hasta ve doktor ilişkisindeki mahremiyeti bozucu etkisiyle hasta mahremiyetinin ihlalini önleyemeyeceği açıkça belli olmaktadır. İstanbul Protokolü, muayenelerin her aşamasında hasta mahremiyetine özen göstererek, işkence veya kötü muameleye maruz kalmış hastanın vücudundaki tüm izleri tespit etmeyi sağlayacak şekilde hastanın muayene edilmesi ilkesini vurgulamaktadır. Tıp etiği, her durumda hastanın yararını ve mahremiyetini öncelemektedir. Konuşmalar duyulmasa bile, böyle bir muayene sırasında izlenmek hastayı sınırlayabilmekte ve aşağılayıcı hale gelebilmektedir.

95. Sağlık hakkına erişim sırasında en sık bildirilen yakınmanın mahpus muayenelerinin kelepçeli olarak yapılmaya zorlanması olduğu bildirilmektedir. Bu uygulama tamamen 2006/10218 sayılı tüzüğün 155. maddesine ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın çıkardığı Ceza İnfaz Kurumu ve Tutukevlerinin Dış Koruması ile Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesi'ne dayanmaktadır. Sırasıyla, "sunulan hizmetin güvenli şekilde verilebilmesi için gerekli olduğu düşünüldüğünde hekimin talimatı ile ve gözetiminde revirlerde ve sağlık kuruluşlarında muayene, tanı ve tedavi sırasında kelepçe kullanılabilir" ve "kelepçeler ölüm, yaralanma, kalp krizi, ağır hastalık gibi zaruri haller dışında kesinlikle açılmaz" ifadeleri yer almaktadır. Kelepçeli tedaviyi reddeden mahpuslar hakkında hem disiplin hem ceza soruşturması açılmaktadır ve çoğunlukla cezalandırılmaktadırlar¹⁶³.

162 Bkz. Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklulara Sunulan Sağlık Hizmetleri Hakkında İnceleme Raporu, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, sayfa 12: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2015/saglik_hizmetleri_hakkinda.pdf

163 Bkz: <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/146351-91-tutukluya-237-ay-iletisim-cezasi>

96. İHD'nin 15 Aralık 2015 tarihli verilerine¹⁶⁴ göre ciddi hastalığı bulunan 300 ve Haziran 2014'te meclis soru önergesine verilen resmi yanıtı¹⁶⁵ göre ciddi ve kronik hastalığı bulunan 605 mahpus bulunmaktadır. İnfazın sürmesi ya da ciddi hastalığı olan mahpusun saliverilmesi ile ilgili mevzuatın temelini Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı kanunu oluşturmaktadır. Türkiye Anayasası'nın 104. maddesinde Cumhurbaşkanı'nın "Görev ve Yetkileri" başlığı altında "sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletme ya da kaldırma" yetkisi olduğu belirtilmektedir. Cezaların affına ilişkin bu özel işlem için yargı denetimi dâhil olmak üzere herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.
97. CGTİK 16. maddesi hasta mahpusların cezalarının ertelenmesine ilişkin kuralları sıralamaktadır. 16.maddeye göre infazı ertelenebilecek hasta mahpuslar için iki durum şart koşulmuştur. Bunlardan birincisi 16. maddenin ikinci fıkrasında "hapis cezasının infazı, mahkûmun hayatı için kesin bir tehlike teşkil ediyorsa mahkûmun cezasının infazı iyileşinceye kadar geri bırakılır." şeklinde düzenlenmiştir. Diğer durum ise 31 Aralık 2013'te Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Kanunu'nda yapılan değişiklikle düzenlenmiştir¹⁶⁶. Eklenen hükümde "maruz kaldığı ağır bir hastalık veya sakatlık nedeniyle ceza infaz kurumu koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyen ve toplum güvenliği bakımından tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen mahkûmun cezasının infazının 16. maddenin 3. fıkrasına göre düzenlenmiş tıbbi rapora göre iyileşinceye kadar geri bırakılabileceğini" belirtmektedir. 16. maddenin üçüncü fıkrası "geri bırakma kararının, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen ya da Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan rapor üzerine, infazın yapıldığı yer Cumhuriyet Başsavcılığınca verilebileceğini" hükme bağlamaktadır. Saliverilmenin reddedilmesi kararına karşı İnfaz Hâkimliğine başvurulabilmektedir.

"Toplum güvenliği bakımından tehlike oluşturmayacağı" şeklinde düzenlenen ek koşul ciddi hastalığı olan kişilerin erken saliverilme hakkının amacını etkisiz hale getirmektedir. Ayrıca yukarıda bahsedilen uluslararası standartlarla da bağdaşmamaktadır. Yanı sıra, bu yasa değişikliği saliverilme hakkından yararlanmanın önünde engel oluşturmaktadır. Çoğu kişide hastalığın ciddiyetini ortaya koyan raporlar olmasına karşın toplum güvenliği şartı -klasik yorumla toplum güvenliği aslında Devlet güvenliğidir- ceza infazının ertelenmesi taleplerinin reddedilmesini teşvik edici olmaktadır. Barış süreci olarak adlandırılan dönem boyunca, bu madde toplumun ilgisini artıran görüşmelerin gerilimi nedeniyle değişen güncel politik iradenin kullandığı bir araç haline gelmiştir. Nitekim, hasta mahpusların serbest bırakılması da dâhil sağlık hakkında yararlanabilmeleri için yeni bir yasal düzenleme yapılacağı

164 Bkz: <http://www.insanhaklaridernegi.org/wp-content/uploads/2015/12/19-ARALIK-2015-y%C4%B1-sonu-hasta-listemiz.pdf>

165 Bkz: <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-36022sgc.pdf>

166 Bkz: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130131-32.htm>

duyurulmuştu, ardından 28 Haziran 2014'te 16. maddenin 6. fıkrası tehdidin "sıradan" değil de "ağır ve somut" olması gerektiği şeklinde değiştirilmiştir. Adalet Bakanlığı'nın Gülay Çetin v. Türkiye davasında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne sunduğu eylem raporunda 28 Ocak 2013 ile 5 Ağustos 2014 tarihleri arasında 242 mahpusun cezalarının ertelendiği belirtilmiştir¹⁶⁷.

Bu sayı "toplum güvenliği şartının" kullanımı konusunu açıklamamasına karşın 17 Ocak 2014'te Adalet Bakanlığı temsilcisi, 61 mahpusun değerlendirmelerinin Adli Tıp Kurumu'nun önünde olup hâlâ devam ettiği, 7 mahpusun saliverilme talebinin toplum güvenliği tehdidi şartına dayanarak reddedildiği ve 180 mahpusun Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı kanununda yapılan değişikliğin yürürlüğe girmesinden sonra saliverildiği açıklanmıştır¹⁶⁸. Bu noktada, Haziran 2014 itibarıyla resmi rakamlara göre ağır hasta mahpusun sayısının 605 olduğunu hatırlamak önemli olmaktadır.

- 98.** Verilerden ayrı olarak, her bireyin hayatının eşsiz ve saygı duymaya değer olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bu yüzden, Ramazan Özalp'in hikayesi, her aşamada yetkilerin kötüye kullanıldığı bir örnek olması açısından öne çıkmaktadır. 1993'ten itibaren verilen müebbet hapis cezasını çekerken 24 Nisan 2011'de Midyat'ta acil servise götürülmüştür. Sonrasında, ileri tetkik için Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesine sevk edilmiştir. 5 Ağustos 2011'de, kendisini engelli kıldığı belirtilen ileri evrede kanser hastalığı olduğu göz önüne alınarak hastalığının kronik olduğuna ilişkin bir rapor verilmiştir. Bu rapor hazırlandıktan sonra, cezaevi öncesi yaşadığı yerden ve uygun sağlık hizmeti alabileceği kurumlardan çok uzakta olan Amasya Cezaevine nakledilmiştir. Saliverilme talebi reddedilmiştir. Hastalığı ilerlemiş ve 26 Temmuz 2013 tarihinde Adli Tıp Kurumu tarafından düzenlenen ve 16. maddenin 6. fıkrası gereği serbest bırakılması gerektiğini belgeleyen raporuyla 2 Ekim 2013'te Savcılığa başvurmuştur. Savcılık, doğup büyüdüğü yer olan İdil/Şırnak'taki kolluk birimine saliverilmesinin toplum güvenliği için tehdit oluşturup oluşturmayacağını sormuştur. Jandarma Komutanlığı'nın yanıtına dayanarak Bakırköy Cumhuriyet Başsavcısı, sağlık durumu nedeniyle saliverilmesi gerektiğini belirten tıbbi rapor olmasına karşın "politik kişiler tarafından bir propaganda aracı olarak kullanılabilmesi ve buna bağlı olarak da toplum güvenliği için tehdit oluşturacağı" gerekçesiyle mahpusun saliverilme talebini reddetmiştir¹⁶⁹. Kamuoyu baskısı sayesinde, hayatını kaybetmeden sadece 4 ay önce 13 Mayıs 2014'te saliverilmiştir¹⁷⁰. Ramazan Özalp'in hikayesi sadece uluslararası insan hakları standartlarını ihlal eden yasal düzenlemeleri ya da birisinin hapsedilmesinde politik söylemin baskın olmasına işaret etmemektedir,

167 Bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&instranetImage=2729068&SecMode=1&DocId=2179468&Usage=2>

168 Bkz. http://www.tihk.gov.tr/www/files/tihk_rapor_metris.pdf

169 Bakırköy Cumhuriyet Başsavcısının kararı, No: 2013/233, 19.08.2013

170 HSYK 17 Şubat 2016'da Savcılar hakkında soruşturma açılmasını reddetti.

aynı zamanda tüm değerlendirmelerin her aşamada klinik yaklaşıma dayanması ve tüm tıbbi sürecin bağımsız ve nitelikli olmasının güvence altına alınması gerektiğini de ortaya koymaktadır.

99. 2007'den beri AİÖK'nin Ülke Ziyaret Raporlarında da ortaya konduğu gibi, yüksek güvenlikli cezaevlerinde kalan mahpuslar kural olarak üçlü gruplar halinde iki katlı koşullarda tutulmakta ve her koşula bağlı bağımsız bir havalandırma alanını gün boyu sınırsız süreyle kullanabilmektedirler. Dahası, Adalet Bakanlığı'nın 22 Ocak 2007 tarih ve 45/1 sayılı genelgesi uyarınca, ilişkili mahpusların fazla 10 kişilik gruplar halinde ve haftada azami 10 saat süreyle, diğer birimlerdeki mahpuslarla konuşma oturumlarında bir araya gelebilmektedir. Buna rağmen, konuşma oturumlarının pratikte uygulanması bir cezaevinden diğerine değişmektedir. Hatta bazılarında hiç uygulanmamaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne başvuran bir kişi, diğer mahpuslarla ayda 5 saat birlikte olmasına izin verildiğine dayanarak tecride maruz bırakıldığı konusunda şikâyetle bulunmuştur. Mahkeme, yüksek güvenlikli bir cezaevinde herhangi bir amaçla ayrımcılık olamayacağından, işkence yasağı konusunda bir ihlal olmadığını ifade etmiştir¹⁷¹. Bu aşamada, AİÖK'nin hâlihazırda ifade ettiği ve aşağıda alıntılanan standardı hatırlanmalıdır: "AİÖK'ye göre tutukevlerindeki mahpusların günün makul bir kısmını (sekiz saat veya daha fazla) hücreleri dışında, belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmeleri hedeflenmelidir."¹⁷²

11. MADDE HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf Devlet;

- o Tüm alıkonulma yerleri için, OPCAT'e uygun, kapsamlı ve etkin bir izleme mekanizmasını yapılandırmalı,
- o Resmi izleme mekanizmalarının bağımsızlığını yasal olarak teminat altına almalı,
- o Askeri cezaevlerinin sivil ve bağımsız denetimini sağlamalı,
- o Sivil toplumun tüm alıkonulma yerlerini ziyaret edebilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler hayata geçirmeli,
- o Cezaevlerindeki kalabalıklığı önlemek için cezai yaptırım olarak özgürlüğünden alıkoyma yerine başka yöntemleri yasalaştırmalı ve uygulamalı,
- o Mahpusların günün en az 8 saat olmak üzere makul bir kısmını alıkonuldukları yerin dışında geçirebilmelerini sağlamalı,
- o Adli ya da idari ceza olarak uygulanan hücrede tecrit cezasını kaldırmalı,

171 Bkz. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/5202908d-1e10-4bfc-a482-2a5eef38c8b1?wordsOnly=False>

172 CPT Standards (Rev. 2015), para 47

- o İşkenceye eşdeğer olan tecride dayalı fiziksel özellikleri ve bir cezaevi sistemi üzerine kurulan F tipi cezaevlerini kaldırmalı,
- o Alıkoyma koşulları, Bangkok kuralları ile uyumlu kadın, kız çocuk ve lezbiyen, gay, biseksüel, trans ve interseks bireyleri göz önüne alarak cinsiyete uygun şekilde düzenlemeli,
- o Hamile kadınların salıverilmesini sağlamalı ve hamilelik ve doğum sonrası dönemde, ana-bebek arasındaki ilişki ve doğum sonrası dönemde anne ve bebeğin sağlığı için, gerekli olan sağlık hizmeti tıbbi olarak kabul görmüş, uygun, kaliteli ve eşit olarak sağlamalı,
- o Mahpusların muayenesinde tıbbi etik standartlara uygun tüm önlemleri almalı,
- o Her aşamada hasta mahpusların değerlendirilmelerinin klinik yaklaşımla yapılması ve tıbbi olarak uygunluğunun güvence altına alınması için yasal düzenlemeleri hayata geçirmeli,
- o Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı kanununun 16. maddesinin 6. fıkrasındaki toplum güvenliği gibi konularda idari ve yargı birimlerine takdir yetkisi veren düzenlemeler kaldırmalı,
- o Kişi tamamen iyileşene kadar cezanın ertelenmesini güvence altına almalı,
- o Adli Tıp Kurumu'nu özerkleştirmeli ve ayrıcalıklı bir merci olmaktan çıkarmalı,
- o Mahpusların bağımsız muayenelerinin sonrasında yapılan tıbbi belgelemenin yeterli düzeyde bağımsız olması için yasal önlemleri hayata geçirmeli,
- o Alıkonulmasının uygun olmadığına tıbbi olarak karar verilmiş mahpusları ivedilikle salıvermeli,
- o "Üçlü Protokol"ü yürürlükten kaldırmalı ve İstanbul Protokolü'nün uygulanmasını sağlamalı,
- o Savcılık ve İnfaz Hakimliği'nin rapor ve kararlarına itiraz hakkının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamalı.

VI. 12. ve 13. MADDELERİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

100. Etkin soruşturma hakkında (para. 25, 26)

Re'sen soruşturma ilkesi, CMK'nın 160/1 maddesinde garanti altına alınmıştır¹⁷³. İlkel olarak, muhtemel failler hakkında soruşturma açılması için işkence görenin şikâyetine gerek duyulmamaktadır. Bununla birlikte uygulamada, savcıların şikâyet söz konusu olmadığına soruşturma başlatmadıkları görülmektedir. Re'sen soruşturma görevi açısından, izin sistemi¹⁷⁴ ve karşı

173 Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160/1 Maddesi'nde şöyle demektedir: "Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar."

174 Bkz. para. 70

davalar¹⁷⁵ soruşturmalarının etkinliğinin değerlendirilmesinde bir kıstas olarak alınmalıdır. 3. madde altında düzenlenen işkence ve diğer kötü muamele iddialarının etkin soruşturulmasının süregelen ihlalleri üzerine AİHM kararları soruşturmaların İstanbul Protokolü'ne uygun olarak yürütülmesi gerekliliğine dayandırılmaktadır. Buna rağmen devlet İstanbul Protokolü'nün bir soruşturma aracı olarak uygulamaya konulmasını sağlayacak hiçbir adım atmamıştır.

- 101.** Sanıkların soruşturma sonuçlanana kadar görevden alınmaları ya da başka bir pozisyona kaydırılmaları gibi, bu kişilerin soruşturmanın akışına müdahale etmeleri riskini ortadan kaldırmaya yönelik yasa değişiklikleri yapılmadığı gibi bu konuda idari önlemlerin alındığına dair bir bilgi de aktarılmamıştır. Aksine, hakkında soruşturma açılan kolluk görevlilerinin çoğu görevinde kalmakta, ya da terfi olarak nitelendirilebilecek biçimde yeniden görevlendirilmektedir.

Bu anlamda Musa Çitil davası sembolik bir öneme sahiptir. 1993-94 yıllarında Mardin'in Derik ilçesinde 13 köylü kaybolmuş ve cesetlerine ulaşılabilmiştir. 2012 yılında bu dönemde İlçe Jandarma Komutanı olarak görev yapan Tuğgeneral Musa Çitil hakkında Mardin Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Dava daha sonra Adalet Bakanlığı'nın talebi ve Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin onayı ile "güvenlik gerekçesiyle" Çorum'a taşınmıştır. Çitil, davanın devam ettiği dönemde Ankara Bölge Jandarma Komutanı olarak görevine devam etmiş, beraatından sonra Diyarbakır'a atanmıştır¹⁷⁶.

- 102. Soruşturmanın yürütülmesi** hakkında (para. 29)

Genelgelere ilişkin olarak belirtmek gerekmektedir ki, 9 No'lu Genelge, Adalet Bakanlığınca 21 Ekim 2011 tarihli ve 148 No'lu Genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır¹⁷⁷. Savcıların işkence ve diğer kötü muameleyle ilişkin soruşturmaları yürütme görevini garanti altına alan bu yeni genelge aynı zamanda 8 No'lu Genelge'yi de yürürlükten kaldırmıştır.

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı", 22 Temmuz 2010 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Yasama döneminin kapanmasıyla tasarı hükümsüz sayılmıştır. Tasarı, 5 Mart 2012'de¹⁷⁸ Meclis'e tekrar sunulmuş ancak yine hükümsüz sayılmıştır. Tasarı katılımcı bir biçimde hazırlanmamıştır. Tasarının hazırlanmasından önce veya hazırlanması sürecinde sivil toplum örgütlerine danışılmamıştır.

- 103. AİHM kararlarının uygulanması** hakkında (para. 28)

Yukarıda Veli Saçılık davası ile örneklediği gibi, devlet AİHM kararlarını uygulamakta başarısız olmaktadır¹⁷⁹. Hükümet belirli kararların uygulanmasına

175 Bkz. para. 11

176 Bkz. <http://jinha.com.tr/en/ALL-NEWS/content/view/28518>.

177 <http://www.cigm.adalet.gov.tr/genelgelerimiz/genelgemetinleri/148nolu.pdf>

178 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=102780

179 Bkz. Para. 16

ilişkin soruyu yanıtlamaktan imtina etse de, “kısıtlama süresi” ve CMK’daki değişikliklerin durumu yansıtmadığı belirtilmelidir. Bu engellemeler var olmaya devam etmektedir ve daha da önemlisi devletin AİHM kararlarına karşı tutumu kötüye kullanma yönündedir.

- 104.** Bilindiği üzere, AİHM; özgürlüğünden mahrum bırakılmış durumda olan kişiye karşı, kendi davranışı gerektirmediği halde fiziksel güç kullanılmasını insan onuruna saldırı ve AİHS’in 3. maddesi ile güvence altına alınan hakkın ihlali olarak değerlendirmiştir. Devlet tarafının yorumlaması ise “kendi davranışı” ibaresine odaklanmaktadır.

Isparta İdare Mahkemesi, Veli Saçılık’a tazminat ödenmesi talebine ilişkin kararını “iş makinesinin önünde bulunmasının kendi kusuru” olduğu gerekçesine dayandırarak, tazminat talep etme hakkı olmadığına hükmetmiştir. Bu karar, AİHM’in 3. maddesinin ihlaline ilişkin kararının sonrasında kesinleşmiştir. Benzer biçimde, Danıştay’ın “Abdullah Yaşa’nın yaralanmayla sonuçlanan bir gösteriye katılmasının kendi kusuru” olduğu yönündeki kararı da aynı yanlış yorumlamaya dayanmaktadır¹⁸⁰. Danıştay’ın söz konusu kararı 12 Ağustos 2013’te, AİHM’in 16 Temmuz 2013 tarihli, 3. maddenin ihlaline ve Abdullah Yaşa’ya tazminata hükmettiği kararının sonrasında verilmiştir¹⁸¹. 12 Kasım 2013 tarihinde ise AİHM bir bombalama vakasına ilişkin dönüm noktası sayılabilecek bir karar vermiştir¹⁸². Mahkeme, 26 Mart 1994’te, Kürtlerin yaşadığı köyler olan Kuşkonar (Gever) ve Koçağılı (Beysuke)’nin Türk Hava Kuvvetleri tarafından havadan bombalanması ve 38 köylünün hayatını kaybetmesi olayının yetkili mercilerce üstünün örtüldüğü sonucuna vararak, olaya ilişkin soruşturmayı “tamamıyla yetersiz” olarak tanımlamıştır. “Ulusal otoritelerin bombalama sonrası hayatta kalan köylülere asgari bir düzeyde dahi insani yardım sunmamış olduğu” Mahkeme tarafından belirtilmiştir. Mahkeme, Türkiye’nin hayatta kalanların “insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele eşiğine varan bir ıstırap” yaşamalarına sebep olmaktan sorumlu olduğuna karar vermiş ve Türk devletini hayatta kalanlara ödenmek üzere 2,3 milyon Euro tazminata mahkum etmiştir. Mahkeme kararının en can alıcı kısmı, Türkiye’nin “başvurucuların köylerinin bombalanmasından sorumlu kişileri açığa çıkarmak ve cezalandırmak amacıyla bir soruşturma yürütmesini” “kaçınılmaz” olarak tanımlamasıdır. 17 Nisan 2014’te Genelkurmay Askeri Savcılığı zamanaşımını hükümlere dayanarak takipsizlik kararı vermiştir¹⁸³.

- 105.** Devlet, yerel mahkemelerde de savunmasını AİHM kararlarının bu hukuki yorumu doğrultusunda benzer gerekçelere dayandırmaktadır. Gezi Parkı olayları sırasında öldürülen Ali İsmail Korkmaz davasında, İçişleri Bakanlığı’nın idare mahkemesine ilettiği görüşte, “Ölüm olayı, kendi söz ve eylemlerinin etkisiyle gelişen kişisel kusurundan kaynaklanmıştır. Tazminata dayanak

180 Danıştay 10. dairesi, 2009/15195, 2013/4438

181 Bkz. Yaşa ve diğerleri v. Türkiye, No. 44827/08, 16 Temmuz 2013

182 Bkz. Abdullah Yıldırım ve diğerleri v. Türkiye, No. 72957/12, 12 Kasım 2013

183 <https://www.cihan.com.tr/en/prosecutor-drops-probe-into-94-airstrike-that-killed-38-villagers-1406956.htm>

yoktur” denmektedir¹⁸⁴. Benzer biçimde Adalet Bakanlığı’nın, Uludere’de 34 köylünün ölümüyle sonuçlanan ve “Roboski Katliamı” olarak bilinen olaya ilişkin AYM’ye ilettiği savunma da dikkat çekicidir. Bakanlık bombalamayı, AİHM’in 2(a) maddesi kapsamında “meşru müdafaa dâhilinde güvenlik görevlilerinin ve vatandaşların yaşamlarını koruma” esasında ele almış, “kaçınılmaz hata” olarak nitelemiştir¹⁸⁵.

12 VE 13. MADDELER HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf devlet;

- o Aşırı güç kullanımına ilişkin durumlarda, başta gözaltı yerlerindeki işkence ve diğer kötü muamele iddiaları olmak üzere her zaman soruşturmaların İstanbul Protokolü’ne uygun olarak yürütülmesini sağlamalıdır,
- o Faillerin soruşturma sürecine müdahalesi riskini ortadan kaldırmak amacıyla, işkence ve diğer kötü muamele şüphesi altındaki kolluk görevlilerine ilişkin şikayetlerin araştırılması için bağımsız bir merci oluşturmalıdır,
- o Sivil toplumun katılımıyla kolluk kuvvetlerinin gözetimi için bağımsız bir sistem kurmalıdır,
- o İşkence ve diğer kötü muamele iddialarının savcılar tarafından re’sen soruşturulmasını sağlamak için etkin önlemler almalıdır,
- o Soruşturmaları yürüten savcılarının sayısını, yetkisini ve eğitimini arttırarak savcılığın etkinliğini ve bağımsızlığını güçlendirmelidir,
- o Savcının intikaline kadar kanıtların korunmasını sağlamalı ve kanıtların üzerinde oynanması ya da kaybedilmesi ihtimalinin mahkeme üyelerince adli takibat süreçlerinde asli bir etmen olarak ele alınması yönünde talimat vermelidir,
- o Savcılarının ve adli makamlarının, kurumsal aidiyetlerini gözetmeksizin, yetkin ve İstanbul Protokolü’ üzerine eğitim almış tüm sağlık personeli ve adli tıp hekimleri tarafından hazırlanan ve işkence ve diğer kötü muameleyi belgeleyen tüm tıbbi raporları okumaları ve değerlendirmelerini sağlamalıdır,
- o AİHM kararlarının titizlikle uygulanmasını sağlamalı, özellikle “kişisel kusur” ibaresi altındaki AİHM kararlarının kötüye kullanılmasını engelleyecek tüm etkin disiplin önlemlerini almalıdır,
- o Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin, sivil toplumun, işkence mağdurlarının ve ailelerinin gerekli düzenlemelerin yapılması aşamasında katılımının sağlanmasına ilişkin tavsiyelerini uygulamalıdır.
- o Bakanlar Komitesi tarafından denetlendiği üzere, AİHM kararlarıyla çelişen eylemlerde bulunan kişilerin tespiti ve bunlara cezai yaptırımların uygulanması için hukuki önlemleri almalıdır.

184 <http://www.hurriyet.com.tr/icislerinden-tartisilacak-savunma-ali-ismail-korkmaz-polise-tasatti-28037669>

185 <http://www.kurdishinfo.com/justice-ministry-submits-scandalous-opinion-roboski>

VII. 14. MADDEYİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

106. Giderim hakkında (para. 29)

İKS dâhilindeki kapsamlı onarım kavramı ve ilgili esnek hukuk araçları uygulamaya geçmemiştir. Giderim meselesi, bütüncül bir biçimde değerlendirilerek yalnızca maddi boyutuyla sınırlı biçimde ele alınmaktadır. Mart 2014'te Resmi Gazete'de yayınlanan "AİHS İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı"nda ortaya konduğu biçimiyle hükümetin giderim meselesine yaklaşımı, "İşkence ve Diğer Kötü Muamele Nedeniyle Devlet Tarafından Ödenen Tazminatların, Bu Suçların Failinden veya Soruşturmayı Gereği Gibi Yapmayan Kamu Görevlisinden Tahsili İçin Rücu Yolunun Etkili Bir Şekilde Kullanılması"dır.

107. İç hukuk, zararın karşılanması, rehabilitasyon, tatmin ve bir daha tekrarlanmama garantisini sağlamamaktadır. Ayrıca, işkence ve diğer kötü muameleden doğan zararın tazminine ilişkin özel hükümlerin bulunmaması, genellikle mahkemelerin işkence görenlere tazminat hükmetmemesiyle sonuçlanmaktadır. Kişisel sorumlulukları temelinde kişilerden tazminat talebi ya da hizmet kusurağundan ötürü idareden tazminat talebi olmak üzere, zararın tazminine ilişkin iki yol öngörülmüştür. İki hukuki eylem de maddi ve manevi zararın tazmini prensibine dayanmaktadır¹⁸⁶. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. Maddesi uyarınca, tazminat talebiyle dava açılması süresi hak ihlalini gerçekleştiren idari eylemin öğrenilmesinden itibaren bir yıl, her koşulda idari eylem tarihinden beş yıl ve ilgili idareye yapılan başvurunun reddedilmesinden ya da 60 gün cevapsız bırakılmasından sonra 60 gün olarak belirlenmiştir.

108. İç hukuktaki rücu mekanizmalarıyla ilgili düzenlemeler, Anayasa'nın 40/3 ve 129/5 ve Kamu Personel Kanunu'nun 13/1 maddeleri altında belirtilmiştir¹⁸⁷. Devlet Memurları Kanunu'nun 13/1 maddesi uyarınca, idarenin, AİHM tarafından verilen kararlar ve idari davalar sonucu ödenen tazminatları, zarara sebebiyet veren kamu görevlisine rücu etme hakkı vardır. Maliye Bakanlığı'nın, rücu edilen tazminat vakalarının sayısına ilişkin bir soru önergesine verdiği resmi cevap şöyledir: "Bu vakalarda, kurumlara ve kişilerin sorumluluğuna göre bir sınıflandırma yapılmadığı için rücu edilecek faili tespit etmek teknik olarak mümkün değildir"¹⁸⁸.

109. Rehabilitasyon hakkında (para. 30)

İşkence görenlere doğrudan rehabilitasyon hizmeti sunan bir kurum bulunmamaktadır. Ayrıca, devletin işkence görenler ve yakınları için hiçbir etkin rehabilitasyon faaliyeti söz konusu değildir. Fail bir kamu görevlisi olduğundan, işkence görenin bir devlet kurumunun sunduğu rehabilitasyon hizmetinden kaçınması olasıdır.

186 Abdülmenaf Kaya v. Türkiye, Başvuru no: 158/1996/777/978; 19 Şubat 1998 tarihli karar, para 104, 105, 108

187 4748 Sayılı Kanun for the Amendment of Various Laws Devlet Memurları Kanunu'nun 13. (R.G. 9.4.2002) art.3.

188 16 Mayıs 2013, 7- 13585

TİHV gibi rehabilitasyon programları sağlayan çeşitli devlet-dışı yapılar mevcuttur. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı ve Şiddet ve Göç Mağdurları Rehabilitasyon ve Adaptasyon Merkezi, sınırlı imkânları dahilinde işkence görenlere tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunmaktadır.

110. İKS'nin 14. maddesi altındaki rehabilitasyon hakkının bir parçası olarak, bu hizmeti sağlayanları yıldırma ve onlara misilleme yapmaktan kaçınmak ve çalışmalarını desteklemek devletin açık bir yükümlülüğüdür¹⁸⁹. Ancak devlet, işkence ve diğer kötü muamele görenlerin tedavisi ve rehabilitasyonunda uzmanlık sahibi bu kuruluşlara söz konusu kişileri sevk etmek noktasında hiçbir sorumluluk almamaktadır.
111. Sağlık Hizmetleri Kanunu'ndaki değişiklik, acil durumlarda "yetkisiz" tıbbi yardım hizmeti sağlayanlara ceza öngörmektedir. Türkiye'de son dönemdeki acil durumlarda ortaya çıkan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yaygınlığı ve maruz kalanlara ivedilikle rehabilitasyon hizmeti sağlama gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, bu değişiklik söz konusu rehabilitasyon hizmetlerini kriminalize etmektedir¹⁹⁰.
112. Bu modelin bir ön uygulaması olarak, İstanbul'da Gezi Parkı olayları sırasında Valide Sultan Cami'ne sığınan yaralıları tıbbi yardımda bulunan iki hekim Erenç Dokudan ve Sercan Yüksel¹⁹¹ hakkında 8 yıla kadar hapis istemiyle dava açılmıştır. Dokudan ve Yüksel'in, "suç işleyen kişilere imkân sağlayarak suçluları kayırma" ve "ilgili dini inancı benimseyen toplum kesimlerini tahkir etmek kastı ile camiye kirletme" suçlarını işledikleri iddia edilmiştir¹⁹². Mahkeme Dokudan ve Yüksel'e "camiye kirletme" suçuna istinaden 10 ay hapis cezası verilmesine hükmetmiştir¹⁹³.
113. Raporlama dönemi içerisinde, TİHV de misilleme uygulamalarına maruz kalmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), 18-21 Haziran tarihleri arasında TİHV bünyesinde resmi olarak yarı-zamanlı çalışan statüsünde kaydedilen bir kişinin yarı-zamanlı çalışıp çalışmadığını tespit etmek amacıyla TİHV Genel Merkezi'nde bir denetleme gerçekleştirmiştir. Bu denetleme Gezi Parkı eylemleri sırasında, TİHV barışçıl protestolarda işkenceye maruz kalmış çok sayıda kişiye destek sağlarken gerçekleşmiştir. TİHV'in sunduğu sigorta kayıtları, iş akdi, ve diğer güçlü kanıtlar dâhil pek çok delile rağmen (örneğin

189 İşkenceye Karşı Komite, 30 Aralık 2012, 3 No'lu Genel Yorum, 15. paragraf.

190 BM Sağlık Hakkı Özel Raportörü, İnsan Hakları İçin Doktorlar, Dünya Tabipler Birliği, İngiliz Tabipler Birliği, Alman Tabipler Birliği ve tıp alanında diğer önde gelen grupların tamamı yasa değişikliğini eleştirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/turkish-president-signs-bill-that-criminalizes-emergency-medical-care.html#sthash.uzqtSnQO.dpuf>; <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14076&LangID=E>

191 Bkz. <http://www.istabip.org.tr/icerik/dolmabahcebrosuren.pdf>

192 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, 2013/20645

193 İstanbul 55. Asliye Hukuk Mahkemesi, 2013/52, 23 Ekim 2015

söz konusu personelin SGK sisteminde mevcut olan ve bir diğer işyerinde yarı-zamanlı çalıştığını gösteren kayıt), denetmen TİHV'in iddialarını geçersiz kabul ederek, istihdam düzenlemelerini ihlal etmiş olduğu iddiasını rapor etmiştir. Bu rapora dayanarak, TİHV idari para cezasına mahkum edilmiş ve aynı zamanda prim borcu ödemeye zorlanmıştır¹⁹⁴. TİHV'in SGK'ya yaptığı itirazlar da reddedilmiştir¹⁹⁵. TİHV'in bugüne kadar bu hukuka aykırı cezanın iptal edilmesi yönündeki tüm çabaları sonuçsuz kalmıştır. TİHV'in hâlâ SGK'ya karşı devam etmekte olan davaları vardır, ancak bu haksız cezayı ve prim borcunu her an ödemeye zorlanabilir. Devletin, 25 yıl içerisinde 15.000'den çok işkence görmüş kişiye tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunmuş olan TİHV'i desteklemek yerine, bu kişilerin uygun tedavi ve rehabilitasyon hizmeti almasını engelleme riski taşıyacak biçimde misilleme ve sindirme yoluna gitmiş olması, 14. maddeden doğan sorumlulukları ile doğrudan çelişmektedir.

Dahası, 14 Aralık 2015 ile 2 Mart 2016 tarihleri arasında aralıksız uygulanan sokağa çıkma yasağı sırasında TİHV Cizre Referans Merkezi, kolluk kuvvetleri tarafından tahrip edilmiştir. Merkeze, koçbaşıyla kapı kırılarak hukuksuz bir biçimde baskın yapılmış, çalışmaların sürdürülmesi için gerekli olan demirbaş eşyalar yakılmıştır.

14. MADDE HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf devlet;

- o Giderim hakkının uygulamaya geçirilmesi için gerekli tüm önlemleri kapsayan özel bir kanun çıkarmalıdır,
- o 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesi'nde belirtilen tam yargı davalarında zamanaşımı kaldırmalıdır,
- o İşkence ve diğer kötü muameleye maruz kalanların kendi seçtikleri bir hizmet sağlayıcısı tarafından sunulan uygun ve kolay ulaşılabilir rehabilitasyon hizmetlerine erişiminin koşullarını sağlamak üzere gerekli tüm önlemleri almalıdır,
- o İşkence görenlerin hizmet sağlayıcısının seçimine katılmaları birinci derecede önem teşkil ettiğinden, işkence görenlere rehabilitasyon hizmeti sağlayan sivil toplum örgütleri ve ilgili sivil yapıların faaliyetlerini elverişli bir hukuki ve idari çevrede sürdürmelerini sağlamalıdır,
- o Mesleki olarak bağımsız ve yetkin sağlık görevlileri de dâhil olmak üzere sivil toplum örgütlerine yönelik misilleme ve yıldırma uygulanmamasını sağlamalıdır,
- o TİHV'e yönelik idari soruşturmalar ve cezaları geri çekmelidir.

194 Ceza 85.286.00 TL ve prim borcu 41.238.09 TL tutarındadır.

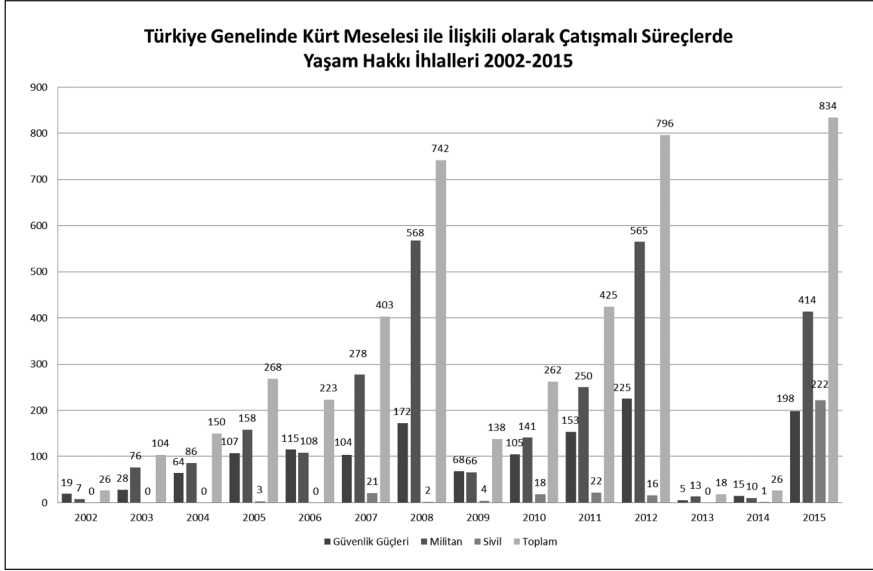
195 TİHV idari para cezasının iptali için idare mahkemesine dava açmış, prim borcunu reddetmek için ise tespit davası açmıştır. Ankara 14. İdare Mahkemesi'nde açılan iki iptal davasında da yürütmenin durdurulması talebimiz reddedilmiştir. Bunun yanı sıra, Ankara 10. İdare Mahkemesi'ndeki bir diğer iptal davamızda da yürütmeyi durdurma talebimiz iptal edilmiştir. Ankara 16. İş Mahkemesi'nde TİHV'in açtığı davada ön duruşma 17 Mart 2015'te görülmüştür. TİHV şu ana kadar olumlu bir sonuç alamamıştır. SGK'ya karşı açılan davalar TİHV'e karşı mali tehditleri ortadan kaldırmamaktadır.

VIII. 16. MADDE'Yİ İLGİLENDİREN HUSUSLAR

114. Yargısız infazlar hakkında (para. 32)

Raporlama dönemi içerisinde devlet yargısız infaz iddialarının etkin biçimde araştırılması için hiçbir önlem almamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, kolluk görevlilerinin yetkileri genişletildikçe, açılan soruşturma sayısında düşüş olmuştur¹⁹⁶.

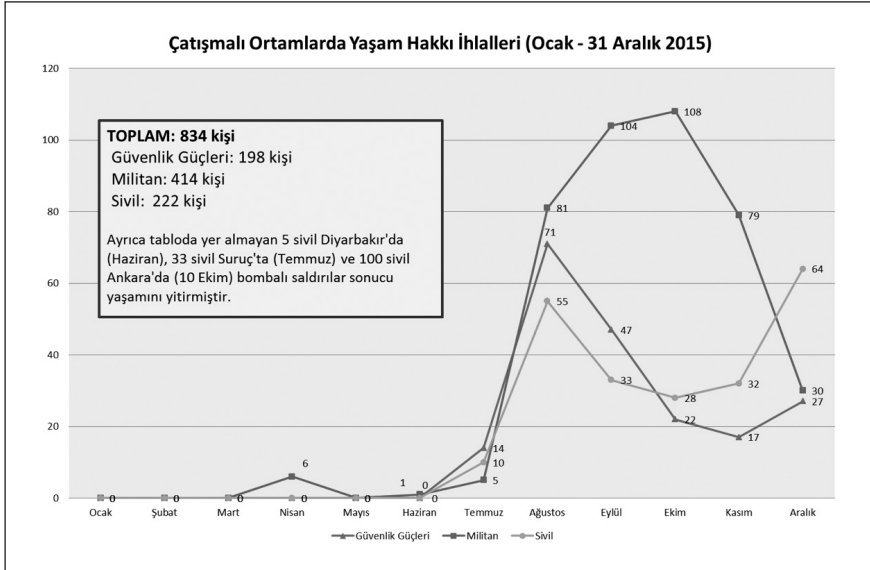
Şekil 4, TİHV Dokümantasyon Merkezi verilerine göre, 2002-2015 yılları arasında çatışmalarda gerçekleşen yaşam hakkı ihlallerini göstermektedir.



Şekil 4

Yukarıdaki şekilde gösterildiği ve aşağıdaki şekilden de takip edilebileceği gibi Temmuz ayında başlayan çatışmalar ölen insan sayısını ciddi suretle artırmıştır:

196 Bkz. Para. 18



Şekil 5

115. Çatışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte yalnızca silah ve ağır silahların keyfi kullanımı artmamış, aynı zamanda halkın gözü önünde cenazelerin saygınlığına saldırılmış, diğer bir deyişle öldürülmüş kişilerin cesetlerine işkence yapılmıştır. İnternette sunulduğu üzere¹⁹⁷, 3 Ekim 2015'te Hacı Lokman Birlik'in cenazesi diğer araçlarca da takip edilen bir zırhlı aracın arkasına bağlanarak bomba taşıdığı şüphesiyle sürüklenmiştir. Olaya dair görüntüleri sızdıran kolluk görevlileri hakkında disiplin soruşturması açıldığı duyurulmuştur.

Türkiye'nin yalnızca güneydoğusunda değil, İstanbul ve diğer şehirlerde de yargısız infazlar gerçekleşmiştir. Dilek Doğan vakası da ateşli silahların koşulsuz kullanımına bir diğer dikkat çekici örnektir. Doğan, 18 Ekim 2015 tarihinde bir polis baskını sırasında kendi evinde vurulmuş ve hastanede hayatını kaybetmiştir. Video kaydı, polislerin beyanlarının aksine olay anında hiçbir

197 Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=KZBgjKTwdJg>

arbede yaşanmadığını göstermektedir¹⁹⁸. Söz konusu polis görevlisi¹⁹⁹ "taksirle öldürme"²⁰⁰ suçundan yargılanmaktadır.

- 116.** Komite'nin yargısız infazlara ilişkin sorularına Hükümet tarafından verilen yanıtlar son gelişmeler doğrultusunda gözden geçirilmelidir. Şemdinli davası hala Yargıtay önünde beklemektedir.

Uludere soruşturması da yukarıda Adalet Bakanlığı'nın davaya getirdiği hukuki yorum açısından ele alınmıştır²⁰¹. Kuvuşturmaya yer olmadığı kararına yapılan itirazın reddedilmesinden sonra dava 18 Temmuz 2014'te Anayasa Mahkemesi önüne getirilmiştir²⁰². Anayasa Mahkemesi, 26 Şubat 2016'da 53 kişinin başvurusunu, başvuruçuların 3'ünün vekâletnamesi öngörülen süre içinde sunulmadığı için reddetmiştir²⁰³.

Kaymaz Davası ise 9 Aralık 2009'da AİHM önüne gelmiştir. Mahkeme hem esas hem de usul itibarıyla yaşam hakkı ihlalinin gerçekleştiğine hükmetmiştir²⁰⁴. Avukatlar Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi'ne davanın yeniden görülmesi için başvurmuş, ancak mahkeme Mart 2015'te hiçbir gerekçe göstermeksizin ret kararı vermiştir. Bu dava da Anayasa Mahkemesi önünde beklemektedir.

- 117. İnsan Hakları Savucularına karşı tehditler hakkında (para.33)**

Devlet; hak örgütleri, gazeteciler, sendika üyeleri, LGBT aktivistleri de dahil olmak üzere, insan hakları savunucularını, hak savunusu sürecinde buldukları eylemlerden dolayı, bilhassa kamu görevlilerinden gelecek taciz, aşağılama ve şiddetten korumak amacıyla hiçbir önlem almamıştır. Bu raporda

198 Bkz. <http://www.hurriyetdailynews.com/footage-of-dilek-dogans-shooting-released-added-to-case-file-.aspx?PageID=238&NID=92784&NewsCatID=509>

199 İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesi, 2015/385.

200 TCK'nın 83. maddesinde şöyle denilmektedir:

(1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir.

(2) İhmal ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin;

a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanunî düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması,

b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması,

Gerekir.

(3) Belli bir yükümlülüğün ihmaline neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hâllerde ise on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir.

201 Bkz. para. 105

202 <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/170583-roboski-katliaminda-cezasizligin-dort-yili>

203 Karar henüz yayınlanmamıştır. Bkz. <http://tr.sputniknews.com/turkiye/20160226/1021160220/anayasa-mahkemesi-uludere.html>

204 Bkz. Makbule Kaymaz ve Diğerleri v. Türkiye, 25 Şubat 2014, No. 651/10

da belirtildiği gibi suikast ve keyfi tutuklamalar da dahil olmak üzere insan hakları savunucularının korunması meselesine ilişkin çok sayıda olay vuku bulmuştur.

- 118.** Geçmişten bu yana, Terörle Mücadele Kanunu ve ulusal güvenlik paradigması insan hakları savunucularını hedef almak için kötüye kullanılmıştır. Mart 2015 itibarıyla TİHV Dokümantasyon Merkezi verilerine göre 31 gazeteci cezaevinde bulunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere avukatlara karşı kovuşturmalar sürerken bunlara yeni soruşturmalar da eklenmiştir.
- 119.** 11 Ocak 2016'da, Barış İçin Akademisyenlerin başını çektiği Türkiye'den ve yurtdışından 1,400'den fazla akademisyen, "Bu Suça Ortak Olmayacağız" başlıklı bir bildiri yayınlamıştır²⁰⁵. Bildiride Güneydoğu'da pek çok kentte ilan edilen ve devam etmekte olan sokağa çıkma yasaklarının kentte yaşayanları ciddi insan hakları ihlallerine maruz bıraktığına ilişkin endişeler dile getirilmiş, bu yasakların derhal kaldırılması ve kalıcı bir barış sürecinin inşası talep edilmiştir. Bildirinin yayınlanmasından kısa süre sonra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan akademisyenleri teröristlerle karşılaştırarak ağır biçimde eleştirmiştir²⁰⁶.

Tablo 7, 18 Mart itibarıyla imzacı akademisyenlerin maruz kaldıkları tehditleri içermektedir:

Tablo 7

	Kamu Üniversitesi	Vakıf Üniversitesi
Açığa alma	27	2
İdari soruşturma	471	60
İstifa	5	-
Zorunlu emeklilik	-	1
İşten çıkarma	14	24
Hukuki soruşturma	156	2
Gözaltı	35	2

15 Mart 2016'da üç akademisyen Barış İçin Akademisyenler bildirgesinin çağrı metnini imzaladıkları ve 'Akademik Nöbet' başlatacaklarını duyurdukları için tutuklanmıştır. Tutuklanan akademisyenler, Esra Mungan (Boğaziçi Üniversitesi), Kıvanç Ersoy (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), ve Muzaffer Kaya'dır (Nişantaşı Üniversitesi eski öğretim elemanı). Mahkeme aynı zamanda Yeni Yüzyıl Üniversitesi eski öğretim elemanı olan Meral Camcı'nın da

205 <http://bianet.org/english/human-rights/170978-academics-we-will-not-be-a-party-to-this-crime>

206 <http://sputniknews.com/middleeast/20160114/1033150869/erdogan-university-professors-freedom-of-speech.html>

tutuklanmasını istemiş, Camcı Türkiye dışında olduğu için tutuklanmamıştır. Beşinci bir akademisyen, Birleşik Krallık vatandaşı Bilgi Üniversitesi'nden Chris Stephenson ise tutuklu üç akademisyeni destek için adliye dışında tutulan nöbete katıldığı ve Mecliste temsil edilen bir parti olan Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) Newroz kutlamasına davetiye bulundurduğu için tutuklanmıştır.

120. Vicdani ret hakkında (para. 34)

2006 yılında vicdani retçi Osman Murat Ülke'nin başvurusunu takiben AİHM'in verdiği ve başvurunun takip etmek zorunda kaldığı hukuki sürecin ve sonuçlarıyla birlikte maruz kaldığı prosedürlerin medeni haklardan yoksun kalma anlamına gelen "sivil ölüm" olduğunu ve bu süreç ve prosedürlerin AİHS'in 3. maddesini ihlal ettiğini belirten kararı hâlâ bir bütün olarak uygulamaya konulamamıştır²⁰⁷. Raporlama döneminde Türkiye aleyhine başka kararlar da mevcuttur. Bu kararlar; 22.11.2011 tarihli Yunus Erçep, 17.01.2012 tarihli Feti Demirtaş; 12.06.2012 tarihli Halil Savda, 17.07.2012 tarihli Mehmet Tarhan ve 03.06.2014 Buldu ve diğerleri kararlarıdır. 07.07.2011 tarihli Bayatyan-Ermenistan kararıyla içtihadında değişiklik yapan AİHM, bu tarih itibarıyla vicdani reddi Sözleşme'nin 9. Maddesi dâhilinde bir hak olarak tanımlamaktadır.

1150. oturumunda (Eylül 2012) aldığı kararla, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi vicdani retçilerin tekrar eden biçimde kovuşturulmaları ve mahkumiyetlerini önlemek amacıyla gerekli yasama önlemlerini alması konusunda Türk mercilerine tavsiyede bulunmuştur²⁰⁸. Türk mercileri 23 Ekim 2012'de Komite'ye, kararların uygulanması için alınması gereken tedbirlere dair müzakerelerin ilgili makamlarla sürdürüldüğünü bildirmiştir. Türk mercileri, Avrupa Konseyi ile birlikte yürütülen "Askeri Hakim ve Savcıların İnsan Hakları Konularında Eğitimleri" başlıklı projeye dikkat çekmiştir. Projenin amacı askerî hâkim ve savcıların yargısal içtihadı ilişkin farkındalığını arttırmak suretiyle, Sözleşme'nin ulusal düzeyde uygulanmasını geliştirmektir. Bu proje kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetlerin (ilgili AİHM kararlarının tercümesi ve eğitimleri gibi) Sözleşme standartlarının Türkiye Hukuku'na doğrudan uygulanmasında etkisi olması beklenmektedir.

Vicdani redde ilişkin hak ihlallerinin süregeldiği, vicdani retçilerin "sivil ölüm"e varan ağır prosedürlere tabi tutulduğu bir ortamda Türkiye işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına sebep olan bu uygulamayı değiştirmeye yönelik hiçbir adım atmamıştır. Vicdani retçilere yönelik telafisi olmayan bu tutum, işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarını önlemeye yönelik bir niyetin söz konusu olmadığını göstermektedir.

207 AİHM'in 24.01.2006 tarihli ve 39437/98 sayılı Luke v. Türkiye kararı

208 Bkz. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2011\)1150/24&Language=en&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2011)1150/24&Language=en&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383)

121. Bunun yanı sıra, iç hukuktaki yargılamalar da devam etmektedir. Dini gerekçelerle zorunlu askerlik hizmetini yerine getirmeyi reddeden Enver Aydemir, 2007’de hapsedilmiş, aynı yıl içinde salıverildikten sonra, 2009’da hakkında çıkarılan tutuklama kararıyla Maltepe Askeri Cezaevine konulmuş, burada işkenceye maruz kalmış, 29.03.2010’daki tahliyesini takriben zorla askeri birliğe teslim edilmiştir. 30.03.2010’da tekrar cezaevine konulmuş, 29.04.2010’da serbest bırakılıp, yeniden askeri birliğine teslim edilmiştir. 03.05.2010’da tekrar hapsedilmiş, Askeri Hastaneye gönderildiği 01.06.2010 tarihine kadar cezaevinde kalmıştır. Askeri hizmete uygun olmadığını belirten bir tıbbi rapor sayesinde, bu raporun söz konusu iddiaların geçtiği dönemi de kapsadığı gerekçesiyle beraat etmiştir²⁰⁹. Mahkeme “emre itaatsizlikte ısrar” gerekçesiyle açılan iki davada hükmün açıklanmasını geriye bırakmış, ancak firar gerekçesiyle açılan bir başka davada Aydemir hüküm giymiştir. Mahkeme vicdani ret hakkını tanıyan bir karar vermiş olmasına rağmen Enver Aydemir’in vicdani reddini inandırıcı bulmayarak kendisinin bu hakkını tanınamıştır. Dava hâlâ Askeri Yargıtay’da görülmektedir. Diğer vicdani retçiler İnan Suver, Muhammed Serdar Delice, Onur Erden, Fikri Işık, ve Vakkas Kalay’ın davaları da hâlâ sürmektedir ki bu durum onları her an hapsedilme tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır²¹⁰.

16. MADDE HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf devlet;

- o Yaşam hakkını uluslararası standartlara uygun biçimde tanımlamak üzere Anayasa’nın 17. maddesini değiştirmelidir,
- o PVSK; güç kullanımı hallerinde yaşam hakkı ve işkenceye maruz kalmama hakkının korunması amacıyla değiştirmelidir,
- o Minnesota Protokolü uyarınca, Türkiye’nin güneydoğusu ve diğer ilgili bölgelerinde işlendiği belirlenen ağır suçların cezai soruşturmalarının etkin, hızlı, tarafsız, ve şeffaf; adli tıp incelemelerinin ivedilikle yapılmasını sağlamalıdır,
- o İnsan hakları savunucularının hak savunma süreçlerindeki eylemlerine ilişkin adli takibat yürütülmemesini, ulusal güvenlik ve terörle mücadele mevzuatının ve diğer önlemlerin hak savunucularını hedef almak, çalışmalarını engellemek, ya da uluslararası hukuka aykırı biçimde güvenliklerini tehlikeye atmak için kötüye kullanılmasını engellemelidir,
- o Vicdani ret hakkını tanımalı ve vicdani retçilere yönelik tüm soruşturma, kovuşturma ve infazları durdurmalıdır.

209 <https://www.cihan.com.tr/en/cms-copied-news-on-26-10-458140.htm>

210 Bkz. <http://vicdaniret.org/>

Endiše Kaynađı Olan Diđer Hususlar

122. Terör tanıml hakkında (para.36)

Bu alternatif rapor boyunca belirtildiği üzere, Hükümetin Yanıtları siyaseten kırılğan hâle gelmiş olan kanun değişliklerine ilişkin mevcut gelişmeler düşünöldüğünde, değerlendirme yapmak için yeterli değerildir. Mevzubahis “paketler” çoktan miadını doldurmuştur.

- 123.** Aslında ateşkes vesilesi ile süren kısa dönemin ötesinde, terör söyleminin genel bir yol izlediği ifade edilmelidir. 2011’in sonunda, dönemin İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin, “yeni terör tanımlı”nı anlatıyordu. Şahin, sanatı “terörizmin arka bahçesi” olarak tanımlamakta ve sözlerini “Resim yaparak, tuvale yansıtır. Şiir yazarak, şiirine yansıtır” diye sürdürmekteydi. Ayrıca sanatçıları; “terörizmle mücadele eden ordu ve polisi sanatlarının nesnesi kılarak demoralize etmeye çalışmakla” itham etmiştir. Sanatçılar ikiyüzlü olarak görölmektedir: “‘İyi’ dedikleri her şey kötü, ‘kötü’ diyorlarsa iyidir. ‘Barış’ diyorlarsa orada savaş vardır. ‘Demokrasi’ diyorlarsa orada zulüm vardır.” Şahin’in hükümet için bu soruna getirdiği tüyler ürpertici çözüm ise bunları [ortalığı karıştıranları] bir cerrah hassasiyetiyle açıklamaktır.²¹¹

Yetkililer tarafından yapılan bu ve benzeri yorumlara ilgili kısımlarda değinilmiştir. Bunlar, muhalefeti hedef almak ve herkesin tehdit altında hissedeceği bir iklim yaratmayı hedeflemektedir. Ankara’da gerçekleşen bombalı saldırı sonrası 14 Mart 2016 tarihinde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bir demeçte bulunmuş ve “Elinde silahı, bombası olan teröristle, konumunu, kalemini, unvanını, amacına ulaşabilmesi için teröristin emrine verenin de hiçbir farkı yoktur.” diyerek *STK temsilcilerini, gazetecileri ve milletvekillerini hedef almış ve eklemiştir*: ““Terör ve terörist tanımlını en kısa sürede yeniden yaparak Ceza Kanununa almalıyız. Bu mesele basın özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü meselesi değerildir.”²¹²

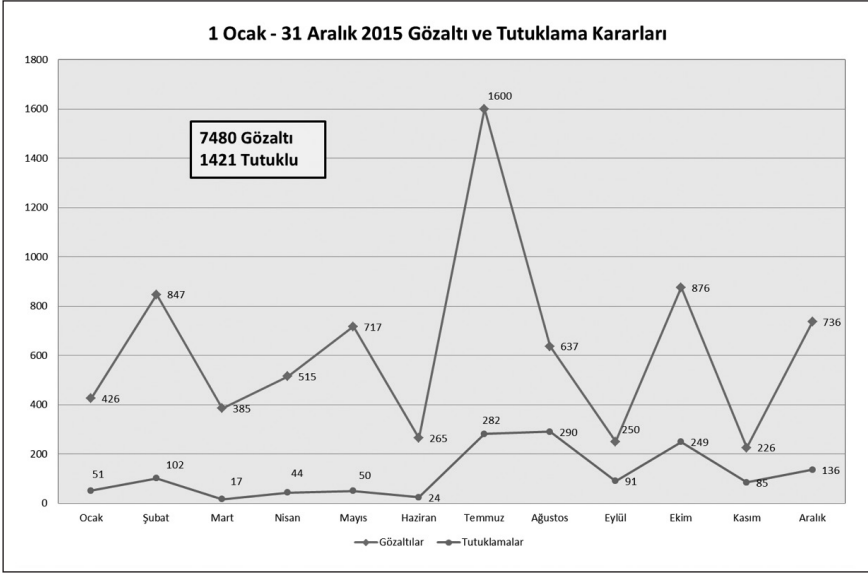
Aşağıda yer alan Şekil 6, TMK ile ilişkili alıkonmaları göstermektedir. Göröldüğü üzere, Temmuz 2015’te başlayan çatışmaların ardından terör tanıml pratikte genişletilmiştir.

124. Uluslararası taahhütler hakkında (para.37-39)

Toplumda muhalefete karşı yükselen şiddet ve şiddet uygulanmasına olanak sunan yasal düzenlemeler ile siyasi ve kamu yetkililerinin insan haklarını ayaklar altına alan tavır ve söylemleri, Türkiye’de demokrasi ve hukukun üstünlüğünü ağır bir biçimde zedelemiştir.

211 Bkz: <http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/12/26/icisleri.bakanindan.yeni.teror.tarifl.eri/642042.0/index.html>

212 Bkz: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/turkey-s-president-erdogan-wants-definition-of-terrorist-to-include-journalists-as-three-academics-a6933881.html>



Şekil 6

125. Bu raporlama sürecinde, devlet güvenliğini sağlamak adına atılan adımlar, toplanma ve gösteri hakkı ile işkence ve diğer kötü muamele yasağı başta olmak üzere insan hakları ihlalleri pahasına artarak sürmüştür. Avrupa Komisyonu Türkiye 2014 İlerleme Raporunda da belirtildiği üzere, ifade ve toplanma özgürlüğünün yasal çerçeve ve yorumlanış biçimi tarafından engellenmesi sürdürülmüştür. 2014 yılında bu bağlamda, insan hakları ve demokrasi üzerinde yıkıcı etkileri olan çok sayıda yasal değişiklik yapılmıştır.²¹³ Ayrıca, yukarıda da belirtildiği üzere, 'İç Güvenlik Paketi' olarak anılan tasarı da, özgürlükleri kısıtlayan, toplumsal muhalefeti baskılayan, polislin yetkisini genişleten ve yargıyı devlet sisteminden kopararak, 'hukukun üstünlüğü' ve 'güçler ayrılığı' ilkelerinin ilgasına yol açan adımlardan biridir. Gözaltı, arama ve ateşli silah kullanımı yetkilerinin genişletilmesine ise kolaylıkla artan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına yol açacak olduğunu belirtmeye dahi gerek yoktur. İleride altı çizilecek olan sokağa çıkma yasakları pratiği de insan haklarının tesisi ve korunmasına dair ortak bilinci ciddi biçimde yıkmıştır. Eğer

²¹³ İnternet kullanımı hakkında 19 Şubat 2014 itibarıyla yapılan ve 2014 süresince devam eden çeşitli yasal düzenlemeler, hakimler ve savcılar yüksek kurulu hakkında 27 Şubat 2014 itibarıyla yapılan ve 2014 süresince devam eden çeşitli yasal düzenlemeler, Terörle Mücadele Kanunu hakkında 6 Mart 2014 itibarıyla yapılan ve 2014 süresince devam eden çeşitli yasal düzenlemeler, milli istihbarat teşkilatı hakkında 26 Nisan 2014 itibarıyla yapılan ve 2014 süresince devam eden çeşitli yasal düzenlemeler, kolluk kuvvetlerinin arama yapabilmesi adına "somut delillere dayalı kuvvetli" ibaresinin "makul" şeklinde değiştirilmesi kanun hükmünü de içeren 12 Aralık 2014'te çıkan kanun paketi vb.

ki vardiyası elbette, çünkü Hükümet'in mevzu insan hakları olduğunda takındığı içgörü yoksunu tutum bize göre, bu reformların AB'ye katılım süreci nedeniyle genel olarak bir "ev ödevi" zorunluluğu halinde yapıldığı yönündedir. Fakat, Türkiye'nin AB katılım motivasyonu çeşitli gerekçelerle düşmektedir ve deneyimlerimize göre bu durum insan haklarının korunmasını doğrudan olumsuz bir biçimde etkilemektedir.

- 126.** Yukarıda da belirtildiği üzere, raporlama döneminde, insan haklarının tesisi ve korunmasına ilişkin tedbirlerden ziyade; bizleri Türkiye'de artan ve yoğunlaşan insan hakları ihlallerine dair endişelendiren çok sayıda girişim gerçekleşmiştir. Özellikle 2015 itibarıyla, ne yazık ki, Türkiye'de polislerin keyfi yetkisinin çoğaldığı, insan hak ve özgürlüklerinin gittikçe çığnendiği, uzun süren sokağa çıkma yasakları altında bulunan illerde pek çok insanın yaşamını yitirdiği/yaralandığı, toplumsal gösterilerde yer alanların polis şiddetine maruz kaldığı ve ifade ve toplanma özgürlüklerinin son derece kısıtlandığı yeni bir olağanüstü hal dönemine girilmiştir.
- 127.** Hükümetin yanıtlarında, Avrupa İnsan Hakları İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı insan haklarının tesisi ve korunmasında bir tedbir olarak tanımlanmıştır. Ancak, yukarıda da andığımız ulusal güvenlik hakkındaki son düzenlemeler ve uygulamaların, eylem planında özetlenen tedbirlerle çelişmekte olduğu gözlemlenmektedir. Zira, insan hakları pahasına ulusal güvenliğe öncelik verilmesinin sonucu olarak kolluk kuvvetleri yeterli gözetim bulunmaksızın geniş yetkilerle donatılmıştır. Dahası, Avrupa Komisyonu Türkiye 2015 İlerleme Raporunda da belirtildiğine göre, Eylem Planı terörle mücadele alanında insan haklarının korunması da dâhil olmak üzere AİHS ihlali olarak tanımlanan tüm bölümleri kapsayacak şekilde gözden geçirilmelidir. Çünkü terörle mücadele kanunu, AİHS içtihadı ile uyumlu olmayıp ulusal güvenlik adına insan hakları ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.
- 128.** Devlet, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin politikasını da kanunen ve fiilen sürdürmektedir. Avrupa Komisyonu Türkiye 2015 İlerleme Raporunda belirtildiği üzere, ifade özgürlüğü; mevzuatın keyfi ve kısıtlayıcı biçimde yorumlanması, siyasi baskı, görevden almalar ve gazetecilere yönelik oto-sansüre de yol açan davalar ile hiçe sayılmaktadır.²¹⁴ Devlet, medya üzerindeki baskısını gazetecileri tutuklayarak veya gazetecilere davalar açarak ve medya kuruluşları ile gazetelere yüksek para cezaları vererek, sansür davaları açarak ve mecburi işten çıkarmalarla sürdürmektedir. AB Raporu ayrıca, toplanma özgürlüğünün de özellikle toplumsal gösterilerde kolluk kuvvetlerinin orantısız güç kullanımı ve buna karşın yaptırım eksiklikleri yoluyla sıkça engellendiğini belirtmektedir.²¹⁵
- 129.** Devleti korumak adına, yaşam hakkı dâhil olmak üzere insan hak ve

214 COM(2015) 611 final, s.22

215 COM(2015) 611 final, s.22

özgürlüklerini ihlalleri riskine rağmen şiddetin kullanımı; 7 Haziran 2015 tarihli genel seçimler sonrası yoğunlaşmış ve o zamandan bu yana gündem güne artmaktadır. Temmuz 2015'te "çözüm" sürecinin askıya alınması, Orta Doğu'daki mevcut gelişmeler ve Kürt meselesine ilişkin barışçıl ve demokratik bir çözüm getirilmesi için kapsamlı ve bütüncül bir program geliştirilmesi ve uygulanması yönündeki somut girişimlerin eksikliği neticesinde, Kürdistan İşçi Partisi(PKK) ile Türkiye Devleti arasındaki silahlı çatışmaların yeniden başlamıştır. Bu durum, hızla doğu ve güneydoğuda şiddetin tırmanmasına yol açmıştır. Avrupa Komisyonu Türkiye 2015 İlerleme Raporunda ifade edildiği üzere, bu durum insan hakları ihlalleri konusundaki ciddi endişeleri de artırmıştır²¹⁶ ve "çözüm" sürecinin askıya alınmasından bu yana da durum her geçen gün kötüye gitmektedir.

130. Sokağa Çıkma Yasakları Hakkında

Yukarıda da belirtildiği üzere, 2015 yılında Türkiye yeni bir olağanüstü hal dönemi ile tanışmıştır. Devlet ile PKK arasındaki çatışmaların başladığı 24 Temmuz 2015'ten bu yana, silahlı çatışmaların en yoğun yaşandığı dönemler insan hakları ihlallerini mimlemiştir.

131. Yetkililerin açıklamalarına göre sokağa çıkma yasakları; PKK üyelerinin yakalanması, hendeklerin kaldırılması, halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması amaçları ile uygulanmaktadır. TİHV Dokümantasyon Merkezi'ne göre, 16 Ağustos 2015 ve 17 Mart 2016 tarihleri arasında Türkiye'nin güneydoğusundaki 7 il, en az 22 ilçede, resmi olarak tespit edilebilen, en az 63 süresiz ve gün boyu sokağa çıkma yasağı uygulaması gerçekleşmiştir. İlgili iller şu şekildedir: Diyarbakır (34 kez), Şırnak (9 kez) ve Mardin (11 kez), Hakkâri (5 kez), Muş (1 kez), Elazığ (1 kez) ve Batman (2 kez). Cizre'deki sokağa çıkma yasağı 79 gün sürmüştür, Sur'da ise 22 Mart 2016 itibarıyla 100.gününde olan yasak hâlâ sürmektedir. Bu raporun hazırlandığı sırada, Sur'daki gibi, sokağa çıkma yasağı uygulamaları sürmekteydi.

2014 nüfus verilerine göre, en az 1 milyon 642 bin yurttaşın sokağa çıkma yasaklarından etkilendiği tahmin edilmektedir ve Yaşam Hakkı ve Sağlık Hakkı başta olmak üzere temel hakları açık bir biçimde ihlal edilmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın 27 Şubat 2016 tarihli açıklamasına göre, en az 355 bin yurttaş yaşadıkları il ve ilçeleri terk etmek zorunda kalmıştır. TİHV Dokümantasyon Merkezi verilerine göre, ilk sokağa çıkma yasağı ilânının gerçekleştiği 16 Ağustos 2015 ile 18 Mart 2016 tarihleri arasında resmi sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş zaman dilimleri içerisinde, bu kapsamdaki bölgelerde en az 310 sivil yaşamını yitirmiştir²¹⁷.

216 COM(2015) 611 final), s.22

217 Rapor için bkz: <http://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/T%C4%B0HV-Soka%C4%9Fa-%C3%87%C4%B1kmaYasaklar%C4%B1-Bilgi-Notu-18-Mart-2016.pdf>

132. İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks sokağa çıkma yasaklarının uygulanmasına ilişkin temel endişeleri hâlihazırda yapmış bulunduğu açıklamada dile getirmiştir. Muižnieks, sokağa çıkma yasaklarını geniş bir nüfusun en temel haklarının olağanüstü bir biçimde kısıtlanması olarak tarif etmiştir. Sokağa çıkma yasaklarının ölçülülük ve gereklilik kriterlerini yerine getirmiyor olması nedeniyle, Türkiye yetkililerini gelecekte terörle mücadele operasyonlarının kapsamla sınırlı ve kamusal yaşamdaki aksamaların hedeflenenler doğrultusunda son derece orantılı olması gerektiği konusunda uyarmıştır. Ayrıca, iddiaların sayısı ve ciddiyetine karşın süren soruşturma sayısındaki noksanlığı da üzücü bulmuştur. Bu nedenle, yetkililere mağdurların maruz kaldıkları zarar için adil, uygun ve zamanında tazminat almalarının sağlanması ve bağımsız gözlemcilerin erişimine müsaade edilmesi için çağrıda bulunmuştur²¹⁸.

133. İlçelerde sokağa çıkma yasaklarını, aynı prosedüre binaen Valilikler ikinci bir duyuruya kadar sürecek biçimde ilan etmektedir. Sokağa çıkma yasağı uygulamalarına dair duyurular İİK 11/C maddesine dayandırılarak gerekçelendirilmektedir²¹⁹. Takdir edilebileceği üzere, İİK'nın 11/C maddesinde böyle bir yetki tanınmamaktadır. Dahası, Valilik yetkisi altında sokağa çıkma yasağı ilan edilebileceğine ilişkin herhangi bir kanuni zemin de bulunmamaktadır. Aksine, Türkiye Anayasası'nın 13 Maddesi; "Temel hak ve özgürlükler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." şeklinde düzenlenmiştir. Anayasaya bakıldığında, olağanüstü hal prosedürleri "119. madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türlü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne surette alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklik yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir." diye tanımlamakta olan Madde 121/2 ile çalışmaktadır. Bu Olağanüstü Hal Kanunu, 2935 sayılı kanundur. Sokağa çıkma yasakları ise bu Kanun'a dayandırılmamaktadır.

Benzer bir şekilde, Anayasa'nın 120.maddesine göre de Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilmektedir. Aslına

218 Açıklama için bkz: <http://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkey-should-ensure-the-protection-of-human-rights-in-the-fight-against-terrorism>

219 http://www.migm.gov.tr/en/Laws/Law5442_ProvincialAdministration_2010-12-31_EN_rev01.pdf

bakılırsa, ilerleyen günlerde TMK'da Başbakan'ın askeri birimlere operasyon düzenleme görevi verme yetkisini düzenleyecek yeni bir değişiklik yapılacak olduğunun duyurulması, Hükümetin bu yasal zeminsizliğin farkında olduğunu göstermektedir²²⁰.

- 134.** 11 Aralık 2015 tarihi itibarıyla, aralıksız süren sokağa çıkma yasaklarının uygulanışındaki değişim, ilân edilen bölgelerin kapsamındaki genişleme, ilân sürelerinin yine ucu açık olmakla birlikte uzunluğu, ağır savaş silahlarının yerleşim birimleri içerisinde kullanılması²²¹ ile bunlara uygun geliştirilen adli süreçler Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmış olan bilgi edinme hakkı ve gerçeği bilme hakkını erişilemez kılmıştır.
- 135.** Kimilerinin bedenleri ya yakınları ya da DNA eşleşmesi sayesinde teşhis edilebilmiştir, ancak ölüm zamanı, nedeni ve mekanizmasına ilişkin bilgi eksikliği ile şüpheler mevcudiyetini korumaktadır. Birçok bedenin otopsisinde avukat ve bağımsız adli tıp uzmanlarının hazır bulunmasına müsaade edilmemesi; özellikle ölü muayene ve olay yeri inceleme raporlarını içeren soruşturma dosyasının ilgililere iletilmemesi; ne ailelere ne de avukatlara otopsi raporunun verilmemesi ve birçok bedenin otopsi prosedürü öncesi giysileri çıkartılmış olarak getirilmesi gibi iddiaların varlığında İstanbul ve Minnesota Protokolleri ihlal edilmiştir. Böylesi ciddi ihlallerin mevcut olduğu bir dönemde tam bir otopsi süreci imkânsız hale gelmiş, böylece yaşamını yitiren kişilere dair güvenilir bilgi elde edilememiştir. Özellikle Cizre'deki bodrum katlarından çıkartılan pek çok bedenin beden bütünlüğü bozulmuş olduğu için kimlik teşhisi yapılamamıştır. Dahası, 7 ve 16 Ocak 2016'da Adli Tıp Kurumu Kanunu Uygulama Yönetmeliği ve yine 16 Ocak 2016'da Cenaze Defin ve Nakil İşlemleri Hakkında Yönetmelik'te yapılan değişiklikler ile gerekli süre beklenmeden cenazelerin toplu olarak kimsesizler mezarlıklarına veya bilinmeyen yerlere defnedilmesinin önü açılmış, bu durum kimlik teşhisini daha da zor kılmıştır. Öldüğü bilinen veya iddia edilen kişilerin bedenleri teşhis edilmiş olsun ya da olmasın hâlâ Adli Tıp Kurumlarına gönderilmek için bekletilmektedir. Bunun nedeni, süren askeri operasyonlar veya operasyonların sona erdiği bildirilmiş olsa dahi süren sokağa çıkma yasaklarıdır. Bu cenazelerin sokağa çıkma yasaklarının sürmekte olduğu alanlardan dışarı çıkartılmadığı bilinmektedir ancak bu konuda süren bir soruşturmaya ilişkin de güvenilir bilgi edinilememiştir. Sokağa çıkma yasakları süresince işkence vakalarının arttığı tespit edilmiş ve gözaltındakilere ilişkin herhangi bir usul güvencesi ortaya konmamıştır²²².

220 <http://www.hurriyet.com.tr/guneydoguda-operasyonlara-katilan-askere-yasal-koruma-40071929>

221 Resmi bir açıklama yapılmamış olsa dahi, ulusal basın kuruluşlarında çıkan haberlere göre neredeyse 10 bin güvenlik gücü sokağa çıkma yasaklarının sürmekte olduğu her bir ilçede (Cizre, Sur, Silopi) operasyonlara katılmaktadır. Ayrıca, ağır savaş koşullarında kullanılan yüzlerce askerî zırhlı aracın da (tank, panzer, top vb.) ilgili il/ilçelere sevk edildiği bilinmektedir.

222 <http://www.radikal.com.tr/turkiye/silopi-ve-cizrede-gozaltinda-iskence-iddiasi-1500026/>

136. Ortaya çıkan veriler sivil nüfusa karşı yoğun bir biçimde öldürücü güç kullanıldığını göstermektedir. Aynı şekilde, tarafsız ve bağımsız araştırmaları öngören tüm uluslararası insan hakları standartlarının aksine ölümlerin neden ve mekanizmaları resmi olarak bildirilmemiş olsa dahi, sunulmayan sağlık hizmetlerine erişim noktasında birçok vaka rapor edilmiştir. Dahası, yaralı sivillerin diğer illerdeki hastanelere sevk edilmeleri de ilçelerde sağlık hizmeti vermenin tehlike teşkil ettiği biçiminde yorumlanabilir. Hem Cizre hem de Silopi'den gelen raporlar ve görüntüler göstermektedir ki, Devlet Hastaneleri güvenlik kuvvetleri tarafından işgal edilmiş ve onlar tarafından kontrol edilmektedir. Bu da, temel sağlık hizmetlerinin sunulmasını engellemiş, sağlık çalışanlarını tehlikeye sokmuş ve acil tıbbi müdahale gerektiren kişileri bundan yoksun bırakmıştır. 'Olağanüstü koşullar' altında destekleyici, koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici hizmetlerin sağlanmadığı vurgulanmalıdır.

Sokağa çıkma yasaklarının başlamasıyla sağlık çalışanlarına yönelik saldırılar yoğunlaşmıştır. 30 Aralık 2015 tarihinde, Cizre Devlet Hastanesi'nde çalışan ve TİHV'in değerli gönüllülerinden biri olan sağlık çalışanı Abdülaziz Yural, Nur Mahallesi'nde polis tarafından vurulmuş olan sivil bir kadının yardımına gitmeye çalışırken bir özel harekât polisi tarafından hedef alınmıştır. Abdülaziz Yural kafasından vurulmuş ve kısa süre içerisinde yaşamını yitirmiştir. Yural'ın cenazesi, devlet güçlerinin yoğun ateşi nedeniyle alınamayarak caddede kalmıştır. 29 Aralık 2015'te ise sağlık çalışanı Agit Tetik(23), göğsünden vurularak yaralanmış olan amcası Ali Tetik'e(34) sağlık hizmeti sunduğu gerekçesiyle tutuklanarak cezaevine konmuştur.

137. Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12.maddesinde ve buna ilişkin Komite'nin 14 No'lu Genel Yorumunda (2000), 'sağlık hakkı yalnızca zamanında sağlanan ve uygun sağlık bakımı değil, aynı zamanda güvenli ve içilebilir su kaynaklarına erişim ve yeterli sağlık koruma koşulları, güvenli yiyecek arzı, beslenme, konut, işle ilgili ve çevresel şartların sağlıklı olması, ve cinsel sağlık ile üreme sağlığı da dâhil olmak üzere sağlıkla ilgili eğitimlere erişim gibi sağlığın belirleyici etmenlerini içeren kapsayıcı bir hak' olarak tanımlanmaktadır. Komite'nin de Yorumunda altını çizdiği üzere; 'sağlık hakkı, her türlü biçim ve düzeyde, zaruri ve birbiriyle ilgili mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve kalite gibi unsurları içermektedir'. Buna ek olarak, 'sağlık hakkı, diğer insan haklarının gerçekleşmesiyle çok yakından ilgili ve hatta bu hakların gerçekleşmesine bağlıdır; ve bu haklar, Uluslararası Haklar Bildirgesinde de geçtiği üzere yiyecek, konut, çalışma, eğitim, insanlık onuru, ayrımcılığa maruz kalmama, eşitlik, işkencenin yasaklanması, mahremiyet ve bilgiye erişim hakları ile toplanma, örgütlenme ve hareket özgürlüklerini kapsamaktadır. Bu ve diğer hak ve özgürlükler, sağlık hakkının ayrılmaz unsurlarına işaret etmektedir'. Bu bilgi kapsamında, sağlık hizmetlerine yaşam hakkı ve işkence ve diğer kötü muamele görmeme hakkı doğrultusunda odaklandık. Bununla birlikte, birçok olayın insanların evlerinde meydana geldiği ve maalesef sokağa çıkma yasaklarının süresiz ve gün boyu uygulandığı

düşünüldüğünde, güvenli yiyecek ve içilebilir su, konut, sağlıklı çalışma koşulları ve sağlıklı bir çevre gibi unsurlara erişilemediği açıktır.

Gayet iyi bilindiği üzere, 'sağlık hakkı, tıbbi deneyler, araştırmalar veya zorla sterilizasyon gibi kişinin rızası olmayan tıbbi tedavi ve işleme tabi tutulmaması ve işkence ve diğer zalimane, gayri insani veya küçültücü muamele veya ceza görmeme hak ve özgürlüklerini' içermektedir. Ayrıca, 'mümkün olan en yüksek seviyedeki sağlık durumuna ulaşabilmeleri için insanlara eşit imkânlar sunan bir sağlık koruma sistemine sahip olma; hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü; temel ilaçların temini; anne, çocuk ve üreme sağlığı; temel sağlık hizmetlerine eşit ve zamanında erişim' haklarını da içermektedir. Devletlerin, sağlık hakkının kullanımına doğrudan ya da dolaylı olarak müdahale etmekten imtina etmeleri gereklidir. Sağlık hakkının tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için ise, üçüncü kişilerce müdahale edilmesini önleyecek şekilde uygun yasal, idari, bütçesel, yargısal, geliştirici ve diğer tedbirleri almalarını gerekli kılar. Anlaşıldığı üzere, güvenlik güçleri tarafından işgal edilmiş ve onların kontrolü altında olan bir hastaneden ne halkın misilleme korkusu taşımadan sağlık hizmeti talep etmesi ne de sağlık çalışanlarının güven içerisinde sağlık hizmeti sunması beklenemez.

- 138.** Bu şartlar altında doğrulama yapılması mümkün değildir çünkü sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı tüm illerde yaşayan kişiler ağır insan hakları ihlallerine yol açan ciddi askeri operasyonların hedefi olmuştur. Ancak, iddia edilen insan hakları ihlallerine ilişkin de herhangi bir etkin soruşturma yürütülmemektedir. Dahası Devlet bağımsız gözlemcilerin bu iddiaları araştırmasına da müsaade etmemiştir. Kamu yetkililerine yapılan tüm başvurular ve bağımsız gözlem için BM ya da Avrupa Konseyi nezdinde yapılan bütün uluslararası talepler de reddedilmiştir.
- 139.** Sonuç olarak, il veya ilçelerde yaşayan kişilere kolektif ceza uygulanmıştır. Yukarıda da sözü edildiği üzere, sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlandığından bu yana sağlık hakkı tüm unsurlarıyla birlikte Devlet görevlileri tarafından ihlal edilmiştir. Aylar boyunca uygulanan "süresiz sokağa çıkma yasaklarının" bir sonucu olarak, en az 1 milyon 642 bin kişinin kasten ve "keyfi biçimde özgürlüklerinden alıkonduklarını" ifade etmek gerekir. Kontrolün kati suretle devlete ait olduğu bu bölgelerde yaşayan kişilerin yaşam hakları tehlikede olduğu gibi, su, yiyecek ve sağlık hizmetleri gibi temel haklardan da uzun süre boyunca mahrum kalmakta oldukları görülmektedir²²³. Bu "süresiz sokağa çıkma yasağı" uygulamaları, kişilerin bireysel veya kolektif olarak belli bir vahamete de erişmiş olan ağır acı ve duygusal ıstırap yaşamakta olduklarından dolayı işkence ve diğer kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirilmelidir.

223 Af Örgütü'nün raporu için Bkz. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3178/2016/en/>; <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3230/2016/en/>

ENDİŞE KAYNAĞI OLAN DİĞER HUSUSLAR HAKKINDA ÖNERİLER

Taraf Devlet;

- o İKS izleme standartlarına uygun olarak, cinsiyet, yaş, ırk ve azınlık statüsü, coğrafi konum ve milliyete göre ayrılmış biçimde istatistiksel veri sağlamak ve işkence ve diğer kötü muameleye dair şikayetler, soruşturmalar, davalar ve kararlar ile rehabilitasyon ve tazminat süreçlerine ve tüm bu şikayet ve dava dosyalarının sonuçlarına ilişkin kapsamlı bilgi derlemelidir
- o Terörle mücadele adına kişileri damgalamak ve korkutmaktan kaçınmalıdır
- o TMK'da yapılması planlanan değişiklikleri geri çekmelidir
- o Süresiz sokağa çıkma yasağı uygulamalarını sona erdirmelidir
- o Sokağa çıkma yasakları sırasında yaralanan ve yaşamını yitiren sivillere ilişkin hızlı ve kapsamlı soruşturmalar yürütmelidir
- o Sokağa çıkma yasakları sırasındaki yargısız infaz iddialarına ilişkin etkin soruşturmalar yürütmelidir
- o Sokağa çıkma yasakları sırasında, özellikle de gözaltılar esnasında gerçekleşen işkence ve diğer kötü muamele iddialarına ilişkin etkin soruşturmalar yürütülmesini garanti altına almalıdır
- o Terörle mücadele adına gerçekleşen insan hakları ihlalleri iddialarının doğrulanmasını sağlayacak kanuni tedbirleri almalıdır
- o Roma Statüsünü imzalamalı ve onaylamalıdır



İşkenceye Karşı Komite

Türkiye'nin Dördüncü Periyodik Raporu ile ilgili Sonuç Gözlemleri^{224*}

1. İşkenceye Karşı Komite, 26, 27 Nisan 2016 tarihlerinde düzenlenen 1406. ve 1409. toplantılarında (CAT/C/SR.1406 ve 1409) Türkiye'nin dördüncü periyodik raporunu değerlendirmiş (CAT/C/TUR/4) ve 10, 11 Mayıs 2016 tarihlerinde yaptığı 1424. Ve 1426. toplantılarında aşağıdaki sonuç gözlemlerini kabul etmiştir.

A. Giriş

2. Komite, Taraf Devletle Komite arasında daha odaklı bir diyaloga imkan verdiği için, taraf Devletin seçmeli raporlama usulünü kabul etmesini memnuniyetle karşılamaktadır;
3. Komite, raporun değerlendirilmesi sırasında taraf Devlet heyetiyle yürütülen diyalogu memnuniyetle karşılamaktadır.

B. Olumlu gelişmeler

4. Komite, taraf Devletin, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezaya karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü'nü 27 Eylül 2011'de onaylamış olmasını memnuniyetle karşılamaktadır.
5. Komite, ayrıca, taraf Devletin Sözleşme ile ilgili konularda aldığı, aşağıda belirtilen yasal önlemleri memnuniyetle karşılamaktadır:
 - (a) Komitenin daha önceki sonuç gözlemlerinde tavsiye ettiği üzere (CAT/C/TUR/CO/3, para 24) Ceza Kanunu'nun 94. Maddesinde, işkence fillerindeki cezai sorumluluklarda zamanaşımının işlemeyeceğine dair Nisan 2013'te yapılan değişiklik;
 - (b) Özgürlüğünden yoksun bırakma tedbirlerine alternatif tedbirler öngören 6291 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda

224 Komite tarafından elli yedinci oturumunda kararlaştırılmıştır (18 Nisan-13 Mayıs 2016).

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 11 Nisan 2012 yayınlanarak yürürlüğe girmesi;

(c) Menşe ülkeye veya düzenli olarak ikamet ettikleri ülkeye iade edildiği takdirde işkence görme tehlikesi olan bireyler için ikincil koruma hükmü içeren, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 11 Nisan 2013'te yürürlüğe girmesi;

(d) 20 Mart 2012'de, 6284 Sayılı 'Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un yürürlüğe girmesi.

6. Komite, Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planınının 2016-2019 yıllarını kapsayacak şekilde güncellenmesi başta olmak üzere, taraf Devlet'in insan haklarının daha fazla korunması ve Sözleşme'nin uygulanması için politika ve prosedürlerinde değişiklik yapmaya yönelik girişimlerini kaydetmiştir.
7. Komite, taraf Devlet'in topraklarına kitlesel olarak gelen sığınmacı, korumaya muhtaç kişiler ve belgesiz göçmen akımına cevap vermek için gösterdiği somut çabalara değer vermektedir. Komite, ayrıca, taraf Devlet'i, ülkelerindeki silahlı çatışmadan kaçan ve sayıları 2.7 milyonu aşan Suriyeli mülteciyi, binlerce Afganistan, Eritre, Irak, Sudan ve başka ülkelerden gelen sığınmacı ve mülteciyi kabul ettiği ve/veya barındırdığı için takdirle karşılamaktadır.
8. Komite, taraf Devlet'in İnsan Hakları Konseyi özel prosedür mekanizmasına yönelik daimi davetini korumasının önemini bilincindedir.

C. Endişe verici temel konular ve tavsiyeler

İşkence ve kötü muamele fiillerinin cezasız kalması

9. Taraf Devlet, işkence eylemlerinin zamanaşımına tabi olamayacağı şekilde yasalarını değiştirmiş olmasına rağmen, Komite, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına konu olan işkence iddialarının yer aldığı davalar da dahil olmak üzere, işkence iddiasıyla başlatılan yargılamalarla ilgili yeterince bilgi almamış olmasından dolayı kaygı duymaktadır. Komite ayrıca, sivil toplum örgütlerinin raporladığı ve işkence iddiasının yer aldığı yüksek vaka sayısı ile Devletin periyodik raporunda sunduğu veriler arasındaki ciddi farklılığın, bütün işkence iddialarının raporlama döneminde soruşturulmamış olmasına işaret etmesinden dolayı endişe duymaktadır (bkz. Paragraf 273276 ve Ak 1 ve 2). Bunun dışında, taraf Devlet, devlet görevlilerinin kötü muamele ve aşırı güç kullanımı ile ilgili iddialara yönelik çok sayıda soruşturma başlatmış olmasına rağmen, bu soruşturmaların nispeten çok azında disiplin yaptırımları uygulanmış ve çok az sayıda davada para veya hapis cezası verilmiştir. Komite, 2011-2013 yılları arasında görülen, devlet görevlilerinin hapis cezası aldığı altı dava ile ilgili Komite'nin talep ettiği bilgileri sunmamasını veya 2014 ve 2015 yıllarında görevlilerin kötü muameleden dolayı hapis cezasına çarptırıldıkları

hiçbir dava hakkında bilgi vermemiş olmasını esefle karşılamaktadır. Komite ayrıca, taraf Devlet'in kolluk kuvvetlerinin pek çok davada, polise 'direnc göstermek' veya 'hakaret etmek' gerekçesiyle işkence, kötü muamele, ve diğer polis şiddetine karşı şikayetçi olanlara 'karşı dava' açmış olmalarına yönelik dile getirdiği endişelere cevap vermemiş olmasını esefle karşılamaktadır. Komite ayrıca, önceki tavsiyelerine referansla (CAT/C/TUR/CO/3), taraf Devlet'in hala kolluk kuvvetlerinin işkence ve kötü muamele teşkil eden eylemlerine yönelik şikayetleri soruşturmak üzere bağımsız bir Devlet kuruluşu kurmamış olmasını üzüntüyle karşılamaktadır (madde 2, 4, 12, ve 13, 16).

10. Komite, taraf Devleti aşağıdaki hususları yerine getirmeye davet eder:

- (a) Tüm işkence ve kötü muamele iddialarının gecikmeksizin, etkili ve tarafsız bir şekilde soruşturulmasının, eylemlerinin ağırlığına uygun olarak faillerin yargılanmasının ve mahkum edilmesinin sağlanması;**
- (b) İşkence ve kötü muamele iddialarının faillerinin, özellikle iddia edilen eylemleri tekrar işleme, mağdura karşı misillemede bulunma veya soruşturmayı engelleme riski barındıran mevkilerde bulunanların, soruşturma süresince kadar derhal geçici olarak görevden uzaklaştırılmalarının sağlanması;**
- (c) Devlet görevlilerinin, alıkonulan kişileri, ailelerini, işkenceyi bildirmelerini engelleyecek şekilde gözdağı vermek amacıyla 'karşı dava' tehdidini kullanmamalarının sağlanması;**
- (d) Bir sonraki periyodik raporunda, işkence ve kötü muamele iddiaları ile ilgili, mağdurun etnik kökeni de dahil olmak üzere çeşitli göstergelere göre ayrıştırılmış istatistiksel veri sağlanması, yetkililer tarafından işkence veya kötü muamele gördüğünü iddia eden kişilerin sonrasında başka suçlarla yargılandıkları davalarla ilgili bilgi verilmesinin sağlanması;**
- (e) Komite tarafından daha önce tavsiye edildiği üzere, polis hiyerarşisinden bağımsız, kolluk kuvvetlerine yönelik şikayetleri soruşturmakla görevli bağımsız bir kuruluşun kurulması;**

Terörle mücadele operasyonları bağlamında alıkonulan kişilere karşı işkence ve kötü muamele iddiaları

11. Komite, 2015 yılında barış sürecinin sonlanması ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri ile Kürdistan İşçi Partisi (PKK) arasındaki şiddetin yeniden başlamasıyla ve Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adı verilen örgütle bağlantılı kişilerin gerçekleştirdiği terör saldırıları bağlamında ülkenin güneydoğusunda (ör. Cizre ve Silopi) algılanan ve iddia edilen güvenlik tehdidine karşılık verirken kolluk kuvvetlerinin alıkonulan kişileri işkence ve kötü muameleye maruz bıraktığına dair bilgiye yer veren çok sayıda güvenilir raporlarla ilgili ciddi kaygı duymaktadır. Komite

ayrıca, bu türden eylemlerin faillerinin cezasız kaldığı yolundaki raporları da kaygı verici bulmaktadır (madde 2, 4, 12, 13 ve 16).

12. Komite, Sözleşmenin 2. maddesinin 2. paragrafında yer alan, 'hiçbir istisnai durum, ne harp hali ne de bir harp tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez' şeklindeki mutlak işkence yasağını hatırlatmaktadır. Bu doğrultuda, Komite, Sözleşme'nin ikinci maddesinin Devletler tarafından uygulanmasına yönelik 2 Sayılı Genel Yorumunun (2007) 5. Paragrafına dikkat çekmektedir; buna göre, istisnai durum, başka şeylerin yanı sıra, terör saldırısı veya şiddet içeren suç tehdidi, uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmaları da kapsamaktadır. Komite taraf Devlet'e aşağıdaki hususların yerine getirilmesini tavsiye etmektedir:

- (a) Aralık 2015 ila Mart 2016 tarihleri arasında Cizre'de 52 kişinin iddia ettiği ve Komite'nin taraf Devlet heyetine soru yönelttiği polis istismarı dahil olmak üzere, güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen her türlü işkence ve kötü muamele ile ilgili gecikmeksizin kapsamlı ve tarafsız soruşturma yürütülmesi,
- (b) Komuta kademesindeki kişiler de dahil olmak üzere, işkence faili ve işbirlikçisi olduğu iddia edilen kişilerin gereğince yargılanması ve suçlu bulunmaları halinde fiillerin ağırlığı doğrultusunda cezalandırılmaları,
- (c) Adil ve yeterli tazmin de dahil olmak üzere, mağdurlara etkili onarım ve telafi sunulması ve mümkün olduğu derecede tam rehabilitasyon sağlanması,
- (d) İşkencenin mutlak bir şekilde yasak olduğunun belirsizliğe mahal vermeyecek şekilde yeniden teyit edilmesi ve işkence suçunu işleyen, bu suça iştirak eden veya göz yumanların kanun karşısında kişisel olarak sorumlu tutulacağına, ceza yargılamasına tabi tutulacağına ve cezalandırılacağına dair açık bir uyarı verilerek işkence uygulamalarının kamuya açık bir şekilde lanetlenmesi.

Terörle mücadele faaliyetleri sırasında yargısız infazlar ve kötü muamele iddiaları

13. Yukarıda bahsedilen alıkonulmuş kişilerin işkence ve kötü muamele gördüğüne dair iddialara ek olarak, Komite, ülkenin güneydoğu bölgesinde gerçekleştirilen terörle mücadele operasyonları sırasında taraf Devlet otoritelerinin sivilleri yargısız infaz ettiğine dair aldığı bildirimlerle ilgili kaygı duymaktadır. Komite, 8 Eylül 2015'te Cizre'nin Cudi mahallesinde Maşallah Edin ve Zeynep Taşkın adındaki iki silahsız kadının keskin nişancı polisler tarafından öldürüldüğü yolundaki iddia gibi, yaygın olarak bildirilen olaylarla ilgili her hangi bir soruşturma yürütülüp yürütülmediğine dair bilgi talebine taraf Devlet'in

cevap vermemiş olmasını esefle karşılamaktadır. Komite ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararına da konu olan Kasım 2004'te yürütülen bir terörle mücadele operasyonu sırasında Ahmet Kaymaz ve 12 yaşındaki oğlu Uğur'un güvenlik güçleri tarafından öldürülmesi olayı gibi, daha önce gündeme getirdiği öldürme olaylarının faillerinden taraf Devlet'in hesap sormaması karşısında üzüntü duymaktadır. Komite, ayrıca, güvenlik güçleri ile silahlı grup üyeleri arasında çıkan çatışmalarda ölenlerin ailelerine bu kişilerin cenazelerinin verilmediğine dair raporlarla ilgili de kaygı duymaktadır, zira bu uygulama söz konusu ölümlerin hangi koşullarda meydana geldiğine dair soruşturmaları engelleyici niteliktedir. Komite ayrıca, güvenlik operasyonlarının yapıldığı yerlerde uygulanan sokağa çıkma yasaklarının buradaki nüfusun sağlık hizmetleri ve gıda gibi temel mal ve hizmetlere erişimlerini kısıtlayarak ağır acı ve ıstıraba neden olduğu yolundaki raporlar konusunda ciddi kaygı duyduğunu ifade etmektedir.

14. Komite, taraf Devletin aşağıdaki hususları yerine getirmesini tavsiye etmektedir:

- (a) 8 Eylül 2015 tarihinde Cizre'de Maşallah Edin ve Zeynep Taşkın'ın keskin nişancı polisler tarafından öldürüldüğüne yönelik iddialar da dahil olmak üzere, Taraf Devlet'in yetkililerinin gerçekleştirdiği iddia edilen her türlü yargısız infazla ilgili gecikmeksizin kapsamlı ve tarafsız soruşturma yürütülmesi ve bu türden öldürme olaylarının faillerinin yargılanması ve hesap vermesi;**
- (b) Terörle mücadele operasyonları sırasında öldürülen kişilerin ailelerine her durumda, cenazeleri almaları için haber verilmesi ve makul bir fırsat tanınması ve ailelere yakın zamanda gerçekleşen olaylarda bu fırsatın verilmediği iddialarının soruşturulması;**
- (c) Taraf Devlet'in güvenlik operasyonları sırasında uyguladığı sokağa çıkma yasaklarının bu yasaktan etkilenen kişilerin gıda maddelerine ve sağlık hizmetlerine erişimlerini engelleyerek ağır ıstıraba neden olduğu yolundaki iddiaların gecikmeksizin, tarafsız ve etkili bir şekilde soruşturulması; bu türden kötü muameleden sorumlu kişilerin disiplin cezasına tabi tutulması veya yargılanması; gelecekteki güvenlik operasyonları sırasında alınan önlemlerin bu tür etkiler doğmamasını sağlamak için önlem alınması.**

Göstericilere karşı aşırı güç kullanılması

15. Komite, incelenen dönemde gösterilerde aşırı güç kullanıldığına dair iddiaların çarpıcı bir şekilde artmasından dolayı kaygı duymaktadır. Komite, 2013 yılında İstanbul ve Ankara'da gerçekleşen Gezi Parkı gösterileri bağlamında devlet görevlilerinin davranışları ile ilgili taraf Devlet'in başlattığı soruşturmaların, Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi de dahil olmak üzere gözlemcilerin

kaydettiği aşırı güç kullanımı iddialarına rağmen, herhangi bir yargılamayla sonuçlanmamış olmasını üzüntüyle karşılamaktadır. Komite ayrıca, raporlama döneminde, varsa, aşırı güç kullanımı gerekçesiyle yargılanan polis memurlarının aldığı spesifik mahkumiyetlerle ilgili taraf Devlet'in hiçbir veri sunmaması esefle karşılamaktadır. Komite ayrıca, göstericilere karşı ateşli silah kullanma yetkisini genişleten düzenleme başta olmak üzere (madde 2, 12, 13 ve 16), polise ilave yetkiler tanıyan İç Güvenlik Paketindeki mevzuat değişiklikleri ile ilgili de kaygılarını ifade etmektedir.

16. Taraf Devlet aşağıdaki hususları yerine getirmelidir:

(a) Kolluk güçlerinin aşırı güç kullandığına yönelik iddialarla ilgili gecikmeksizin tarafsız ve etkili soruşturma yürütülmesinin, tüm failerin yargılanmasının ve mağdurların yeterince tazmin edilmesinin sağlanması;

(b) Tüm kolluk görevlilerine, Kolluk Görevlilerinin Ateşli silah Kullanımına Dair Temel İlkeler'i de dikkate alarak, özellikle toplantı ve gösteriler bağlamında, kuvvet kullanımı ile ilgili sistematik eğitim verme yolundaki gayretlerin artırılması.

İşkencenin tanımı ve suç sayılması

17. Ceza Kanunu işkenceyi spesifik bir suç olarak tanımladığı halde, Komite, 94. maddede belirtilen tanımın fiilin saiklerinden bahsetmemesi nedeniyle eksik bir tanım olduğuna dikkat çekmiştir. Yine, işkence gören kişi dışında, gözdağı vermek, zorlamak veya bilgi veya itiraf elde etmek için işlenen işkence fiilinden özel olarak bahsedilmemektedir (madde 1)

18. Taraf Devlet Ceza Kanunu'nun 94. Maddesini Sözleşmenin 1. Maddesiyle uyumlu olacak şekilde düzenleyerek (i) işkencenin uygulanmasındaki saikleri veya nedenleri belirlemeli; ve (ii) mağdur dışındaki bir kimseye gözdağı vermek, bu kişiyi zorlamak veya bu kişiden bilgi veya itiraf elde etmek niyetiyle işlenen fiilleri de tanım kapsamına almalıdır. Bu bakımdan, Komite, Sözleşme'deki tanımla bir taraf Devlet'in kanunlarında yer alan tanım arasında ciddi tutarsızlıkların olmasının cezasızlığa yol açabilecek filli veya potansiyel yasal boşluklar yaratabileceğini belirten Sözleşme'nin 2. Maddesi ile ilgili 2 No'lu Genel Yorumu'na (2007) dikkat çekmektedir (CAT/C/GC/2, para 9).

Temel hukuki güvenceler

19. Türkiye mevzuatında muhafaza edilen hukuki güvenceleri de kaydeden Komite, Ceza Usul Kanunu'nda yapılan değişikliklerle gözaltı sırasında yargı denetimi olmaksızın kişilerin alıkonulması konusunda polise daha fazla yetki veren düzenlemelerle ilgili kaygı duymaktadır. Şüphelilerin hücrelerinde sürekli video izlemesine alınması da bir başka endişe konusudur.

20. **Taraf Devlet, alıkonulan bütün kişilerin, özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları andan itibaren, gecikmeksizin bir hakim karşısına çıkarılma hakkı da dahil olmak üzere, hukuken ve uygulamada tüm temel güvencelere sahip olmalarını sağlamalıdır. Taraf Devlet, gözaltındaki kişilerin mahremiyet hakları veya avukatları veya doktorlarıyla gizli iletişim haklarının ihlal edilebileceği durumlar dışında, gözaltı merkezlerinde alıkonulan kişilerin bulunabileceği bütün alanlara kamera izleme sistemleri yerleştirmeye devam etmelidir. Bu kayıtlar güvenli bir yerde tutulmalı ve soruşturmacılara, alıkonulanlara ve avukatlara erişilr kılınmalıdır.**

Zorla kaybetme

21. Komite, Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu'nun 14-18 Mart 2016 tarihleri arasında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretinden sonra yayınladığı ön değerlendirme gözlemlerinde raporladığı üzere, Türkiye'deki 'zorla kaybetme vakalarıyla ilgili hesap verebilirliğin neredeyse hiç olmayışı' ve taraf Devlet'in 'bu vakaları ciddi şekilde soruşturma, kovuşturma ve yargılama konusundaki belirgin ilgisizliği' konusunda kaygı duymaktadır. Kıbrıs'taki kayıp kişilerle ilgili olarak Komite, taraf Devlet'in kayıp kişilerin aranması ve cenazelerinin tespiti için gelişme sağlanması konusunda Kayıp Şahıslar Komitesi ile gerçekleştirdiği işbirliğini takdirle karşılamaktadır. Ancak, taraf Devlet, Kıbrıs Türk Başsavcılığının Kayıp Şahıslar Komitesi tarafından kendisine gönderilen 94 dava dosyası ile ilgili incelemelerini tamamladığını belirtmişse de, bu davaların faillerinin hesap verebilirliğini sağlamak için hiçbir ceza soruşturması başlatılmamış veya başka bir önlem alınmamıştır. Komite ayrıca, taraf Devlet'in Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen *Kıbrıs-Türkiye* kararını uygulamamış olmasından dolayı kaygı duymaktadır (madde 2, 12, 13 ve 16).
22. Önceki tavsiyelere atıfla (CAT/C/TUR/CO/3, para. 9), taraf Devlet, zorla kaybetme iddialarının olduğu ve henüz çözülmemiş bütün davalarla ilgili etkili ve tarafsız soruşturma yürütülmesi için uygun önlemleri almalı, failleri yargılamalı ve gerektiğinde failleri cezalandırarak mağdurların ailelerine tazminat vermelidir. Komite, taraf Devlet'in Kıbrıs'ta Kayıp Şahıslar Komitesi'yle işbirliğine devam etmeye ve faillerin cezai hesap verebilirliğini saptamak için gayretleri artırmaya davet etmektedir. Komite, taraf Devlet'i Herkesin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin onaylanmasını düşünmeye davet etmektedir.

Mülteciler, sığınmacılar ve iade etmeme ilkesi

23. Sığınmacılar ve mülteciler için geçici koruma ve yardım öngören başta Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu olmak üzere, mevcut yasal çerçeveyi onaylamakla birlikte, Komite, taraf Devlet'in 1951 Sözleşmesi'ne getirdiği coğrafi sınırlamayı devam ettirmesini kaygıyla karşılamaktadır. Yine, Sözleşme'nin 3. maddesinde yer alan iade etmeme ilkesini ihlal eden sınır dışı

ve iade uygulamalarına dair bildirimlerle ilgili kaygı duymaktadır. Komite'nin elindeki bilgilere göre, taraf Devlet, Ocak 2016 ortasından itibaren menşee ülkelerine iade edildiği bildirilen yüzlerce Suriye vatandaşı bağlamında iade etmeme ilkesine aykırı hareket etmiş olabilir. Komite, sığınma prosedürlerinden yararlanmalarına izin verilmeden Mart 2016'da Afganistan'a iade edildiği bildirilen 30 Afgan sığınmacıyla ilgili raporlardan da kaygı duymaktadır. Komite, taraf Devlet heyetinin, güney sınırında Ordu tarafından öldürülen 18 kişinin Suriye'ye geçmeye çalışan "PKK teröristi" olduğunu iddia ederek kanuna aykırı uygulama yapıldığı iddialarını reddettiğini dikkate almakla birlikte, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Nisan 2016'da Türkiye'nin güney sınırını geçmeye çalışan bu insanlara ateş açtığı yolundaki bildirimler konusunda da kaygı duymaktadır. Son olarak Komite, sığınmacılar arasında işkence mağdurlarının vakitlice tespit edilmesi için uygulanan prosedürler konusunda tam bilgi sağlamamış olmasını üzüntüyle karşılamaktadır (madde 3).

24. Taraf Devlet, aşağıdaki hususları yerine getirmelidir:

- (a) Uluslararası standartlara uygun ve Sözleşme'nin 3. Maddesiyle uyumlu yeni bir sığınma sistemi geliştirmeye devam ederek ulusal çerçeveyi güçlendirmek;**
- (b) Sözleşme ile ilgili çekincelerini kaldırarak 1951 Sözleşmesindeki coğrafi sınırlamayı kaldırmayı düşündürmek;**
- (c) Bir kişinin iade edildiği taktirde kişisel olarak ve öngörülebilir bir şekilde işkence görme riskinin olduğuna inanmak için sağlam gerekçeler olması halinde başka bir Devlet'e sınır dışı ve iade işlemi uygulanmamasını sağlamak;**
- (d) Güney sınırındaki vurulma olaylarının etkili ve tarafsız bir şekilde soruşturulmasını sağlamak;**
- (e) Sığınmacılar arasında işkence mağdurlarının tespit edilmesi için açık kılavuzlar oluşturmak ve ilgili eğitimleri vermek.**

18 Mart 2016 AB-Türkiye anlaşması

25. 'Göçmen krizi'yle ilgili AB ile Türkiye arasında yapılan ve 20 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe giren anlaşmanın içeriği ve ilk sonuçları konusunda taraf Devlet heyetinin sunduğu açıklamaları dikkate almakla birlikte, Komite, bu anlaşma kapsamında iade edilen mültecilerin, sığınmacıların ve düzensiz göçmenlerin barındırılması için alınan somut önlemlerle ilgili taraf Devlet'in bilgi vermemiş olmasını üzüntüyle karşılamaktadır. Ayrıca, Komite, sığınma ve uluslararası koruma başvurularının tek tel değerlendirileceğine ve bu kişilerin iade ve toplu iadelere karşı korunacağına dair güvencelerin olmaması konusunda derin üzüntü duymaktadır. Taraf Devlet'in başka devletlerle imzaladığı geri kabul anlaşmaları Komite'nin kaygılarını güçlendirmektedir (madde 3).

26. Taraf Devlet;

- (a) geri gönderilen mülteciler, sığınmacılar ve düzensiz göçmenler için uygun geri kabul koşullarını sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır;
- (b) sığınmacıları ve düzensiz göçmenleri uzun süreler boyunca alıkoymaktan kaçınmalı, alıkoyma uygulamasını mümkün olduğunca kısa süreler için son çare olarak kullanmalı ve alıkoyma işlemine alternatif uygulamalar geliştirmelidir;
- (c) Sığınma veya uluslararası koruma için yapılan bireysel başvuruların hepsini, bölgesel menşe temelli ayrımcılık yapmaksızın etraflıca değerlendirebilecek şekilde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kapasitesini güçlendirmeli, bütün bu süreç boyunca ücretsiz, nitelikli ve bağımsız adli yardıma erişim güvencesi getirmelidir;
- (d) Geri kabul edilen herkesin bireysel değerlendirme fırsatına sahip olmasını ve iadelere ve toplu iadelere karşı korunmalarını sağlamalıdır.

Ulusal insan hakları kurumu

27. Komite, Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun yerini alacak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nu kuran yeni yasaya göre kurum üyelerinin sekizinin kabine tarafından, üçünün ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmasının öngörülmesini bu yeni insan hakları kurumunun bağımsızlığını zedelemesi nedeniyle kaygıyla karşılamaktadır. Komite, yeni insan hakları kurumunun işkencenin önlenmesi için ulusal mekanizma olarak ek işlevleri de yerine getireceği yolundaki açıklamalarını kayda almıştır (madde 2).

28. Taraf Devlet, İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun işlevsel, yapısal ve mali bağımsızlığını sağlamak ve üyelerin atanması işleminin insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için kurulan ulusal kurumların statüsü ile ilgili İlkelerle (Paris İlkeleri) tam uyumlu olmasını sağlamak için gerekli yasal önlemleri almalıdır. Ayrıca, taraf Devlet İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun sadece bu işe adanmış bir yapı ve bu amaçla ayrılan yeterli kaynaklarla ulusal önleyici mekanizma olarak görevini etkili bir şekilde yerine getirmesini sağlamalıdır. Taraf Devlet, kurumun, İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunmasına Yönelik Ulusal Kurumlar için Uluslararası Koordinasyon Komitesi'ne (ICC) akreditasyon için başvurmasını teşvik etmelidir.

Eğitim

29. Taraf Devlet'in, polis, jandarma ve cezaevi personeline verilen insan hakları eğitimleri konusunda verdiği bilgiyi memnuniyetle karşılamakla birlikte Komite, bu programların etkisinin değerlendirilmesine yönelik bilginin olmaması konusunda kaygı duymaktadır. Komite ayrıca, işkencenin soruşturulması ve belgelenmesi sürecine doğrudan katılan çalışanların yanı sıra alıkonulan

kişilerle çalışan sağlık personeli ve diğer personele uygulanan, işkence ve kötü muamelenin izlerinin tespit edilmesi ve belgelenmesi konusundaki eğitim programı konusunda kısıtlı bilgi verilmiş olmasından dolayı üzüntü duymaktadır (madde 10).

30. Taraf Devlet;

(a) Kolluk görevlileri, cezaevi personeli ve cezaevleriyle psikiyatri kurumlarında çalışan sağlık personeli başta olmak üzere bütün kamu görevlilerinin Sözleşmenin hükümlerini iyi bilmelerini sağlamak ve ihlallere hoşgörü gösterilmeyeceğinin, soruşturulacağı ve sorumlu kişilerin yargılanacağı ve suçlu bulunmaları halinde uygun şekilde cezalandırılacaklarının farkında olmalarını sağlamak için daha fazla hizmet içi zorunlu eğitim programları geliştirmelidir;

(b) İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezanın Etkili bir Şekilde Soruşturulması ve Belgelenmesi ile ilgili El Kitabına (İstanbul Protokolü) uygun olarak, sağlık personeli dahil olmak üzere, ilgili tüm personelin işkence ve kötü muamele vakalarını tespit edebilecek şekilde özel olarak eğitilmelerini sağlamalıdır.

(c) Sözleşme ve İstanbul Protokolü ile ilgili eğitim ve öğretim programlarının etkililiğini değerlendirmek için bir metodoloji geliştirmeli ve uygulamalıdır.

Tutukluluk koşulları

31. Komite taraf Devlet'in cezaevlerindeki tutukluluk koşullarını iyileştirmek için gösterdiği gayretleri taktirle karşılamakla birlikte, cezaevi sisteminde aşırı kalabalığın ve yetersiz sağlık hizmetlerinin bir sorun olmaya devam etmesinden, taraf Devlet'in özgürlüğünden mahrum bırakma önlemi dışındaki alternatif önlemlerin kullanılması yoluyla cezaevi nüfusundaki çarpıcı artışı azaltmak için yetersiz önlem almış olmasından dolayı endişe duymaktadır. Yine, özellikle Tekirdağ F-tipi cezaevi başta olmak üzere, günün herhangi bir saatinde gerçekleştirilen hücre baskınları, yasadışı aramalar, telefon görüşmelerinin engellenmesi gibi keyfi uygulamalar yapıldığına dair bildirimlerden kaygı duymaktadır. Ayrıca, Komite hücre hapsi uygulamasının ardışık olarak 20 güne kadar izin verilmesini endişeyle karşılamaktadır (madde 2, 11 ve 16).

32. Taraf Devlet,

(a) Özgürlüğünden mahrum bırakmaya alternatif önlemlerin uygulanması yoluyla da ceza infaz kurumlarındaki aşırı kalabalıklılaşmayı hafifletmek için gayret göstermeye devam etmelidir;

(b) Özgürlüğünden mahrum bırakılan herkesin vakitlice ve uygun tıbbi bakım almalarını sağlamalıdır;

(c) Özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilerin sağlık hizmeti almalarının kasıtlı olarak engellendiğine yönelik iddiaların bağımsız ve hızlıca soruşturulmasını sağlamalı ve bu türden davranışlardan sorumlu tüm cezaevi görevlilerinin yargılama veya disiplin süreçlerine tabi tutulmalarını sağlamalıdır;

(d) Hücre hapsiyle ilgili mevzuat ve uygulamalarını, Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı için Minimum Standart Kurallar'ın (Mandela kuralları) 43. Ve 46. Kuralları başta olmak üzere minimum standartlarla uyumlu hale getirmelidir.

Gözetim / Tutuklulukta ölümler

33. Komite, değerlendirme döneminde gözetim /tutukluluk yerlerindeki intiharlar ve diğer ani ölümlerle ilgili tam bilgi verilmemiş olmasını üzüntüyle karşılamaktadır (madde 2, 11 ve 16).
34. Taraf Devlet, Komiteye gözetimdeki ölüm vakaları ve ölümlerin nedenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi sunmalıdır. Ayrıca, tutuklulukta bütün ölüm olaylarının bağımsız bir organ tarafından hızlıca ve tarafsız bir şekilde soruşturulmasını sağlamak için önlem almalıdır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis

35. Komite, ölüm cezasının 2004 yılında kaldırılmasından sonra getirilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılan kişilere uygulanan kısıtlayıcı koşullarla ilgili kaygı duymaktadır (madde 11 ve 16).
36. Komite, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının hafifletilmesini ve Ceza Kanunu'nun 47. maddesi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 25/1 maddesinin kaldırılmasını tavsiye etmektedir.

Cezaevlerinin izlenmesi

37. Komite, taraf Devlet'in sunduğu bilgilerin aksine, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin izleme faaliyetleri yapmak için ceza ve tutuklulukları ziyaret edemediklerini bildirmiş olmalarını endişeyle karşılamaktadır. Komite ayrıca, Cezaevi İzleme Kurulları ile İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları gibi resmi oluşumların alıkoyma yerlerindeki izleme faaliyetleri sonucunda bu yerlerde tutulan kişilerden işkence ve kötü muameleyle ilişkin şikayet alıp almadıklarına ve bu iddiaların soruşturma ve yargılamaya yol açıp açmadığına dair taraf Devlet'in bilgi vermemiş olmasını da esefle karşılamaktadır (madde 2 ve 11).
38. Komite, önceki tavsiyesini tekrar ederek (CAT/C/TUR/CO/3, para 16) taraf Devlet'in insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerini, sağlık çalışanlarını ve yerel baro üyelerini cezaevlerine bağımsız ziyaret gerçekleştirmeye açıkça yetkili kılan resmi düzenlemeler yapmasını tavsiye etmektedir. Taraf Devlet, ayrıca, Cezaevi

İzleme Kurulları da dahil olmak üzere, özgürlüğünden mahrum bırakma yerlerini izleyen tüm resmi organların mali ve işlevsel bağımsızlığını temin etmelidir.

Onarım ve rehabilitasyon

39. Taraf Devlet'in, failler mahkum edilmemiş olsalar dahi, mevzuatın işkence ve kötü muamele mağdurlarına telafi imkanı sağladığı yolundaki beyanını dikkate almakla beraber Komite, son periyodik rapordan bu yana mahkemeler veya başka Devlet organları tarafından işkence mağdurlarına veya ailelerine tazminat ve onarım sağlanması yolunda verilen kararlar ve bunların yerine getirildiğine dair sınırlı bilgi sağlanmış olmasını üzüntüyle karşılamaktadır. Ayrıca, işkence ve kötü muamele mağdurlarına rehabilitasyon sunmayı amaçlayan sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını desteklemek ve kolaylaştırmak için alınan önlemlerle ilgili taraf Devlet'in hiçbir bilgi vermemiş olmasını da üzüntüyle karşılamaktadır (madde 14).
40. Taraf Devlet, adil ve yeterli tazminat hakkı ve mümkün olduğu ölçüde tam rehabilitasyon imkanı da dahil olmak üzere, bütün işkence ve kötü muamele mağdurlarının telafi edilmesini sağlamalıdır. Komite, taraf Devletler'in Sözleşme'nin 14. Maddesini uygulamaları ile ilgili bu madde kapsamında taraf Devletler'in yükümlülüklerinin niteliğini ve kapsamını ayrıntılı olarak anlattığı 3 No'lu Genel Yorumu'na (2012) dikkat çekmektedir.

Devlet izni olmadan tıbbi yardım yapılmasının suç sayılması

41. Komite, tıp hizmetlerinin yetkisiz sağlanmasını yasaklayan mevzuatın kabul edilmiş olması ile ilgili endişe duymaktadır. Taraf Devlet heyetinin, bu hükümlerin acil durumlarda geçerli olmadığına yönelik açıklamalarını dikkate almakla birlikte, Komite, bu hükümlerin işkence ve kötü muamele mağdurları ile doğrudan temasta olan sağlık çalışanları üzerindeki olası olumsuz etkilerinden dolayı endişe duymaktadır (madde 2 ve 14).
42. Taraf Devlet, 3359 Sayılı Kanun'daki, işkence ve kötü muamele mağdurları için tıbbi muayene ve rehabilitasyon hizmetleri dahil tıbbi bakıma erişimi keyfi olarak engelleyebilecek ek hükümleri kaldırmalıdır. Taraf Devlet ayrıca işkence ve kötü muamele mağdurlarına sağlık hizmeti veren sağlık çalışanlarının kovuşturmayla maruz kalmamasını sağlamalıdır.

İnsan hakları savunucuları, gazeteciler ve tıp doktorları

43. Komite, insan hakları savunucularının, gazetecilerin ve işkence mağdurlarına yardım eden tıp doktorlarının taciz edildiği, şiddet gördüğü ve sindirildiği yolunda çok sayıda tutarlı rapora ilgili ciddi kaygı duymaktadır. Ayrıca, taraf Devlet'in gazeteci Hrant Dink'in 2007 yılında öldürülmesi, Kasım 2015'te insan hakları savunucusu Tahir Elçi'nin öldürülmesi ve 7 Eylül 2015 tarihinde Hürriyet gazetesinin İstanbul ofisine yapılan saldırı gibi Komite tarafından

gündeme getirilen davalara dair soruşturmalar konusunda yetersiz bilgi vermiş olmasını üzüntüyle karşılamaktadır. Taraf Devlet heyetinin, sadece gazetecilik faaliyetlerinden dolayı tutuklanan Türkiyeli gazeteci olmadığı yolundaki ifadesini dikkate almakla birlikte, Komite, gazeteci Nedim Oruç ve insan hakları savunucusu Muharrem Erbey de dahil olmak üzere, gazeteci ve insan hakları savunucularının yaptıkları haberler nedeniyle terörle ilgili suçlamalardan keyfi bir şekilde tutuklandığına dair çok sayıdaki rapor almış olmaktan endişe duymaktadır (madde 16).

44. Komite taraf Devlet’i aşağıdaki hususları yerine getirmeye davet etmektedir:

- (a) Faaliyetlerinden dolayı maruz kalabilecekleri tehdit ve saldırılara karşı gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve tıp doktorlarının etkili bir şekilde korunmasını sağlamalı ve Hrant Dink ve Tahir Elçi cinayeti ile Hürriyet gazetesi İstanbul ofisine düzenlenen saldırı da dahil olmak üzere bu davaların hızlıca soruşturulmasını ve sorumlu kişilere karşı uygun tedbirler alınarak mağdurlara telafi sunulmasını sağlamalıdır;**
- (b) Gazetecileri ve insan hakları savunucularını insan hakları sorunları ile ilgili özgürce haber yapmaktan caydırmak ve gözdağı vermek için tutuklamaktan ve yargılamaktan kaçınmalıdır;**
- (c) Nedim Oruç, Muharrem Erbey ve diyaloglar sırasında taraf Devlet heyetiyle spesifik olarak görüşülen kişilerin davaları da dahil olmak üzere, gazetecilerin ve insan hakları savunucularının, terör örgütü üyeliği, terör örgütü propagandası veya terör örgütünün faaliyetlerini destekleme gerekçeleriyle halihazırda yargılandıkları veya mahkumiyet kararlarına itiraz ettikleri davaların bağımsız denetimini sağlamalıdır.**

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet

45. Taraf Devlet’in, ev içi şiddet ve sözde ‘namus cinayetleri’ dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele gayretlerini dikkate almakla birlikte, Komite bu türden suçlar için çok az sayıda mahkumiyet kararı verilmiş olmasından dolayı kaygı duymaktadır. Komite ayrıca, koruma tedbiri alan veya başvuruda bulunan kadınlara uygulamada taraf Devlet yetkililerince etkili koruma sağlanmadığı ve bunun sonucunda kadınların bazı olaylarda öldürüldüğü yolundaki raporlardan dolayı kaygı duymaktadır.

46. Taraf Devlet aşağıdaki hususları yerine getirmelidir:

- (a) Kadına karşı tüm şiddet olaylarının kapsamlı bir şekilde soruşturulmasını, faillerin yargılanmasını, mağdurlara adil ve yeterli tazminat dahil olmak üzere telafi imkanı verilmesini sağlamalıdır;**
- (b) Şiddete karşı korunmak için yetkililerden yardım isteyen kadınlara karşı daha iyi koruma ve uygun bakım sağlamalıdır; koruma tedbiri**

için başvuruda bulunan kadınlara uygulamada anlamlı bir koruma sağlamalı ve kadınlara bu şekilde etkili koruma sunmayan görevlilerin disiplin cezası almasını sağlamalıdır;

(c) Şiddet mağduru tüm kadınların sığınma erişebilmelerini ve gerekli sağlık hizmetleriyle psikolojik destek almalarını sağlamalıdır;

(d) Mağdurlarla doğrudan temas halindeki kolluk personeli, hakimler, avukatlar ve sosyal çalışmacılar için toplumsal cinsiyet temelli etkili eğitim vermelidir.

Zorunlu askerlik yapanların istismar edilmesi

47. Komite, zorunlu askerlik yapan kişilerin başka askerler tarafından istismar edildiği yolundaki raporlardan dolayı kaygı duymaktadır. Komite, değerlendirilen dönemde kışlalarda ölen askerlerle ilgili bildirilen 204 olayla ilgili, ölümün bir başka askerin istismarı sonucunda meydana geldiği sonucuna varılan bir soruşturma yürütülüp yürütülmediği ve bu türden olaylarda herhangi bir kovuşturma başlatılıp başlatılmadığı yolundaki soruya cevaben taraf Devlet'in bilgi vermiş olmasını üzüntüyle karşılamaktadır (madde 2, 12, 13 ve 16).

48. **Taraf Devlet, orduda zorunlu askerlik yapan askerlerin istismar edildiğine dair tüm iddiaların ve askeri kışlalarda ölen askerlerin ölümlerine ilişkin gecikmeksizin, tarafsız ve kapsamlı bir şekilde oluşturulmasını, sorumluların yargılanmasını ve uygun cezalarla cezalandırılmalarını sağlamalıdır. Taraf Devlet, askeri personelle ilgili şikayetlerin hepsinin bağımsız bir organ tarafından incelenmesini sağlamalıdır. Taraf Devlet'in, bu türden fiillerin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi için alınan etkili önlemlerle ilgili ayrıntılı bilgi vermesi teşvik edilmektedir.**

Takip prosedürleri

49. Komite, taraf Devlet'in 13 Mayıs 2017 tarihine kadar Komite'nin aşağıdaki hususlarla ilgili tavsiyelerine ilişkin bilgi vermesini talep etmektedir: tutuklu kişilerin ve ailelerinin işkence uygulamalarını bildirmemeleri için karşı dava açılmasının bir gözdağı verme yöntemi olarak kullanılması (para 10(c)); terörle mücadele operasyonları sırasında yargısız infaz ve kötü muamele iddiaları (para. 14); 18 Mart 2016 AB-Türkiye Anlaşması kapsamında geri kabul edilen kişilerin bireysel değerlendirme fırsatından yararlanması ve iadelere ve toplu iadelere karşı korunmaları için alınan önlemler (para. 26(d)); özgürce haber yapmaktan caydırmak veya sindirmek için gazetecilerin ve insan hakları savunucularının tutuklanması ve yargılanması (para 44(b)). Aynı bağlamda, taraf Devlet, gelecek raporlama döneminde Komite'ye, sonuç gözlemlerinde yer alan geri kalan tavsiyelerin bazılarının veya tamamının uygulanması ile ilgili planları konusunda bilgi sunmaya davet edilmektedir.

Diğer konular

50. Taraf Devlet'in, Komite'ye sunulan raporu ve işbu sonuç gözlemlerini uygun dillerde resmi İnternet siteleri, medya ve sivil toplum örgütleri yoluyla yaygın bir şekilde dağıtması talep edilmektedir.
51. Komite, taraf Devlet'i beşinci rapor olan bir sonraki dönem raporunu 13 Mayıs 2020 tarihine kadar sunmaya davet etmektedir. Bu amaçla, taraf Devlet'in Komite'ye basitleştirilmiş prosedürler kapsamında rapor sunduğunu da göz önünde bulundurarak, Komite, vakti geldiğinde, raporlamadan önce taraf Devlet'e konular listesini iletacaktır. Taraf Devlet'in bu konular listesine verdiği cevaplar Sözleşme'nin 19. Maddesi kapsamında beşinci periyodik raporunu oluşturacaktır.